ALEKO KONSTANTINOV

Bai Ganiu

237

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

ALEKO KONSTANTINOV
BAI GANIU
Roman

1964
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Traducere de Tudor Călin și Ioachim Botez

Stai! Jos mâinile! Nu te-atinge de popor! Scoate-ți pălăria și închină-te în fața acestui martir chinuit, în fața acestui mucenic atât de răbdător, în fața aceluia care îți dă hrană și viață, închină-te în fața poporului bulgar! Acest popor, în clipa când a avut un ideal luminos în fața sa, în clipa când i s-a indicat un țel sfânt, s-a avântat spre el cu o însuflețire demnă de o națiune nobilă și progresistă!
ALEKO KONSTANTINOV

TABEL CRONOLOGIC

1863 1 ianuarie: În orașul Sviștov, într-o familie înstărită, se naște Aleko Konstantinov. Tatăl lui, Ivaniță Hagikonstantinov, era un negustor care călătorise mult și cunoștea bine câteva limbi străine (italiana, greaca, româna și turca). Era considerat unul dintre puținii intelectuali bulgari ai timpului. Mama lui, Tinka Hadjiivanova, era o femeie gingașă și visătoare, calități pe care le moștenește și fiul ei. În familie domnea o atmosferă aspră, despotică. Grijile deosebite pentru sănătatea lui Aleko și anumite concepții despre educație îl rup pe copil din mediul lui natural și-l fac să aibă o copilărie nefericită. Emanuil Vaskidovici și Ianko Mustakov, doi pedagogi cunoscuți ai timpului, îi predau materiile primelor clase elementare. Mai târziu este înscris la școala din Sviștov, unde termină două clase.

1874 Aleko Konstantinov este înscris la renumitul gimnaziu din Gabrovo. Aici, profesorul său, Ilia Hristov, îi dă primele lecții de măiestrie artistică. De acum datează primele încercări literare ale scriitorului.

1876 La insistențele viitorului scriitor, întreaga familie se mută la

Gabrovo, unde sunt înscrise la pension și surorile sale.

1877-1878 Războiul de eliberare, ruso-româno-turc.

Cu toate că are numai 14-15 ani, Aleko Konstantinov devine funcționar – la cancelaria guvernatorului Naiden Gherov din Svișтov. Își continuă activitatea literară. La Svișтov face cunoștință cu Ivan Vazov și Konstantin Velicikov.

1878 3 martie: Pacea preliminară de la San-Stefano. Pacea consemnează eliberarea poporului bulgar de sub jugul otoman și unirea lui într-un singur stat.

13 iunie-13 iulie: Congresul de la Berlin. Se stabilește împărțirea Bulgariei în două: *Regatul Bulgariei*, sub suzeranitatea sultanului, care cuprindea teritoriul dintre Timok și Marea Neagră cu Dobrogea de sud și gubernia (sangiakul) Sofiei, și *Rumelia orientală*, regiune autonomă, condusă de un guvernator-general creștin, numit de sultan pe termen de cinci ani.

Aleko Konstantinov este trimis de tatăl său la studii în Rusia. Se înscrie la renumitul pension al lui Todor Minkov din Nikolaev, unde petrece trei ani, și în acest timp absolvă și gimnaziul real din acest oraș. Publică primele sale încercări literare în revistele manuscrise ale elevilor *Pcela* și *Rak*. Îndrăgostit de muzică și sub influența cunoscutei opere a lui Glinka *Ivan Susanin*, încearcă să scrie ceva asemănător unei operete. Din aceeași perioadă datează și o interesantă traducere a lui *Othello*.

1879 Constituția de la Târnovo. Bulgaria este declarată principat. Are loc încoronarea prințului german Alexandru Battenberg, ca prinț al Bulgariei.

1880 În ziarul *Țelokupna Bălgaria* apare poezia *Oglinda*, ce reprezintă debutul în literatură al lui Aleko Konstantinov.

1881 În ziarul *Svobodna Bălgaria* apare poezia *De ce?*

Prințul Alexandru Battenberg dă o lovitură de stat și suspendă constituția. Conducătorii democrați bulgari sunt nevoiți să fugă în Rumelia orientală. Dragan Țankov, unul dintre conducătorii de vază ai partidului liberal, este trimis în exil la Vrața.

Aleko Konstantinov scrie interesantul poem *Cântec despre Slobod Madjar și Plamen Teniu*, care apare de-abia în 1883, la Ruse, nesemnat.

Se înscrie la Facultatea de drept a Universității din Odesa.

1885 Se întoarce în patrie. Este numit membru al judecătoriei de ocol din Sofia. Peste un an și câteva luni este numit procuror ajutor la Curtea de Apel din Sofia.

Războiul sârbo-bulgar. Este recunoscută unificarea Bulgariei.

1886 Unica încercare a lui Aleko Konstantinov de a scrie o piesă

de teatru, comedia politică *Pe un pământ liber*, rămasă neterminată. Piesa a apărut de-abia în 1903.

În urma unei lovituri de stat, prințul Alexandru Battenberg abdică și părăsește Bulgaria.

Moare mama scriitorului.

1886-1887 Se instituie o regență, din care face parte și Ștefan Stambolov.

1887 Pe tronul Bulgariei se urcă prințul Ferdinand Saxa Coburg-Gota. Ștefan Stambolov devine prim-ministru.

Din ordinul lui Ștefan Stambolov, Aleko Konstantinov este dat afară din slujbă.

Începe să se ocupe cu avocatura. Sub influența lui Pencio Slaveikov, începe să traducă din literaturile franceză și rusă. Traduce din Pușkin și Lermontov *(Poltava, Fântâna din Bakcisarai, Țiganii, Demonul)*, Nekrasov (fragment din *Femei ruse, Calea ferată*). Din literatura franceză traduce *Tartuffe* de Molière.

1888 Scrie povestirea *O logodnă neașteptată*, care urma să fie citită într-un cerc familiar. Povestirea apare la zece ani după moartea autorului.

1889 Întreprinde o călătorie la Paris.

1890 Este reprimit în postul de procuror al Curții de Apel din Sofia.

1891 1 august: Înființarea Partidului socialist-democrat bulgar, fondat de D. Blagoev.

Aleko Konstantinov întreprinde o călătorie la Praga.

1892 Este din nou dat afară din slujbă.

1893 Întreprinde o călătorie la Expoziția universală din Chicago.

În revista *Bălgarski Pregled* apar pentru prima dată notele sale *Până la Chicago și înapoi*.

1894 Publică în revista *Bălgarska sbirka* poeziile *Păsărică* și *Răspuns*.

18 mai: Căderea lui Stambolov și venirea la putere a guvernului poporanist al doctorului Stoilov.

În toamna aceluiași an, autorul candidează la Sviștov pentru alegerile de deputați. Teroarea polițistă îi taie drumul spre Camera Deputaților.

21 septembrie: apare primul foileton, *Asupra alegerilor din Sviștov*.

Începe să publice în revista *Misăl* primele schițe despre bai Ganiu.

Aleko Konstantinov publică în ziarul *Progres* următoarele poezii:

Spune-mi, Părvane!, Fericitul, Guncio al nostru e mai practic, Ce se aude?, O să-l mințim, Luptătorul ș.a.

1895 Publică *Din trecutul asociației Slavianska Beseda*. Tipărește în ziarul *Zname* un apel către sofieni, organizând o excursie de masă pe muntele Vitoșa. Acest apel este considerat un moment de cotitură în dezvoltarea turismului în Bulgaria.

1896 Își depune candidatura pentru un loc de docent la Facultatea de drept din Sofia. Este împins la acest pas de dorința de a-și asigura condiții pentru o activitate liniștită.

Candidatura îi este respinsă.

1896/1897 Jurisconsult al Consiliului comunal din Sofia. Își dă demisia din serviciu, deoarece nu se putea împăca cu practicile primarului și membrilor consiliului.

1897 11 mai: Pe șoseaua Peștera-Pazargik este omorât (împușcat) de ucigași plătiți.

3 noiembrie: În fața judecătoriei de ocol Pazargik începe procesul asasinilor lui Aleko Konstantinov. Procurorul Hinek Maier și-a intitulat rechizitoriul *Bai Ganiu a turbat. Eroul și-a omorât autorul.*

BAI GANIU COLINDĂ EUROPA

După ce fu ajutat să-și dezbrace sumanul, bai[1] Ganiu își azvârli pe umeri o pelerină belgiană și toți exclamară: „Iată-l, în sfârșit, și pe bai Ganiu european sadea!”

— Ce-ar fi să povestim câte-o năzdrăvănie de-a lui bai Ganiu?

— Bună idee! strigarăm noi.

— Ei, atunci, să începem!

— Să-ncep eu, că știu o grămadă.

— Ba eu! Tu habar n-ai!

Și ține-te ciorovăială! Până la urmă, ne învoirăm să înceapă Stati. Și el se porni pe povestit.

I
BAI GANIU CĂLĂTOREȘTE

Când trenul nostru opri sub uriașa cupolă a gării din Budapesta, coborâi, intrai cu bai Ganiu la bufet și, cum știam că mai e o oră până la plecare, mă așezai liniștit la o masă și comandai o bere și niște gustări. De jur împrejur – lume, larmă, forfotă. Și ce mândrețe de lume! Știți, nu prea-i înghit pe unguri, da cu unguroaicele n-am nimic. Și cum stam așa și priveam, cu gândul aiurea, la forfota din jur, nici nu băgai de seamă când și cum o tulise bai Ganiu, cu desagi cu tot. Încotro o luase? Paharul îi era gol. Mă uitai în jur, îl căutai cu privirea prin tot restaurantul – bai Ganiu nicăieri! Ieșii afară pe peron. Ia-l pe bai Ganiu de unde nu-i! Ciudat lucru! „S-o fi dus la vagon, mă gândii eu, să vadă dacă nu i-o fi șterpelit cineva covorașul.”

Mă întorsei iar în restaurant. Mai era o jumătate de ceas, dacă nu mai bine, până la plecarea trenului, îmi beam berea și priveam împrejur. Un impiegat suna din clopoțel din cinci în cinci minute, vestind flegmatic, cu glas monoton și tărăgănat, direcțiile trenurilor: „He-gheș-fe-ke-te-heghi, Kiș-Ke-reș, Se-ghe-din, Ui-vi-dek”. Câțiva călători englezi se zgâiau la mutra

[1] Nene (bulg.).

lui, dar el, deprins pesemne cu nedumerirea pe care o stârnea limba lui extravagantă, râdea cu gura până la urechi, și despicând strident fiecare silabă continua să urle cu o voce dogită: „Ui-vi-dek, Kiș-Ke-reș, He-gheș-fe-ke-te-heghi” .

Mai erau zece minute până la plecarea trenului. Chemai pentru plată, achitai și berea lui bai Ganiu și ieșii pe peron, cu gândul să-l caut. În vremea asta, sub cupola gării intra domol un tren. Și, ce să vezi?... La fereastra unui vagon, aplecat până la brâu peste pervaz, zării chipul strălucitor al lui bai Ganiu! Cum mă văzu, începu să vânture căciula, strigând ceva, dar nu putui deslușI ce anume, din pricina locomotivei, care șuiera de zor. Pricepusem însă cum stă treaba. Când trenul se opri, bai Ganiu sări jos, alergă spre mine și – într-un talmeș-balmeș de înjurături viguroase, pe care, fie-mi cu iertare, nu vi le pot repeta – îmi spuse în rezumat următoarele:

— Fir-ar a dracului de treabă, mă neică... Cât p-aci să-mi rup picioarele d-atata alergătură...

— Ce alergătură, bai Ganiu?

— Cum, ce alergătură? Tu stăteai și căscai gura colo în restaurant...

— Ei și? zisei eu.

— Cum ei și? Taman atunci ăla de la poartă – știi, ăla – începe să sune din clopoțel. Auz mașina că șuieră, ies afară, și, până să-ți dau de veste, ce să vezi? Trenul nostru pornise! „Bre! S-a dus dracului covorașul meu”, zic, și tunde-o după el! Și fugi, și fugi! Da ce alergătură! Deodată văz că trenu se oprește, și atunci – hop și eu în el! Unul se răstește la mine strigând: „Heké, meké”, dar eu, mă știi, nu-s dus prea mult la biserică! Holbez o dată ochii la el și-i arăt covorașul, dar el... om de treabă... mă lăsă în pace și chiar îmi zâmbi. De unde să știu că manevram înapoi? Treabă ungurească!

Eu, păcatele mele, am râs cu lacrimi de pățania lui bai Ganiu. Sărmanul! Trenul manevrase ca să treacă pe altă linie, și bietul bai Ganiu alergase trei kilometri după el, fiindcă acolo își avea, mă rog, covorașul lui!...

— Hei, da cu graba ta, ai uitat să-ți plătești berea, bai

Ganiu!

— Mare lucru! lasă, că destul ne jumulesc ei pe noi! răspunse bai Ganiu pe un ton care nu îngăduia tăgada.

— Am plătit-o eu!

— Dacă ești așa gros la pungă, bine-ai făcut că ai plătit-o! Da hai să ne urcăm în tren mai repede, să n-alergăm iar după el! rosti sfătos bai Ganiu.

Intrarăm în vagon. Bai Ganiu îngenunche pe desagi, cu spatele la mine, scoase o jumătate de roată de caşcaval, din care taie o bucățică subțirică, să vezi prin ea, luă un codru mare de pâine și începu să plescăie cu o poftă de invidiat,; umflându-și cu dumicații ba o bucă, ba alta a obrazului și lungind mereu gâtul ca să poată înghiți pâinișoara uscată.

Când se sătură, bai Ganiu râgâi o dată, de două ori, scutură firimiturile în palmă, le dădu pe gât și mormăi pe sub nas:

— Hei, acum să-mi facă cineva cinste cu un vinișor!

Se așează în fața mea; îmi zâmbi blajin și, după ce mă privi galeș, vreme de un minut, mă întrebă:

— Da mătăluță ați mai călătorit așa, ați colindat multă lume?

— Colindat, bai Ganiule, colindat!

— Iii, da eu ce de lume am mai cutreierat! Țțț!... Bașca Adrianopolu, Țarigradu, d-apoi prin România! Mă crezi? Giurgiu, Turnu-Măgurele, Ploieștii, Piteștii, Brăila, București, Galații... Stai, stai, n-aș vrea să te mint! Nu mi-aduc bine aminte dac-am fost ori nu și la Galați... Pe toate le-am colindat.

Drumul până la Viena trecu monoton. Îi oferii lui bai Ganiu o carte, ca să-și omoare timpul cu lectura, dar el îmi respinse amabil oferta, deoarece citise multe la vremea lui și socotea că-i mai practic să-i tragă un pui de somn. De ce să stea treaz degeaba? Oricum, își plătise trenul; barem să doarmă puțintel. Furat de somn, începu să-i tragă o sforăială de nu mai aveai nevoie s-asculți răgetul leului din Atlas.

La Viena am tras la tradiționalul nostru hotel London. Servitorii, după ce îmi coborâră geamantanul din trăsură, dădură să ia și desagii lui bai Ganiu, dar el, din delicatețe sau

dracu mai știe de ce, nu se învoi.

— Cum să-i las pe mâna lor, bre?... Am în ei esență de trandafir, nu glumă! Mireasmă puternică! Te pomenești că-și vâră careva mâna în ei și-mi șterpelește vreo sticluță. Și pe urmă – prinde orbu, scoate-i ochii! Las', că-i cunosc eu. Nu te uita că-s așa sclivisiți (bai Ganiu voia să spună „politicoși”, dar cuvântul era încă nou în lexiconul nostru), nu te uita cum se învârtesc în jurul tău! Mai bine vezi de ce se învârtesc! Crezi că de drag? *Aințț, țvai, Gut morghin*[1], da ei mereu cu gândul să se pricopsească cu ceva! Dacă nu le merge, atunci sar cu bacșișul! Eu de ce crezi că stau și pândesc să pot pleca din hotel așa, pe nevăzute?... Cerșetori! Unuia un creițar, altuia alt creițar – unde ai ajunge? La sapă de lemn!

Fiindcă esența de trandafir pe care bai Ganiu o purta cu el era într-adevăr un lucru de mare preț, îl sfătuii s-o predea spre păstrare la casă.

— La casă, ai? mă certă el, cuprinzându-l mila de naivitatea mea. Bre, da ciudați oameni mai sunteți voi ăștia învățații! De unde știi, mă, ce fel de oameni sunt ăia de la casă? Îți ia esența, și p-aci li-i drumul... Și pe urmă ce te faci? Nu, las' pe mine, neică! Vezi brâul ăsta? Și bai Ganiu își desfăcu vesta largă. Am să vâr toate sticluțele colea! Cam greu, dar... sigur.

Se întoarse deci cu spatele la mine („De, lume multă, fel de fel de oameni, cine știe cine mi-o fi și pușțanul ăsta?!”) și începu să-și înfunde brâul cu sticluțe.

Îl poftii să mergem la masă.

— Unde prânzim?

— Jos, în restaurant.

— Mulțumesc, nu mi-i foame! Matăluță du-te și mănâncă, eu am să te aștept aici...

Mi-aș pune capul că după plecarea mea bai Ganiu și-a deschis traista. Își adusese merinde de acasă, așa că de ce să-și mai cheltuiască bănișorii pe mâncare caldă? Că doar n-avea să moară de foame!

A doua zi îl luai pe bai Ganiu cu mine, îl dusei la biroul unui negustor bulgar, îl lăsai acolo, iar eu mă urcai într-un tramvai

[1] Unu, doi, bună dimineața (germ. incorect).

și pornii spre Schönbrunn[1]. Mă suii pe Gloriette, contemplai Viena și împrejurimile ei, străbătui aleile, grădina zoologică, mă uitai preț de un ceas la maimuțe, și pe înserate mă întorsei la hotel. Bai Ganiu era în camera lui. Încercă să-și ascundă îndeletnicirea, dar nu reuși, și băgai de seamă că-și făcea un buzunar nou la căptușeala anteriului. Om trecut prin multe, purta și vara un anteriu scurt pe sub hainele nemțești. „Iarna car, vara sanie", vorba ceea. Și bai Ganiu nu iese din ea.

— M-am apucat să mă mai cârpesc nițel... făcu el, oarecum rușinat.

— Îți faci un buzunar nou, precât văd. Mi se pare c-ai dat lovitura cu esența de roze! îl luai eu în zeflemea.

— Cine, eu? Da de unde, drăguțule! Ce nevoie aș avea de buzunar? Că buzunare, câte vrei! Bani să fie! Nu-i buzunar, frate... Nu-i nimic... S-a rupt nițeluș căptușeala, și i-am pus un peticuț. Da tu pe unde mi-ai fost? Te-ai plimbat? Bine-ai făcut!

— Păi dumneata, bai Ganiu, nu te-ai dus să te plimbi, să vezi Viena?

— Ce să văd la Viena? Oraș ca orice oraș: oameni, case, lux, *gut morghin*... și mereu te ciupesc de gologani... De ce să ne dăm părălușele nemților? Și la noi se găsește cine să le mănânce, slavă Domnului!...

II
BAI GANIU LA OPERĂ

Îl înduplecai pe bai Ganiu să facem o plimbare până la Operă și să ne cumpărăm bilete pentru seara. Se prezenta baletul *Puppenfee*[2] și nu mai țin minte încă ce. Trecurăm de cafeneaua grecească, cotirăm spre cafeneaua Mendel, unde se adunau bulgarii, și ne îndreptarăm spre catedrala Sf. Ștefan. Aici, în piață, îl poftii pe bai Ganiu să intrăm într-o cofetărie, fără să-mi treacă prin minte că și sub pielea lui s-ar putea ascunde un Don Juan. Dar ce minuni e în stare să facă

[1] Palat imperial lângă Viena, zidit în 1750 de Maria Tereza.
[2] Zâna păpușilor.

civilizația! Trebuie să vă spun că pe vremea aceea îmi făceam studiile la Viena. Fusesem în vacanță, și la întoarcere, în drum spre Viena, făcusem cunoștință cu bai Ganiu. La cofetăria aceea mă duceam foarte des și o cunoșteam foarte bine pe casieriță, o fată frumușică și veselă; veselă, dar serioasă. Nimic din atitudinea ei nu-ți îngăduia să-ți iei nasul la purtare. Ei bine, domnilor, intru în cofetărie cu bai Ganiu, ne apropiem de bufet, fata îmi zâmbește voioasă, urându-mi bun sosit, eu îi răspund cu câteva glume nevinovate, dau să aleg o prăjitură, dar deodată aud un strigăt de indignare:

— Ce faci, bai Ganiule? Te legi de fată?! mă repezii eu – și mirat, și necăjit.

— Stai, bre, că nu i-am făcut nimic! îmi răspunse bai Ganiu bâlbâindu-se.

Fata, înfuriată la culme, cu obrajii în flăcări, îmi strigă abia stăpânindu-se că bai Ganiu îi făcuse o mojicie nemaipomenită: o ciupise! Și nu numai că o ciupise, dar își răsucise chiar degetele în carnea ei, strângând din dinți! Ce să vă mai spun? Scandal! Cât p-aci să cheme poliția l

— Șterge-o, bai Ganiule, că dacă încapi pe mâna poliției, vai de pielea dumitale! Ia-o la deal, că te ajung și eu din urmă! mă răstii eu la el, făcând pe indignatul și cât pe ce să izbucnesc în hohote de râs văzând figura lui tragicomică.

— Ce-mi face pe grozava? bombăni la ieșire bai Ganiu, curajos. Cinstită, hai? Parcă nu le-aș cunoaște eu pe muierile de-aici... Cum le-arăți punga, te și iau cu *gut morghin*. Dar las', că nici bai Ganiu nu e prost!...

Mi-a fost dat ca impresiile din ziua aceea să fie încununate de o altă boroboață a lui bai Ganiu. La Operă, după cum vă spuneam, se reprezenta baletul *Puppenfee*. Aveam locuri la parter. Teatrul gemea de lume. Îmbrăcămintea lui bai Ganiu, nepotrivită cu negrul costumelor de seară și al fracurilor, bătea la ochi. Cortina se ridică. Tăcere mormântală. Ochii tuturor erau ațintiți spre decorul fantastic. Simțeam că la dreapta mea se frământă și geme cineva, dar nu-mi puteam lua ochii de pe scenă: tablourile se schimbau dirijate parcă de-o baghetă fermecată, grupuri-grupuri de balerine apăreau

și dispăreau; pe scenă – când întuneric beznă, când lumină ca ziua, în culori felurite... O feerie, nu altceva!... Dintr-un grup de balerine se desprinsese una, care pornise cu pași mărunți spre avanscenă, se oprise o clipă, sărise în sus și începuse să plutească în aer, sprijinindu-se în vârful unui singur picioruș... În aceeași clipă, la spatele meu un hohot spulberă magia. Mă întorsei în stânga; toate rândurile din spate chicoteau, arătând cu degetul spre ceva ce se petrecea în dreapta mea. Cuprins de sumbre bănuieli, mă întorsei spre bai Ganiu... Dumnezeule! Ce-mi văzură ochii?... Bai Ganiu își descheiase vesta, că-l supărau sticluțele înfundate în brâu, își dezbrăcase giubeaua și-și suflecase mânecile, iar un plasator îl trăgea cu două degete de cămașă și-i făcea semn din cap, fără doar și poate să poftească afară. Bai Ganiu se holba la el încruntat și îi răspundea tot prin semne: „Adică pe cine vrei să sperii, mă?” Rățoiala lui dârză stârnise râsul nestăpânit al unei fetițe din spatele nostru, și râsul ei molipsise tot teatrul. Curată halima! Și închipuiți-vă, domnilor, în clipa când mă uitai spre loji, copleșit de rușine, dădui cu ochii de o familie germană pe care o cunoșteam și în sânul căreia eram foarte bine primit. În căutătura acelor oameni citii o sinceră părere de rău pentru situația delicată în care mă aflam. Bai Ganiu, în vremea asta, mă trăgea zdravăn de mânecă:

— Hai, mă, hai să plecăm! Dă-i dracului pă ovreii ăștia! O să-mi cadă ei odată în labă, și atunci să vezi...

III
BAI GANIU LA BAIE

— Stați să vă povestesc și eu cum a fost cu întâlnirea mea cu bai Ganiu, se oferi Stoicio.

— Bine, povestește-ne! primirăm noi, pentru că Stoicio era neîntrecut când povestea vreo năzbâtie.

— Tot la Viena s-a întâmplat și asta. Ședeam într-o dimineață la cafeneaua Mendel cu un ceai dinainte și răsfoiam ziarele noastre bulgărești. Eram adâncit în lectura unui articol foarte interesant, în care se lămurea felul în care

Constituția poate fi simțitor modificată, modificată chiar cu totul, și totuși să rămână neatinsă... Și cum mă cufundasem eu așa în profunda cugetare a autorului acelui articol, mă trezii deodată că-mi țipă cineva la ureche: „O-o-o! Bună ziua!” și că o mână asudată îmi smulge dreapta. Ridic ochii și văd un ins spătos, cu ochi negri și păr negru, oacheș la față, cu mustăți răsucite, fălcos, cu barba nerasă, îmbrăcat (în ce credeți?) într-o redingotă descheiată, încins pe sub vestă cu un brâu roșu, ce ieșea afară cam de două-trei degete, cu o cămașă albă (albă ca la noi, bineînțeles), fără cravată, cu o căciuliță neagră lăsată pe-o sprânceană, în cizme, cu o bâtă de corn noduroasă la subsuoară. Încolo, om tânăr: să tot fi avut treizeci de ani.

— Să-mi fie cu iertare, domnule, îi spun eu oarecum fâstâcit, n-am plăcerea să vă cunosc.

— Cum? Nu mă cunoști zici? Nu ești bulgar?

— Ba sunt!

— Atunci?...

— Atunci...

— Păi, dacă-i așa, ia scoală-te să ne plimbăm! De ce să clocești aici? Pe mine mă cheamă bai Ganiu. Haide!

Dar de fapt nici nu mai era nevoie să-mi spună cine e...

— Scuzați, domnule Ganiu, dar acum n-am timp...

— Păi, atunci, de ce-mi stai la cafenea, dacă zici că n-ai timp?

Socotii de prisos să-i dau explicații, mai ales că nu părea dispus să mă lase în pace. Deodată, mi-o trânti aproape poruncitor:

— Hai, scoală, să mă duci la baie! Unde-i baia aici?

Poftim! Să-l duc la baie! Începuseră să m-apuce dracii, dar mă domolii. Și nu numai că mă domolii, dar îmi veni să și râd. Pentru că, într-adevăr, bai Ganiu avea neapărată nevoie de o baie: mirosea de departe a dospeală! N-aveam încotro. Compatriot... Trebuia să-l servesc. Și chibzuii să mă folosesc și eu de prilej ca să fac un duș. Zăduf mare... Pornirăm spre o baie de vară cu un bazin larg. Pe drum, dacă treceam pe lângă ceva mai deosebit, socoteam necesar să-i arăt și să-i

lămuresc lui bai Ganiu ba una, ba alta, dar băgai de seamă că omul mă ascultă în silă. Îmi răspundea din când în când cu o exclamație de nepăsare, cu câte un „Hm, așa?” ori „Las’, că știu eu”, prin care căuta să-mi dea a înțelege, vezi Doamne, că nu-i prost. Sau îmi tăia vorba cu vreo întrebare care nu avea nici în clin, nici în mânecă cu ceea ce îi explicam. Îi istoriseam, de pildă, ceva despre monumentul Mariei Tereza, și el mă trăgea de mânecă:

— Ia te uită, bre, la aia de colo! Aia cu fusta albastră! Cum ți se pare, ai? Ia spune-mi, rogu-te, și mie, cum dracu le cunoașteți voi care-i așa și care nu-i?... Că eu de câte ori m-am păcălit! Ai?

Și bai Ganiu își completă întrebarea cu o clipire diavolească din ochi.

În sfârșit, ajunserăm la baie. Inima mi se făcuse cât un purice, de parcă presimțea ce-avea să se întâmple. Luarăm bilete de la casă. Bai Ganiu își ceru „restul” cu o mișcare din degetele vârâte în gura ghișeului, casierița îi întinse mărunțișul zâmbitoare, bai Ganiu o sorbi lacom din ochi, își luă banii și, printr-o tuse plină de înțeles, își exprimă pofta inimii. Femeia izbucni în râs, iar bai Ganiu, entuziasmat, își răsuci mustața stângă și clătină din cap.

— *Ce fromoza eș domneata!* Mă Stoicio măi, ia întreab-o, mă, dacă știe românește! *Știi rumunești*? făcu bai Ganiu.

În timpul ăsta intră un alt vizitator, și noi ne strecurarăm în sala comună. Un coridor în formă de cerc. De jur împrejur – cabine mici pentru dezbrăcat, cu perdele la intrare. La mijloc – un bazin, despărțit de coridor printr-un grătar scund de lemn, în care ajungeai coborând câteva trepte mici. Cabinele noastre erau vecine. Mă dezbrăcai la repezeală și intrai în bazinul răcoros. În apă, tăcuți, câțiva nemți își întindeau mușchii cuviincios și pufăiau. Bai Ganiu întârzie destul de mult. În dosul perdelei de la cabina lui se auzeau gemete și clinchetul unor obiecte de sticlă. În sfârșit, dădu la o parte cortina și apăru gol-goluț, cu pieptul păros și cu picioarele dungate de urmele ciorapilor colorați. Ținea în mână o legătură, în care se aflau sticluțele cu esență de roze atât de

prețioasă lui, legate într-o batistă nu prea curată. Se temuse să le lase în cabină.

— Poți să te încrezi în șandramalele alea de pereți? Te pomenești cu o scândură smulsă, și apoi ia-ți adio!...

Se uită pe pereții coridorului, în căutarea vreunui cui de care să-și atârne legăturica. Ce vrei, omul își închipuia că dacă-i perete, trebuie să aibă musai și un cui înfipt în el, și-mi zise:

— Măi, da proști mai sunt nemții ăștia! Un cui nu le dă prin cap să bată în perete! Și mai au obrazul să spuie că noi suntem nerozi!

După ce se convinse pe deplin de tâmpenia nemților, bai Ganiu își lăsă bănuitor batista cu sticluțe la intrarea cabinei, ca să le aibă sub ochi până se scaldă.

— Mă băiatule mă, ascultă colea, se întoarse el iar către mine. Scaldă-te, dar mai uită-te din când în când și la sticluțe și apoi și la mine, ca să vezi ce mai trăsnaie-ți născocesc eu.

Și grăind așa, bai Ganiu ridică un picior și calcă pe marginea bazinului...

— Hei, ia seama ici!...

Se înălță, puse și piciorul celălalt, se îndreptă din șale, își făcu cruce și strigă:

— Ia uite, privește... Doamne-ajută... Hop!...

Se săltă în aer, își făcu picioarele covrig și pleosc! în mijlocul bazinului. Snopi de apă țâșniră în toate părțile și împroșcară capetele nemților, înlemniți de uimire; cercuri de valuri se porniră din centru spre margine, se revărsară dincolo de bazin, se traseră iar înapoi, și când, după câteva secunde, apa se potoli și se limpezi, toți cei de față putură vedea sub apă mișcările încordate ale lui bai Ganiu. Deodată se ridică, întinse picioarele, călcă pe fund, se încordă și, cu ochii închiși și urechile înfundate, se scutură de apă – puf!, stropi apa prin mustățile pleoștite – puf! – și își scutură, apa din păr și de pe față. Apoi deschise ochii, se uită la mine și începu să râdă:

— Ha-ha-ha... Ai? Ce zici?

N-apucai să zic ceva, pentru că se așternu oblu deasupra

apei, și începu să plescăie din mâini și să înoate „voinicește”. Pleosc! o dată cu mâna, și apoi două izbituri înapoi cu picioarele. Pleosc! cu mâna ailaltă, și apoi alte două lovituri. Tot bazinul clocotea! Parcă ne aflam sub o cascadă. Valurile împroșcară bordura, trâmbe de stropi țâșniră până pe pereții din față.

— Asta se cheamă înot voinicesc! strigă bai Ganiu triumfător printre valuri. Și acum, ia stai, să le arătăm ce va să zică aia „bampor”!

Și întorcându-se pe spate, începu să dea niște lovituri așa de amarnice cu picioarele deasupra apei numai spumă, că stropii zburară până în tavan. Cât ai clipi, își încolăci mâinile și, imitând roata vaporului, „tupa-lupa, tupa-lupa, pfuu”, șuiera de ne asurzi.

Nemții încremeniseră la locurile lor, convinși pe de-a-ntregul că bai Ganiu e un balcanic bun de dus la balamuc, și citii pe fețele lor mai degrabă compătimire decât indignare. Dar bai Ganiu, convins pesemne că pe figurile lor deslușește o nemărginită admirație pentru măiestria de care dăduse dovadă, urcă repede treptele, se încordă răscrăcărându-se puțin, se uită la nemți cu ifos, începu să se bată vitejește în pieptul păros și strigă a biruință:

— Bulgar! Bulga-a-r!

Și se lovi și mai tare în piept.

Tonul mândru cu care se recomandase era clar! Tonul ăsta spunea: „Iaca, vedeți? Ăsta-i bulgarul! Ăsta-i el! Așa-i el! Voi ați auzit numai de eroul de la Slivnița[1], geniul din Balcani! Acum îl aveți înaintea voastră în carne și oase, din creștet până-n tălpi, întreg! Iaca ce minune e în stare să facă! Cică-'s proști bulgarii, ai? lua-v-ar naiba de ovrei să vă ia!

— Măi, ia întreabă-i dacă au săpun! îmi zise bai Ganiu după ce i se mai potoli entuziasmul patriotic. Ia te uită în ce hal îs picioarele mele...

Într-adevăr, picioarele lui nu prea înfățișau un model pe potriva lui Apollon din Belvedere[2]. Dungile colorate ale ciorapilor se pecetluiseră pe pielea lui și așa destul de

[1] Localitate unde au fost învinse armatele sârbești în 1886.

murdară, năpădită de păr. De altfel, pe bulgar nu-l putem uimi cu lipsa de curățenie; nu putem sili nici fantezia cea mai aprinsă să-și închipuie ceva mai murdar decât ceea ce îți poate înfățișa realitatea....

Cu aceste cuvinte, Stoicio își încheie povestirea.

IV
BAI GANIU LA DREZDA

— Și eu m-am întâlnit o dată cu bai Ganiu, la Drezda, spuse Kolia. Să vă povestesc cum a fost?

— Mai încape vorbă? Hai, dă-i drumul!

— Nu știu dacă ați aflat, dar acum câțiva ani toată lumea din Drezda era grozav de impresionată de o nenorocire căreia-i căzuseră victime o bulgăroaică, elevă de școală, și un tânăr american. Să vă povestesc întâi în câteva cuvinte trista întâmplare. Bulgăroaica învăța la Drezda, și acolo, după cum știți, sunt cartiere întregi locuite de americani, englezi, ruși și alți străini, ai căror copii urmează cursurile diverselor pensioane. O elevă americană se împrietenise cu bulgăroaica noastră. Englezoaicele și americancele au capriciul de a lua sub ocrotirea lor vreo colegă din cele mai lipsite de apărare, cum era bulgăroaica noastră: mai sfioasă, mai timidă și mai tăcută. Se împrieteniseră, și americanca începuse s-o invite la ea acasă în zilele de sărbătoare. Bulgăroaica făcuse cunoștință cu toată familia, printre alții și cu fratele ei, un tânăr de douăzeci de ani, care studia pictura. Cine știe dacă nu cumva din pricina înclinării tinerilor pictori, ispitiți de orice model care iese din comun, ori poate din pricina înclinării spre originalitate a americanilor, dar, după câteva întâlniri cu bulgăroaica noastră modestă și sfioasă, tânărul începu să se simtă atras de ea, folosea orice prilej să se întâlnească cu ea, să vorbească împreună despre artă, să se facă plăcut. Cu un cuvânt, începură să se iubească. Dar dragostea asta le scurtă

[2] Cea mai frumoasă statuie antică, reprezentând pe Apolo, zeul zilei, al luminii și al artelor, protector ai poeziei și al muzicii, personificare a soarelui.

zilele. Într-o zi de sărbătoare, în timpul vacanței de vară, toți ai casei, însoțiți bineînțeles de bulgăroaică, porniră într-o excursie prin Elveția. În preajma unui loc stâncos și pitoresc, tânărul pictor, furat de conversația cu bulgăroaica, se depărtă de însoțitori. Îi atrase atenția o stâncă înaltă și porni să se cațăre pe ea. După el s-avântă și tovarășa lui, dar nu izbutiră s-ajungă în vârf: pe la mijlocul stâncii, americanul alunecă, și în căderea lui târî în prăpastie și pe bulgăroaică. Până aici le fusese dat să trăiască. Trupurile neînsuflețite fură transportate la morga din Drezda. Orașul fu tulburat de întâmplarea asta tristă. Lumea se înghesuia să-i vadă întinși unul lângă altul pe o masă mare de marmură. Se dădu de îndată depeșă fratelui bulgăroaicei, singura ei rudă de altfel, să vină la Drezda. Cadavrele fură îmbălsămate, ca să fie conservate până la sosirea lui. Mulțime de coroane le împodobiră patul mortuar. A treia zi sosi de la Viena o telegramă, vestind că fratele răposatei e în drum spre Drezda. Cadavrele fură duse la locuința familiei americane. Așteptând cu nerăbdare sosirea fratelui, o mulțime de *miss* și de *mistress*, de *lady* și *gentlemeni* se adunaseră în casa îndoliată. Familia făcea parte din societatea înaltă a Drezdei. Mă dusei și eu acolo cu câțiva studenți bulgari, în calitate de concetățeni ai moartei. Alți bulgari se duseră la gară, în întâmpinarea fratelui decedatei. Așteptam. Tristă așteptare! Toate camerele gemeau de vizitatori. Se vorbea încet, în șoapte. Liniștea era tulburată din când în când de plânsul și suspinele mamei băiatului, zdrobită de durere. În răstimpul unei tăceri de mormânt, dinspre coridor se auzi o larmă asurzitoare: răsună un tropot grosolan de cizme; părea că cineva trage de dârlogi un cal potcovit; se porniră apoi glasuri: „Unde-i? Aicea, mă?” „Sst... Mai încet!” și în camera defuncților pătrunse, cu căciula în cap... bai Ganiu!

— Bună ziua! strigă el pe un ton și cu un aer mai degrabă indignat decât îndurerat, ca și cum persoanele din juru-i ar fi fost vinovate de moartea surorii sale.

Se apropie de catafalc și trase la întâmplare giulgiul de pe fața tânărului.

— Cine-i ăsta? Ce-i cu omul ăsta? întrebă el uitându-se fioros la întreaga adunare și așteptând răspunsul cu ochii holbați.

Un student bulgar, copleșit de rușine, se apropie de bai Ganiu, îl împinse ușor de umăr și trase pânza de pe fața moartei. Bai Ganiu își scoase căciula, își făcu o cruce și o sărută pe frurtte.

— Oh, sărmănuța de tine! Ce ți-a fost ursita. Măricico, Măricico! începu să dea din cap bai Ganiu, și orice-ați spune, clătinatul ăsta din cap părea mai degrabă o amenințare împotriva celor de față decât mărturia unei dureri.

Privi bănuitor mortul, care zăcea culcat lângă soră-sa, și după ce mișcă din cap și din degetele de la mâna stângă în semn de întrebare ca un oriental ce era, se adresă studentului:

— Măi băiete, cum vine treaba asta? De ce l-au depus și pe ăla aici? Ce caută un bărbat la pension?

— Ssst! Vă rog, vă rog, domnule Ganiu, vorbiți mai încet!

— De ce mai încet, mă? Am cheltuit bani aci, nu glumă! Unde-i directoarea?

— Aici nu-i pension, aici e o casă particulară, răspunse studentul, ca lovit de trăsnet.

— Cum casă particulară?

— Ssst! Pentru Dumnezeu, vorbiți mai încet! se rugă bietul student, asurzit de sângele care-i vâjâia în urechi și gata să-l podidească plânsul.

Înfățișarea, atitudinea războinică și apucăturile lui bai Ganiu, care începură să semene a profanare, a bătaie de joc adusă sentimentelor sacre ale tuturor celor de față, nu avură darul să stârnească simpatia americanilor, și mai ales a gingașelor lor jumătăți.

Bai Ganiu era îmbrăcat în haine de postav bălțate, avea cizmele murdare și prăfuite, gâtul – înfășurat într-o basma cernită, de sub care se vedea o cămașă descheiată și soioasă. În mână ținea un baston, și la subsuoară – un pachet înfășurat într-o hârtie galbenă. Mustățile îi erau răsucite, iar barba nerasă, ca o perie.

— Domnul ăsta-i frate cu *mademoiselle* Marie? mă întrebă unul de-ai casei.

I-am răspuns afirmativ, adăugând pentru lămurirea purtării și înfățișării lui bai Ganiu o minciună croită la repezeală: i-am spus că telegrama cu vestea tristă și dureroasă l-a găsit la țară, pe când veghea la munca câmpului, și, fără să se mai abată pe la conac (bai Ganiu și conac!), s-a dus glonț la tren, s-a împrumutat de bani de la niște cunoștințe întâlnite în gară și a venit de-a dreptul la Drezda, fără să se oprească nicăieri. Iar purtarea lui de acum, oricât de stranie ar părea, ar trebui iertată, dacă se ține seama de crunta lovitură pe care i-o pricinuise pierderea de neînlocuit a surioarei sale, fără a mai pune la socoteală uriașele pierderi materiale cauzate de izbeliștea în care își lăsase treburile câmpenești.

— O, sărmanul de el! exclamă compătimitor interlocutorul meu, și se duse să împărtășească și celorlalți prieteni ai casei sentimentele sale față de bai Ganiu.

Mi se ușurase inima întrucâtva, domnilor!

Dar pentru scurtă vreme! Americanul, om de-al casei, izbutise între timp să comunice informațiile culese de la mine mai tuturor celor de față. Nobila lor indignare provocată de apucăturile lui bai Ganiu se potolise, și toată lumea se uita cu stimă, ba chiar cu vădită compătimire la el: o telegramă groaznică primită pe neașteptate, o pregătire la repezeală pentru un drum așa de lung, pagube materiale uriașe, toate astea laolaltă sunt surprize care pot să rătăcească mintea oricui! Și justificau atitudinea lui bai Ganiu, arătându-i o condescendență impresionantă. Dar, domnilor, rogu-vă să-mi spuneți cum am fi putut justifica noi, studenții bulgari, ceea ce a făcut bai Ganiu după aceea? Studentul care se învârtea în jurul lui, ca să-l mai domolească, îi povesti în șoaptă cum s-a întâmplat nenorocirea pe stâncile Elveției. În timpul acestei povestiri, bai Ganiu își exprima prin mișcări din cap și din mâini sentimentele care îl tulburau, aici plescăind din limbă și exclamând cu voce tare: „Ptiu, fir-ar al dracului să fie!” uitându-se la soră-sa și clătinând din cap: „Sărmana de ea!”, aici scuturându-și amenințător coama și uitându-se cu ochi

fulgerători la tânărul răposat, de parcă voia să spună: „Nici vorbă, lunganul ăsta i-a mâncat zilele!” Străinii îi tălmăceau în felul lor gesturile și mimica, și cu greu le-ar fi putut ghici sensul. Pentru că dacă l-ar fi ghicit nu s-ar fi uitat atât de compătimitor la bai Ganiu, pe care îl socoteau cu mintea întunecată de durere. Între timp, bai Ganiu, sub impresia povestirii, plescăi așa de tare din limbă, că toată lumea își îndreptă privirea spre el. Bai Ganiu alesese însă momentul acela ca să-și proptească degetul mare de la mâna dreaptă pe orificiul drept al nasului, strâmbă nițel ochii și gura la dreapta, lăsă capul în jos, și când suflă o dată cu toată puterea... Noi, mai să ne prăbușim la pământ...

Dar, o să-mi spuneți dumneavoastră, se putea găsi și pentru asta o scuză: în graba plecării și de tulburare, uitase săracul să-și ia batista. Dar nu-i așa! Nu, deoarece, în clipa imediat următoare acestei operații, bai Ganiu luă de sub braț pachetul înfășurat în hârtie galbenă, îl desfăcu și scoase din el – ce credeți, mă rog? o duzină de batiste, pe care începu să le ofere celor prezenți, mai cu seamă bulgarilor, de sufletul moartei, repetând la fiecare danie: „Na, ține și tu, și zi: Dumnezeu s-o ierte!” Apoi, făcând semn cu degetul unei alte persoane să se apropie, strigă: „Hei, băiețaș, vino-ncoa, na și ție, și zi Dumnezeu s-o ierte pe Maricica!”...

Ce să vă mai povestesc, domnilor?! făcu plictisit Kolia. Încercați, dacă puteți, să vă închipuiți mutrele englezilor și ale americanilor adunați în jurul lui bai Ganiu! Atât vă pot spune: că după terminarea slujbei religioase – răposata fiind ortodoxă, slujba s-a ținut la biserica rusească – și după ce am înmormântat-o, bai Ganiu a fost poftit să locuiască până la plecarea din Drezda în casa americanilor. A stat acolo o singură zi. Ce fel de purtare o fi avut, habar n-am. Dar cică la plecare ar fi spus studentului bulgar care-l însoțea la gară:

— Măi frățioare măi, cât pe ce s-o fac lată! Ce vrei? Dacă nu cunosc datinele americanilor! Mâncare câtă vrei, pe degeaba, și am mâncat, m-am îndopat, că era cât p-aci să-mi crape burta; apoi peste noapte... Da mai bine s-o lăsăm încurcată... Am făcut însă altă poznă... Dimineața mă

pomenesc cu o femeie că-mi bate la ușă. Eu: „Intră!” Și ea intră cu o cafea cu lapte și cu tot felul de dulciuri. Lasă, mă înțelegi, tava pe masă și începe să adulmece cu nasul prin aer. „Hait, a dracului! zic. Te pomenești c-o fi simțit esența de roze, ori poate altceva!” Eu, știi, nu-s prost! Mă ridicai, luai sticluța cu esență și i-o vârâi sub nas. Ea zâmbi ușor. Mă uit la ea și-mi dau cu părerea: „Da, zic, are pe vino-ncoa! Așa curățică, aduce a slujnicuță!” Îi fac cu ochiu, o văd că râde, și – hop! – o prind de mijloc. Dar când se răsuci, a naibii, și când îmi arse o scatoalcă... Da s-o lăsăm mai bine dracului, că m-am făcut de râs!... Era mătușa mortului... Nu-i nimic, sănătate și noroc! Bine c-am scăpat numai c-o palmă, oameni buni!

V
BAI GANIU LA EXPOZIȚIA DE LA PRAG A

— Da ia stați să vă povestesc eu cum a fost cu bai Ganiu la expoziția de la Praga, începu zâmbind Țvetko.

— Bravo, Țvetko! strigarăm noi în cor. De când voiam să auzim asta!

Și Țvetko începu:

— Dacă vă mai aduceți aminte, am plecat de la Sofia cu garnitura noastră. Vagoane – numai de clasa I și a II-a, nou-nouțe, abia sosite din Europa, oglindă de curate și confortabile. Numai un singur vagon avea compartimente și de clasa I, și de a II-a. Lume, ce să vă mai spun?! O sută șaizeci de persoane, dacă nu mă-nșel. Mă rog – bătrâni, tineri, femei, copii, ba chiar și sugaci. (Of, sugacii ăștia!)

Cine mai era ca noi?! Plesneam de mândrie că ne ducem la expoziție cu trenul nostru! Las' să vadă și europenii, ziceam noi, că Bulgaria nu doarme! Dar cel mai mult ne încânta faptul că vagoanele erau moderne și de o curățenie exemplară. Câtă vreme credeți, însă, dumneavoastră că a ținut patriotica noastră beție pentru minunăția vagoanelor și gândul că o să dăm gata Europa cu progresul nostru? În timp ce ieșeam din gară și străbăteam meleagurile Slivniței și Dragomanului – câmpiile glorioaselor noastre victorii –,

entuziasmul nostru crescu o dată cu golirea sticlelor de bere și a coșurilor cu merinde, cu care se aprovizionaseră din belșug prevăzătorii noștri turiști. „Vezi bine că era să ne luăm și un mezelic cu noi. La ce să ne dăm bănuții sârbilor?” striga bai Ganiu, plin de avânt patriotic și de vin de Plevna. Când, însă, pe înserate, ne-am apropiat de Țaribrod și încercarăm să aprindem luminile prin vagoane, constatarăm că uitaseră să pregătească lămpile... Iar când ne învălui noaptea, copiii se speriară, începură să țipe, și iată că, încetul cu încetul, pe măsură ce teritoriul bulgar pierea în zare, se topi și entuziasmul nostru patriotic. Unii zâmbeau triști, alții pe ascuns, sarcastic (nu eram numai bulgari!), alții indignați, bai Ganiu îmi șopti chiar la ureche: „Greu să bea porcu apă din fedeleș!”, și câțiva trântiră vreo două înjurături la adresa unui străin, funcționar la conducerea căilor noastre ferate. Susținut de cei din urmă, bai Ganiu strigă: „Las’, că știu eu! Nu suntem noi de vină! Tot străinii ăia, lua-i-ar dracu! Ne-au făcut-o înadins, ca să ne dea de rușine! Din invidie, vezi bine! Toți o apă și-un pământ!”

Și se uită așa de fioros la un străin care se afla lângă el, încât omul tuși și se mută în alt compartiment. Când ne oprirăm la gara din Țaribrod, era întuneric în vagoane de să-ți vâri degetele-n ochi! Țiparăm, ne supărarăm, și apoi ne puserăm pe râs. Și ține-te glume și înțepături la adresa conducătorilor noștri de la Căile Ferate! Nu auzeai decât: „Măi oameni buni, dați-ne lumânări, că ni s-au speriat copiii!”. „Hei, moșule, du-te și cumpără un funt de lumânări, că te-om cinsti!” „Măi, dați-ne măcar câte-o lumânărică de seu!” Numai bai Ganiu nu voia în ruptul capului să admită că bulgarii-s vinovați de tot balamucul ăsta.

— Ăla de colo, îl vedeți? zicea el arătând spre unul dintre străinii din tren când ni se aduseră câteva lumânări proaste. Să-l ungi cu catran și să-i dai foc! Măi, cum de-l rabdă pământul? Dă-l dracului de întuneric, că nu-mi pasă de el, dar ne-am făcut de râsul sârbilor. Uite colo, vezi? Ia uite-l pe funcționarul ăla sârb cum râde. Râde! Și de ce n-ar râde?!

Dar îndârjirea patriotică nu-i îngădui să rabde ca un

păcătos de sârb să-și bată joc de el și, încruntându-se, se răsti:

— Mă! Tu! Ăla de colo! De ce râzi, mă?

Și cât pe ce să sară din vagon ca să se răfuiască cu sârbul. Mă rog, sânge de erou!

— Ssst... Potolește-te, bai Ganiule! îl sfătuiră ceilalți călători. Nu face scandal, frate! Nu uita că intrăm în Serbia...

— Ei, și ce dacă intrăm în Serbia? Crezi că mă sperii? Dar Slivnița? Dar *Natrâc, bracia*[1]? Au uitat? și bai Ganiu trânti o înjurătură care căzu ca o bombă.

— Ce vină are sârbul că vagoanele noastre nu sunt luminate? încercau ceilalți să-l liniștească.

— Ce? Cum? Las', că-i știu eu! făcea bai Ganiu, clătinând din cap.

Ni se dădu o lumânare de compartiment. Unii cred că izbutiseră să se instaleze și să aprindă câte-o lampă. Trenul porni. Călătorii picară din seul lumânărilor pe pervazele de la ferestre și le lipiră. Era cea dintâi bulgarizare a noilor vagoane. A doua bulgarizare se înfăptui chiar în prima noapte: toate closetele (iertați-mă, domnilor!) se prefăcură în cloace.

Oricum, ieșirăm și din Serbia! Dar să nu credeți că am trecut prin ea așa, domol, pașnic și cuviincios. Oho! Bulgarul nu-i prost! Acolo unde putea, bai Ganiu nu scăpa prilejul să-i umilească pe sârbi, aducându-le aminte de Slivnița. La Niș și chiar la Belgrad îi întreba pe toți slujbașii și hamalii: „Ia spune-mi drept, nu ești bulgar? Voi toți sunteți bulgari, numai c-o faceți pe sârbii!”

Ungaria!... Aici luară foc roțile unui vagon. Să-i ia naiba de meșteri! Am stat pe loc multă vreme. Au stropit, au stins, au aprins, au ciocănit... până când a dat Dumnezeu și am pornit iar la drum, în vreme ce ungurii se prăpădeau de râs. Își dădeau coate: „Turiști bulgari!...” Nu mai știu unde, vagonul luă iar foc, și de data asta îl lăsară dracului, pentru reparație. Bai Ganiu, om umblat, care mai călătorise, povestea călătorilor mai ageamii:

[1] Înapoi, fraților (srb.).

— Acum ajungem la Budapesta, și cum trecem de ea, intrăm în Viena. Praga e dincolo de Viena. Pe toate le-am cutreierat. Le cunosc ca-n palmă!

Nu ne mai opream pe la gările mici, iar pe la cele mari zăboveam doar cât să ne deschidă linia. Bogata Moravie ne atrase tuturor atenția – minunatele văi cultivate, grădinile frumoase, nenumăratele fabrici și uzine îl siliră chiar și pe bai Ganiu să admită întâietatea Moraviei față de patria noastră: „Și noi muncim, da nici «afurisiții» ăștia nu se lasă mai prejos; nu, nici vorbă, se țin de treabă, mânca-i-ar tata!” Dându-și însă seama că s-a întrecut prea mult cu lauda, adăugă: „Da ce folos? Ăștia dau în brânci, și neamțu papă!”

Tot drumul, boroboațele se ținură lanț. Noi – Vancio, Filio băiatul Ivaniței (nu știu dacă-l cunoașteți) și cu mine – ocupam un compartiment de clasa I. În compartimentul vecin, de clasa a II-a, se instalase bai Ganiu cu alți câțiva, aprovizionați din belșug cu provizii. Bai Ganiu, în graba lui, uitase chipurile să-și pună în desagi de-ale mâncării. „Și-apoi, la urma urmei, ce naiba, nu suntem bulgari? O să ne împăcăm noi într-un fel. De la unul o bucățică de pâine, de la altul o înghițitură de brânză – și-și face omul treaba! Nu, zău!” Și într-adevăr, o duse de minune. Tovarășii îl ospătară cu mâncare și băutură, el la rândul lui îi ospătă cu cel mai cald patriotism, garnisit cu poftă de mâncare și sete. Dar toate au o limită. Merindele vecinilor noștri se terminară, balercile se goliră. (Ca să evit o greșeală gravă, trebuie să mă corectez: balercile și sticlele se goliseră încă de pe când Dragoman o ținea întruna cu strigăte de: „Trăiască Bulgaria, uraaa! Ia mai dă, mă, să-mi ud gâtlejul, ura!”)

Bai Ganiu începu atunci să dea târcoale compartimentului nostru. Căută întâi tot felul de „motive”: ba un chibrit, ba un păhăruț de coniac, că-l durea chipurile burta, și până la urmă, încetul cu încetul, se împrieteni, se oploși, și nu mai scăparăm de el. Uitase de prietenii de până atunci. Și apoi, ce să mai facă cu ei? Nu mai aveau nimic. Mâncaseră, băuseră tot, iar la noi, slavă Domnului, se mai găsea încă câte ceva, cumpărat din gări. Bai Ganiu nu pierdea niciodată ocazia să guste din

produsele străine.

— Ăștia ce-s? Struguri? Brava! Ia te uită! Ia dați-mi și mie câteva boabe. Țț! Tare gustoși! Brava!

Precum vedeți, numai și numai curiozitatea îl îndemna să se înfrupte din gustările, coniacul și tabacherele noastre.

— Tabachera asta o fi de argint caucazian? întrebă curios bai Ganiu pe unul dintre noi, care se pregătea să fumeze.

— Nu, e marfă vieneză! îi răspunse posesorul.

— Așa? Ia dă-mi să văd. Țț! Ia te uită! E plină cu tutun bulgăresc, nu-i așa? Brava! Ia stați să răsucesc și eu o țigară. Am foiță. Dacă vă trebuie, aici sunt!

Că era aici, o simțeam destul de bine – și după mirosul cizmelor, și după mireasma deosebită a trupului lui lac de sudoare, și după tenacitatea cu care se încăpățâna să ocupe toată canapeaua. La început șezuse numai pe un colțișor, apoi se întinsese mai comod; mai târziu, trei dintre noi furăm nevoiți să stăm pe o singură canapea, iar feciorul Ivaniței trebui să se ghemuiască în colțișorul celeilalte canapele, pentru ca bai Ganiu să poată lua o poziție orizontală. Și el nu scăpă prilejul. Ne înțeleserăm să-l punem la încercare și să vedem până unde va merge nevoia lui de confort; și bai Ganiu se porni din toată inima să ne potolească curiozitatea:

— Ia dă-te nițeluș mai la margine, să-mi întind și piciorul celălalt. Așa... Brava! Eeeh! Mamă-mamă! Grozav e de bine!... Ia ascultați cum face trenul: tupa-tupa, tupa-tupa! Zboară!... Grozav îmi place să mă tolănesc așa! Dincolo era așa de puțin loc! Și apoi, și tovarășii de drum, oameni necioplți, ce să vorbești cu ei?... Da ce mâncați, bre, acolo, pere? Brava! Ia să vedem, oi putea mânca și eu una, așa cum stau culcat? Mulțumesc! Da de unde luați voi bunătățile astea?

— Le cumpărăm, răspunse îmbufnat un glas.

— Așa? Brava! încuviință el cu gura plină de para zemoasă. Grozav îmi plac perele!

Furat de legănatul trenului, bai Ganiu ațipi. Ne gândeam ce bucată să-i facem, când o idee genială îmi trecu prin minte. Mă întorsei spre tovarășii mei și le propusei:

— Să punem, domnilor, de cafea! Ia dați-mi mașina și spirtul!

— Cafea! strigă bai Ganiu, sărind ca ars de pe canapea. Brava! Bună idee!

— Ce cafea, dacă n-avem apă?! răspunse, cu o prefăcătorie demnă de un actor, feciorul Ivaniței.

— Apă? strigă cu același glas bai Ganiu. Numai apă? Cereți de la mine! Uite, acușica! și zbură din compartiment.

Ne prăpădirăm de râs. Feciorul Ivaniței se întinse și ocupă toată canapeaua. Bai Ganiu se întoarse într-un suflet, pufăind mai mult decât era nevoie. Voia să ne arate ce trudă și chin îndurase pentru binele nostru. Ținea în mână un ulcior.

— Iaca, na, am găsit, vedeți? Am cotrobăit prin toate vagoanele. Am găsit ulciorul ăsta și l-am înșfăcat cât ai zice pește. O femeie striga după mine: „Hei, lasă-mi apa, că-i pentru copil!” Eu, gândindu-mă ce minciună să-i spun, îi strigai: „Iertați-mă, doamnă, dar a leșinat cineva dincolo!” „Așa, va să zică!” „Așa.” „Ei, atunci, repede du-i apa și să-mi aduci ulcica înapoi!” Ce femeie neghioabă!... Of, sunt leoarcă de sudoare! Acum, hai, cafeluța!

— Nu ți-e rușine, domnule? se răsti unul dintre tovarășii, care fierbea de mânie.

Bai Ganiu îl privi cu o mutră mirată, încercând să-și arate cât mai vădit cu putință nedumerirea. Apoi izbucni:

— Mi-a trăsnit mie prin cap c-aicea e o lucrătură, dar mi-am spus: „Hai, treacă de la mine!” Dacă-i așa, atunci dați-mi barem o țigară și-un coniac, cât de mic.

I-am dat o țigară și-un coniac, după care bai Ganiu ne părăsi și se întoarse în compartimentul lui, lângă „tovarășii neciopliți”.

— Mari tâmpiți mai sunt și învățații ăștia! s-auzi de la o vreme glasul lui în compartimentul vecin. Nu pricep cum de-i rabdă în slujbă pe d-alde ăștia! Dar stai, că se-ntoarce el bai Ganiu în Bulgaria și-o să-și găsească lelea bărbatul!...

Ne apropiam de frontiera cehă. Călătoreau cu noi și comisarii trimiși de guvern ca să învețe cum să organizeze o expoziție, spre a face și noi una asemănătoare, la Plovdiv.

Unul dintre ei prinse la butoniera fiecăruia câte-o panglică cu tricolorul bulgar. Încă din timpul călătoriei se răspândise vestea că vom fi întâmpinați cu alai, atât la graniță cât și la Praga, și în consecință fusesem pregătiți pentru o primire oficială, dar ceea ce văzurăm ne întrecu toate așteptările.

Stația de frontieră! Locomotiva șuieră. Din dreapta și din stânga liniilor de cale ferată, lumea se îndrepta către gară. Cernea o ploaie mărunță, și femei, bărbați, copii, cu umbrelele desfăcute, alergau spre tren. Locomotiva se opri. Peronul – înțesat de oameni. O fanfară se porni puternic cu *Șumi Mariță*[1]! Apoi un cor cântă *Hde domov muj*[2], spre nemărginita bucurie a tuturor și mai cu osebire a lui bai Ganiu, care nu mai conteni lăudând poporul ceh că învățase așa de bine cântecul popular bulgar *Unde-i patria mea*; numai că vorbele nu erau pronunțate prea clar, așa că nu se prea deslușeau bine.

Și acum îmi ard obrajii de rușine când mi-aduc aminte de felul cum ne-am purtat la această primă întâlnire. Închipuiți-vă, domnilor, orașul plin până la refuz, oameni veniți de prin sate să-și întâmpine frații bulgari cu urale de bun venit, cu fanfare, coruri, fete cu flori în mână, așteptând ca frații să coboare din vagoane... Iar „frații” stăteau ca proștii cu capetele la ferestre și priveau! Zău, domnilor! Ferestrele vagoanelor – mici, cum le știți. Unul cu capul scos afară, altul întins peste umărul lui, al treilea arătându-și numai jumătate din fizionomia lui strâmbă, privind cu un singur ochi, și căscând gura la panoramă! Să intri-n pământ, nu altceva! Hei, dacă aș fi avut un aparat de fotografiat!... Oamenii veniți în întâmpinarea noastră se zăpăciră. Nu știau nici ei ce să facă – cui să întindă florile, buchetele! Muzica tăcu, amuți și corul, și, într-o tăcere penibilă, ne uitam unii la alții. După un timp, bai Ganiu coborî din vagon. Toți cehii își îndreptară privirile spre el și-i făcură drum de trecere – și el trecu... Dumnezeule! Cu ce ifose păși bai Ganiu printre sutele de priviri și mâini care îi

[1] Imnul național bulgar.

[2] Imn ceh, adoptat de bulgari, pe care unii îl considerau cântec popular bulgar.

întindeau buchete! Își răsuci mustața stângă, scoase coatele în afară, tuși gros și se uită cu un singur ochi la domnișoara care-i întinse până sub nas buchetul, o privi, mișcă din degețele de la mâna stângă, întoarse în sus, vrând parcă să-i spună: „Ne-ai ieșit, va să zică, în întâmpinare, fetițo? Așa, fetițo, primește-ne frumos, bine faci, și grozav îmi place! Așa!”, și trecu mai departe, fără să-i primească buchetul. Fata, rușinată, își trase mâna înapoi. Peste câtva timp, bai Ganiu apăru, încheindu-și nu tocmai cuviincios o parte din veșminte. Îi făcură iar loc, își răsuci iar mustața stângă, tuși din nou, își suflă nasul cu degetele și se urcă în vagon. Locomotiva șuieră și pornirăm la drum.

Să nu-și închipuie cineva că exagerez, că-mi înfloresc și înfrumusețez înadins povestirea, ca să fac caricatura lui bai Ganiu! Dimpotrivă, caut să trec peste unele amănunte, pentru că și acum mi se strânge inima când mi-aduc aminte de ele. De pildă, încă de la început m-am ferit să vă descriu halul în care arăta trenul nostru după o zi de călătorie. V-am povestit, nu-i așa, că turiștii noștri își luaseră cu ei și copiii de țâță. N-am să mai pomenesc de plânsete și orăcăieli, și am să mă mulțumesc să vă spun că toaletele se transformaseră în spălătorii, unde se spălau cămășuțele și scutecele murdare ale pruncilor, iar coridoarele vagoanelor – în uscătorii; vajnicii noștri călători întinseseră de-a lungul lor frânghii, de care atârnau tot felul de izmenuțe, nu prea bine limpezite. Înlocuiau pesemne stegulețele cu care ar fi trebuit să ne împodobim trenul; în loc de tricolorul alb, verde și roșu, la noi în vagoane străluceau la soare numai două culori: alb și galben. Iată ce ne împodobea trenul ori de câte ori ne opream prin gările din Cehia și ori de câte ori poporul ne întâmpina cu cântece, muzică, flori și discursuri de bun venit. Stegulețele astea alb-galben fluturau pe frânghii când domnul Vasilaki, conducătorul nostru, asurzea ascultătorii cehi cu discursurile lui tunătoare și emoționante. Tot ele fluturau când domnul Petko gâdila la fiecare gară sentimentul național al poporului frate ceh prin declarațiile sale, din care se auzeau clar, pentru

cei ce stăteau mai departe, numai vorbele: „Fraților! *Jan Hus*[1]... O! Jan Hus, fraților!” Sau când bai Ganiu, indignat că în discursuri nu se pomenea nimic despre uriașii noștri din istorie, înghiontea în șolduri pe un învățător, îndemnându-l: „Hai, dascăle, zi și tu ceva, mă, să le arătăm și noi cine suntem; acu e pontu, hai, zi-le ceva despre Filip Toptiu[2], despre Crum cel Groaznic[3], ori cântă ceva, un cântec!...” Tot timpul, zic, steguleţele acestea bicolore fluturau de zor!...

Drumul de la frontiera cehă până la Praga a fost un marș triumfal. Prin toate orașele, satele, câmpiile – oriunde trecea trenul nostru – pălăriile zburau în sus, și un *nazdar*[4] nesfârșit spinteca aerul. Văzui chiar o femeie. Era pe câmp, și în timp ce bărbații își aruncau pălăriile în aer, dădea și ea din mâini; apoi, scoțându-și broboada din cap, începu s-o vânture, strigând cât o ținea gura: *„Nazda-a-r!”* Alta: treceam pe lângă un oraș. (Nu mai țin minte cum îi zicea, și Doamne, cum să țin minte? Eram așa de uluiți...) Străzile – ticsite de lume; oameni pe la ferestre, în copaci, prin ogrăzi și chiar pe acoperișuri. În orașul ăsta, țin minte, am trecut pe lângă o bina. Casa era aproape gata, iar în vârful acoperișului – înfipt un par lung, îmbrăcat în verdeață, cu un steag (ca la noi când se clădește o casă). Câțiva muncitori cocoțați sus, când văzură că de-a lungul străzilor și de la toate ferestrele flutură batiste și răsună strigăte de *nazdar*, se cățărară pe grinzi spre vârful acoperișului, cuprinseră parul cu steagul și traseră de el, ca să-l ridice și să ne salute. Se vede însă că era bine înțepenit, că nu izbutiră să-l scoată. Atunci se mulțumiră doar să-l zgâlțâie în semn de salut. Aceste două întâmplări – femeia de pe câmp și dulgherii de pe casă – m-au mișcat nespus de mult. Asta nu semăna cu vorbele noastre umflate: *„toată*

[1] Erou național ceh, conducătorul mișcării de eliberare națională și religioasă din prima jumătate a secolului al XV-lea. Învinuit de erezie, este osândit la moarte prin ardere pe rug (1369-1415).
[2] Șef de bandă, comitagiu.
[3] Principe bulgar care a domnit aproximativ între 802-815. A învins și ucis pe împăratul bizantin Niceforos, apoi a atacat Constantinopolul (812), fără, să-l poată cuceri. Sub el, puterea statului bulgar a ajuns la mare strălucire.
[4] Să trăiți! (cehă).

intelectualitatea despica aerul cu urale frenetice”, „azi poporul triumfează” etc. ...

Sosirăm în sfârșit la Praga. Pe peron nu era lume prea multă. Numai persoane oficiale însărcinate cu primirea noastră: ajutorul de primar, dacă nu mă înșel, și membrii comitetului expoziției. Primirea asta mi se păru săracă: eram deprinși cu alaiuri! Dar de, vorba ceea, nu totdeauna e Paște: oamenii mai cu cap știu că dacă dintr-un tren coboară o sută șaizeci de persoane, și dacă mai e și public pe peron, se face o învălmășeală, se încurcă lucrurile și iese o harababură nemaipomenită de gazde și bagaje; de aceea, lăsaseră peronul gol, și întru întâmpinarea noastră apăruse numai o comisie.

Începură iar saluturi și discursuri. Dintr-o parte: *„Bratři Bulhaři!... Veliky slovenski... Cyrilla a Methodie”*[1], din alta: *„Bratři, my jsme prišli poučiti se u velikého Českého Národa!”*[2] sau: „Fraților! Marele Jan Hus!... Da, fraților, Jan Hus e mare!” Bai Ganiu, nemulțumit că cehii pomeneau numai de Ciril și Metodiu, îl îmboldi pe învățător: „Zi și tu, mă dascăle, că doar avem și noi destui, zi și despre Asparuh[3], ori ia și umflă-ți cavalul, că acu-i pontu pentru așa cevașilea!...”

Ni s-a spus apoi că o să mergem cu toții la clubul municipal, Meščanska Beseda, iar de acolo vom fi repartizați pe la locuințe. Dispuseră să ne trimită bagajele înainte. Pornirăm. De pe peron intrarăm în sala gării, și ce să vedem? Lume! Lume cât frunză și iarbă. Un ac n-ar fi avut unde să cadă. La mijloc – o potecuță strâmtă, cât să putem trece. De o parte și de alta – șiruri de doamne cu buchete. Toată lumea, îmbrăcată ca de sărbătoare. Un *nazdar* asurzitor cutremură deodată sala. Brațe întinse, buchete, ploaie de flori... Când ieșirăm în stradă și ne uitarăm, Doamne! Cât vedeai cu ochii

[1] Frați bulgari!... Marii slavi... Ciril Metodiu (cehă).

[2] Fraților, am venit aici să învățăm de la marele popor ceh! (Cehă.)

[3] Han al bulgarilor din regiunea Mării de Azov (646-700). Migrând spre vest, bulgarii, conduși de Asparuh, au ocupat teritoriul dintre Dunăre și Balcani, supunând triburile slave așezate acolo, de care au fost apoi asimilați. Învingând pe bizantini, Asparuh i-a silit să recunoască statul bulgar (679 sau 681).

numai lume, cu o singură potecuță de trecere la mijloc. Și iarăși cucoane, și iar: *„Nazdar! nazdar!* Ura!” și iar ploaie de flori. O primire împărătească!... În toiul aclamațiilor și al ploii de flori, ne urcarăm în trăsuri și pornirăm. Cum ne-am așezat și cât de grațios ne-am aranjat cu copiii și pruncii – vă las pe dumneavoastră să vă închipuiți. Eram ca trăsniți de primirea aceea măreață și neașteptată! Salutam mereu în dreapta și-n stânga, până ne dădu prin gând să ne scoatem pălăriile. (Când e vorba să ne dea ceva prin gând, apăi nimeni nu ne întrece în dichisul etichetelor. Suntem iscusiți nevoie-mare!) Îmi încremenise un zâmbet pe buze, care-mi tremurau convulsiv, și nu știam ce să fac mai întâi: să izbucnesc în râs, să plâng, ori să mă prăbușesc în fundul pământului?

Ajunserăm la Meščanska Beseda și ocuparăm mesele din grădină. Așteptam să ne vină bagajele și să fim repartizați pe la locuințe. Câțiva birjari, pierdură, sărmanii, o oră întreagă în jurul porților ca să li se achite cursa, dar mulți dintre turiștii noștri nu găsiră de cuviință să scoată banii. „Mare lucru, zicea bai Ganiu, ce pagubă mare o fi dacă ne-ar plăti birjele? La urma urmelor, suntem doar și noi slavi! Uite un bun prilej să-și dovedească slavismul! Păi cum altfel?... Toate pe gratis! Cu bani nu-i nicio scofală, știe și baba Neacșa.”

Bagajele o dată sosite, am fost conduși pe la locuințe. Avuseseră grijă oamenii să ne găsească gazde. N-am să vă povestesc despre certurile și scandalurile cu birjarii, cu chelnerii clubului, cu hamalii și cu cei care aveau grijă de bagaje, pentru întârzierea ori predarea lor greșită, de nemulțumirile pentru locuințe, de tocmeli și de altele de felul ăsta. Să ne transportăm pentru un minut împreună în camera noastră. (Nu vă temeți, doamnă!) Ne instalasem patru inși într-o odaie spațioasă. Avea tot confortul. Camera dădea spre curte... Peste drum se înălța o casă cu același număr de etaje. Într-un rând, Anușka, servitoarea care ne deretica și scotea ghivecele cu flori de la fereastră ca să poată închide geamurile, se întoarse pe neașteptate către mine și mă întrebă sfioasă, făcându-mi semn să mă uit la ferestrele de peste drum:

— Prosim vás, pane, je ten pan také Bulhar? Račte se podivat co ten delá! Jak je on černý! Vlasatý jako nejaký dikař. Ha-ha-ha-ha![1]

Mă uit într-acolo, și ce văd? Bai Ganiu stătea la fereastra larg deschisă, fără să fi lăsat în jos perdelele sau jaluzelele, gol pușcă, și rânjea la servitoarea noastră, mângâindu-și pieptul păros, vrând de bună seamă; s-o cucerească...

În ziarele locale apărură chiar în aceeași zi articole de bun sosit adresate musafirilor scumpi (aveau dreptate!), frați bulgari. Era publicat și programul după care trebuia să vizităm expoziția și monumentele orașului Praga. S-au publicat și dări de seamă despre vizitele noastre: unde am mers, cum am fost primiți, cum ne-au salutat, ce le-am răspuns. Numele conducătorului nostru, domnul Vasilaki, era pe toate buzele. Meritase această atenție prin discursurile sale nenumărate. Și drept să vă spun, dacă n-ar fi fost domnul Vasilaki să le mai pună perdea la ochi, praful s-ar fi ales de noi!

La intrarea expoziției ne-au întâmpinat membrii comitetului. Și iar cuvântări despre Ceský národ, adică poporul ceh, și despre Bulharský národ, adică poporul bulgar. Vedeți, aici n-au încurcat-o și nu ne-au confundat cu sârbii, regretabilă eroare care s-a ivit, după cum se povestește, la expoziția din Plovdiv. Cei din Sliven cu cei din Iambol se aveau ca mâța cu șoarecele – din invidie, din dușmănie, dracu știe din mai ce. Când cei din Sliven se iviră la intrarea în expoziție, unul din comitet crezând că sunt din Iambol le ținu un discurs. Și dă-i cu gura, și laudă-i, și laudă-i: „Vitejii din Iambol, marii cetățeni ai Iambolului!” Cei din Sliven tac chitic, tușesc în palme și-și fac cu ochiul... Tablou!...

Intrarăm în expoziție. Cineva din comitet avea sarcina să ne conducă. Trebuia să trecem în revistă pavilioanele principale. Dar... cine să ne conducă? Turiștii noștri, ca englezii!... Când se pomeniră în Grădina botanică, pas de-i mai urnește!

[1] Vă rog, domnule, și domnul acela e tot bulgar? Ia uitați-vă ce face! Ce negru e! Păros ca un sălbatic. Ha-ha-ha-ha! (Cehă.)

— Ivancio! Ivancio-o! Ia vino! Vino-ncoa, ia te uită câtă mai laleaua! Ții minte, mătușă-ta avea o lalea ca asta! striga unul dintr-o parte a sălii spre cealaltă.

— Mariiche! Mari-i-i-che, fă-te-ncoa! Uite o mimoză! Poftim mimoză! Poftim mimoză,o vezi?...

— Mai ții minte atlazul pe care ți l-am cumpărat de Paști? striga altul, din altă parte.

— Ia te uită, busuioc! Țțț! Și cehii au busuioc, bravo! urla un al treilea, și toți dădeau buzna să vadă busuiocul.

— Măi fraților, nici pomeneală de măghiran pe aici! se auzi glasul morocănos al lui bai Ganiu. Vai de capu lor, că n-au măghiran! Ehei, să poftească la noi! Balcanii noștri sunt plini de măghiran; geme Balcanul de măghiran!...

Delegatul comitetului stătea ca pe ghimpi! Aștepta ca neprețuiții musafiri să-și împărtășească unii altora impresiile!

Până la urmă, îmi pierdui răbdarea, ieșii din Grădina botanică și mă dusei să casc gura pe la pavilioane. În lipsa mea, scumpii oaspeți fură fotografiați, și a doua zi apăru într-o revistă ilustrată toată ceata.

Ne-am dus înapoi la Hradčany, la palatul regilor cehi. Ne-au arătat tot felul de colțuri istorice: cămăruța în care s-a hotărât începutul războiului de treizeci de ani, fereastra pe unde erau azvârliți în prăpastie patrioții cehi... Ne-au dus la primăria veche, la muzeul vechi și la cel nou. Au dat în cinstea noastră o reprezentație de operă la Národni Divadlo[1], o serată la Meščanska Beseda. Ne-am dus și la domnul Naprsteka, un cetățean de vază care – compromis odinioară în ochii guvernului austriac – fugise în America, de unde, făcând avere mare, se întorsese la Praga, și acum, înconjurat de respect și onoruri, se ocupa cu filantropia. Avea un muzeu și o bibliotecă proprie. Stăpânul ne primi bucuros, cu ospitalitatea unui slav. Aici s-au rostit discursurile cele mai sincere. În anticameră era un registru gros, în care vizitatorii își însemnau numele. Deodată, pe când mulțimea se grămădea în jurul registrului și fiecare da buzna să pună mâna pe condei ca să-și imortalizeze numele, bai Ganiu mă trase de mânecă

[1] Teatrul Național.

și mă întrebă nerăbdător:

— Ascultă, bre, la ce se înscriu ăia acolo?

Eu, care știam dinainte că niciun îndemn de a semna n-ar fi fost destul de convingător pentru bai Ganiu dacă pentru fapta asta nu ieșea un chilipir de mâncare și băutură, i-am spus în glumă:

— Cine nu vrea să colinde mai departe ca să viziteze antichitățile din Praga poate să se înscrie în registru și să ia masa *u pana Naprsteka*[1].

— Va sa zică așa? strigă bai Ganiu. Ducă-se dracului antichitățile lor, dați încoa tocul! Hai, bre, dați-mi-l mai repede! Da cu plaivazu nu se poate? Dă-mi-l, dă-mi-l, că-s grăbit! și începu să-și facă drum cu coatele spre masa pe care se afla registrul.

Bătături strivite, îmbrânceală, smucituri de toc din mână-n mână, cerneală vărsată, până ce, în sfârșit, mâna tremurândă, păroasă și asudată a lui bai Ganiu înfrumuseță una dintre paginile registrului cu două cuvinte răsunătoare:

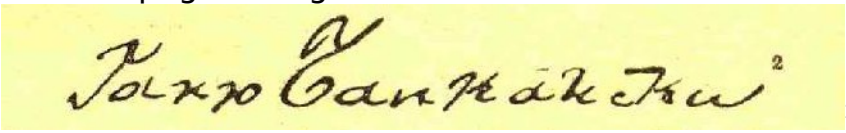 [2]

Și Țvetko ajungând cu povestirea aici, tăcu.

— Istorisește-ne ceva despre serată. Ne-ai spus că în cinstea bulgarilor s-a dat o serată, zise unul dintre noi.

— Eu unul nu m-am dus la serată. Bai Ganiu, în schimb, a fost. Să nu uit... În ziua cu pricina m-am dus cu el la frizerie. Își pusese în gând ca seara să dea gata femeile cehe și își făcuse pregătirile necesare ca să apară în toată splendoarea: își cumpărase o cravată, își lustruise decorația. (Păi, vă dați seama cine e bai Ganiu?!) Cum vă spuneam, ne-am dus la bărbier, pentru că îi crescuse barba și părul. Se așează pe scaun, bărbierul îi legă atent șervetul în jurul gâtului și începu. Am zăbovit mai mult de-o oră. Nu era ușor să-l

[1] La domnul Naprsteka (cehă).

[2] Ganiu Balkanski

satisfacă pe bai Ganiu!

— Și aici! Și aici! Ia spune-i, uite și colea! își arăta bai Ganiu ceafa. Aici să mai fețuiască, să dea nițel cu briciul, și mai spune-i să bleiască ochii, să nu care cumva să-mi taie vreun neg, că-l iau toți dracii!

Bărbierul vedea prin oglindă mutra supărată și asudată a lui bai Ganiu și se uita la mine nedumerit.

— *Co pan mluvi*[1]? mă întrebă el, speriat la gândul că ar fi greșit ceva.

— Spune-i să lase vorba, se întoarse către mine bai Ganiu, cu un ton de parcă m-ar fi tocmit interpret. Spune-i să-mi lase cioc și să mi-l facă mai ascuțit, ca al lui Napoleon, mă înțelegi? Iar mustățile să mi le pieptene așa, ca să îmbobocească, știi, ca... ha-ha-ha!... Ca ale regelui ăla italian, hi-hi-hi!... I-ai văzut vreodată poza? Ca din condei! Așa să mi le facă! Hai, spune-i odată, mă!

N-aveam curaj să traduc întocmai modesta dorință a lui bai Ganiu, ca să nu-l pun pe bietul om într-o mare încurcătură. Pentru că, nu-i așa, nu-i chiar atât de ușor ca numai cu ajutorul briciului și al pieptenului să faci pe cineva să semene și cu Napoleon al III-lea, și cu Umberto al Italiei[2]! Și încă pe cine!

Când ferchezuiala se termină, în sfârșit, bai Ganiu își scoase punga, o învârti în jurul băierii, o deschise, vârî mâna până în fund, râni un pumn de monede, se întoarse cu spatele la noi, scormoni, scormoni prin bani, alese o monedă și i-o întinse ca și cum ar fi vrut să spună: „Hai, ține, treacă de la mine!” Moneda era de douăzeci de creițari. Temându-se însă să nu se fi înșelat și să nu-l creadă frizerul prost, mișcă din degete către el, adică: „Dă-mi restul”. Bărbierul deschise o clipă sertarul, aruncă moneda înăuntru, alese alte două a câte zece creițari, le zvârli pe marmura mesei și dispăru într-o cameră de alături. Banii se rostogoliră pe jos. Bai Ganiu pentru un moment parcă tresări uluit, dar nu izbutii să-i văd chipul, pentru că se aplecă, luă banii și zise:

[1] Ce spune domnul? (Cehă.)

[2] *Umberto Emmanuell* (1844-1900), rege al Italiei de la 1878.

— Nemulțumitului i se ia darul! Ia să mă slăbească! Ăștia sunt puși pe jumuleală. Dacă nu i-aș cunoaște!... Slavi?... Vorbă să fie!...

VI
BAI GANIU LA IRECEK

— Cele povestite de Țvetko – începu timidul Ilcio – s-au petrecut mai târziu. Dar eu știu că bai Ganiu a mai fost înainte de câteva ori la Praga, unde a zăbovit destul, vânzându-și din gros esența de roze. Vreți s-ascultați?

— Dacă-i vorba de bai Ganiu, nu mai întreba, povestește! îi răspunserăm noi.

— Bine! Atunci, să-ncep! Hop cu bai Ganiu de la Viena la Praga! Coboară omul în gară, își ia desagii în spinare și iese în stradă. Birjarii se reped la el, el le face semn din cap că n-are nevoie, birjarii cred însă că le face semn să se apropie[1], și o trăsură îi taie drumul drept în față. Bai Ganiu se supără, holbează ochii, se încruntă și face gesturi mânioase. Sergentul observă scena și poruncește birjarului să se retragă. Îngândurat, bai Ganiu se frământă de la cine să afle unde locuiește istoriograful Irecek. Irecek a trăit în Bulgaria și îi iubește pe bulgari. O să se ducă la el și o să-i zică: „Buna ziua. Să-ți dea Dumnezeu numai bine.” Și poate că o să-l poftească omul în casă. De ce să-și dea bănișorii pe la hoteluri? Și în timp ce chibzuia bai Ganiu al nostru așa, îi apăru înainte un hamal cu șapcă roșie, care-l întrebă dacă nu vrea să-i ducă el desagii. Bai Ganiu îl descusu dacă nu știe cumva unde locuiește Irecek. Hamalul dădu din umeri, dar îl făcu să înțeleagă că dacă-l tocmește să-i ducă bagajul îl găsește el, și întinse iar mâinile să-i ia desagii. Bai Ganiu îl refuză. În primul rând pentru că avea în desagi sticluțele cu esență de roze (dacă „o tulea golanul p-aci încolo?”) și în al

[1] În majoritatea țărilor din Europa se percepe mișcarea capului în sus și-n jos ca un semn de aprobare, de consimțire, iar mișcarea capului de la dreapta la stânga – ca gest de negare, refuz. În Bulgaria, lucrurile sunt tocmai invers.

doilea rând, văzându-l așa de bine îmbrăcat, se temea să nu-l „ciupească” prea mult.

— Mătăluță ia-o înainte, că te ajung din urmă, îi spuse politicos bai Ganiu. Lasă matale desagii, că-i duc eu!

Politețea lui bai Ganiu era cu socoteală: voia să-l facă pe hamal să fie binevoitor cu el, dar să-i dea în același timp impresia că nu-i cine știe ce om mare și bogat, ca să nu-l mulgă de parale.

Porniră, întrebând pe la toate răspântiile unde locuiește Irecek. În sfârșit, un trecător înțelese că e vorba despre profesorul Irecek. Îi spuse unde să se adreseze, se adresară și-l găsiră.

Bai Ganiu îl răsplăti pe hamal cu un „mulțumesc, să-mi trăiești”, și intră în casa lui Irecek.

— O-o! Bună ziua, bai Irecek, ce mai faci, bine sănătos? strigă bai Ganiu, cu tonul cel mai prietenesc, când intră în cabinetul gazdei.

Irecek îi întinse mâna mirat, îl pofti să ia loc pe scaun, mâniat pe memoria lui care nu-l ajută să-și amintească cine este acest prieten amabil.

— Nu mă mai cunoști? îl întrebă bai Ganiu, spunându-i când „dumneata”, când „dumneavoastră”. N-ați fost ministru la Sofia?

— Ba da.

— Păi, și eu îs de acolo! conchise solemn bai Ganiu. Concetățeni, cum s-ar zice. Ha-ha-ha! Păi cum?! Îți aduci aminte de articolul din *Slavianin*?

— Da, da, mi-aduc aminte! răspunse Irecek cu o îngăduință reținută.

— Ei, ce mi te-au făcut cu ou și cu oțet atunci!... Dar tu, vezi-ți de treabă, fă-te niznai! Eu unul v-am lăudat așa de mult, că... Ei țipă și urlă că Irecek așa și pe dincolo, că Irecek... „Să-mi fie cu iertare, le-am spus eu, nu-i nici așa, nici almintrelea!” .

Irecek, care-i cunoștea bine pe bulgari, nu se miră deloc de familiaritatea lui bai Ganiu. Convorbirea urmă câteva minute pe același ton, apoi trecu pe un tărâm mai practic: bai Ganiu

lăudă apartamentul profesorului, îi dădu să înțeleagă destul de limpede că „în definitiv, ar mai fi loc și pentru un biet călător”, îi vorbi despre ospitalitatea bulgarilor, își arătă regretul că „vezi, ceilalți nu-s ca noi, bulgarii, că nu-i străin care să intre în casă de bulgar și să nu fie ospătat, să nu i se dea de băut și un culcuș!”. Degeaba se strădui Irecek să-l convingă că apartamentul e strâmt pentru ai casei. Bai Ganiu se făcea niznai și-i tot dădea zor înainte cu ospitalitatea bulgărească. Schimbând apoi vorba, bai Ganiu trecu la afacerile lui. Spuse că venise să-și vândă esența de roze și adăugă:

— Mâine, dacă vrei, însoțește-mă și du-mă la toate fabricile, primesc din toată inima să-mi fii tălmaci, fiindcă nu știu limba, ai? Irecek se grăbi să-i răspundă că nu cunoaște niciun fabricant de uleiuri eterice, preocupările lui fiind de cu totul altă natură. Și apoi, n-avea timp liber. Dar o să-i spună el unde se adună studenții bulgari și poate s-o găsi printre ei vreunul care să-l ajute.

— Mă rog, dacă nu doriți, adaugă bai Ganiu, eu nu vă silesc. Am să dau și doamnei (dânsa e aici?) o sticluță cu esență de roze. O cunosc și pe dânsa, cum nu?! (Irecek se miră, neștiind despre care doamnă e vorba.) Iar dacă mai aveți pe aici niscaiva rude, prieteni, spuneți-le că am adus esență, nu-i nicio rușine! O să viu mai des pe la dumneata, să vorbim despre Bulgaria. Iar dacă doriți, sunt bucuros să stau în gazdă la dumneavoastră cât timp oi rămâne în Praga. Ai?

— Scuzați, dar...

— Mă rog, dacă doriți, îl lămuri încurcat bai Ganiu. Eu, vezi bine, m-aș simți mai la îndemână la hotel, dar ce mi-am zis? Irecek e al nostru...

— Vă mulțumesc de atenție. V-aș opri din toată inima în casa mea, dar n-am nicio cameră liberă. Azi, însă, sunteți oaspetele nostru și veți prânzi cu noi!

— Să prânzim, de ce să nu prânzim?! se învoi bai Ganiu. Că doar dumneavoastră, dacă n-ați mâncat la masa mea, la o masă bulgărească tot v-ați ospătat.

Când fusese întrerupt de bai Ganiu, Irecek avea de

terminat o lucrare urgentă și stătea ca pe ghimpi. Nu știa cum să se descotorosească în chipul cel mai delicat de oaspetele acela cu grai atât de mieros. Sună, și îndată apăru un servitor, căruia îi spuse să dea de știre alor săi că le-a sosit un musafir din Bulgaria. Peste puțin, intră mama profesorului. Bai Ganiu se ridică de pe scaun, făcu o dublă mișcare cu mâna la frunte și grăi cu îngăduință:

— Hei, salutare, sănătoșică?... Dați mâna încoa, să batem palma, așa, pe bulgărește! Ce mai faceți? Grozav mă bucur că vă văd!

Doamna îl salută amabilă, și după un șir întreg de întrebări își exprimă viul interes pe care-l purta patriei musafirului.

— Ei, ia spuneți acum d-adevăratele, întrebă bai Ganiu, unde-i mai frumos: la Praga, ori la Sofia?

Doamna rămase o clipă nedumerită; nu fusese niciodată la Sofia. Dar bai Ganiu se uită la Irecek cu un zâmbet diabolic, de parc-ar fi vrut să-i insufle părerea sa despre femei: „Zi-i muiere, și pace! Ce să mai strici orzu pe gâște?...”

— Domnul o să ia masa cu noi, se întoarse Irecek spre maică-sa.

Apoi, ca să-și poată continua ocupațiile, o rugă pe nemțește să-l conducă pe bai Ganiu în altă încăpere, și doamna îl pofti pe bai Ganiu în camera alăturată. Bai Ganiu îl măsură pe Irecek din ochi, se uită înapoi la desagii cu sticluțe cu ulei de trandafiri și chibzui încruntând sprâncenele: „Ăștia s-au înțeles pe nemțește... Cine știe... Dar, n-aș crede... Ce naiba, a fost ministru la noi! Las', că și miniștrii, când te gândești mai bine, nu-s toți ușă de biserică... Dar ăsta, nu-mi vine să cred...” și se ridică nehotărât, pornind cu doamna către camera vecină. Când ajunse, însă, la ușă, se întoarse, dornic să ghicească pe chipurile gazdelor ce au de gând și surprinse semnele mute pe care le schimbau între ei și care voiau să spună: „Caută să-l distrezi cât mai multă vreme, că eu nu-mi văd capul de treabă!” Dar bai Ganiu le tălmăci anapoda.

— Poate că lucrurile astea o să vă împiedice aici... declară el arătând din ochi desagii.

— O, nicidecum. Vă rog, nu vă neliniștiți, răspunse Irecek.

— Ba tot o să vă împiedice, știu eu! Ia stai! Mai bine să le duc dincolo, în camera ailaltă. Întinse mâna să le ia, dar gazdele se împotriviră politicos. Nu că mă tem de ceva, dar știi... așa... ca chestie...

Trecură în salon, doamna închise ușa ca să nu se audă zgomot în cabinet și încercă să-și distreze cât mai bine oaspetele: îi oferi tot felul de albume, îi arătă tot felul de tablouri, îi puse dinainte o grămada de ilustrații. Degeaba! Gândul lui bai Ganiu era în cu totul altă parte, și la amabilitățile doamnei răspundea cu o indiferență profundă.

— Mulțumesc, n-am nevoie! Priviți dumneavoastră. Dac-ați ști câte portrete și ilustrații d-astea am mai văzut! Nu vă uitați că-s așa de tânăr!

Bai Ganiu își scoase apoi ceasul de argint, mare cât o ceapă, și începu o convorbire extrem de interesantă și de actuală:

— Sunt grozav de curios să cunosc Europa. De pildă acum, pe la noi se apropie prânzul, și oamenii se așază la masă. Pe la dumneavoastră cum îi datina? Dumneavoastră, de pildă, când prânziți?

— Noi? De obicei pe la cinci, dar azi putem lua masa mai devreme. Scuzați-mă, am să vă las singur un minut, zise doamna, și ieși din odaie.

Rămas singur în salon, bai Ganiu căscă gura distrat la tablouri, scuipă din când în când pe covor (nu de foame, el știe de ce!), târșâi scuipatul cu cizma și ciuli urechile, la cel mai mic zgomot, spre cabinet. De la o vreme, îl auzi pe Irecek sculându-se de pe scaun, făcând câțiva pași și oprindu-se. „Ce nătărău mai sunt! Să-mi las desagii acolo și să nu-i iau cu mine!” Bai Ganiu stătea ca pe ghimpi, până ce, pierzându-și răbdarea, se ridică, păși tiptil pe covor spre ușa cabinetului, își lipi urechea de gaura broaștei și ascultă. Dar nu auzi decât propria-i răsuflare și zvâcnitul sângelui în urechi. Bai Ganiu nu mai avea liniște. Degeaba se uită prin gaura cheii, ca nu văzu nimic. Apăsând ușor, nehotărât, clanța, deschise ușa, își vârî misterios capul în birou și-l văzu pe Irecek în genunchi lângă

desagii lui, în fața unui dulap cu cărți. Bai Ganiu rânji până la urechi.

— Hi-hi-hi! Lucrați, lucrați de zor, nu-i așa? Hi-hi-hi! „Ia să văd ce face”, zic! Dă-i brânci, nu te lăsa, că închid ușa numaidecât!

Irecek se uită la el mirat; nici pomeneală să-și dea seama de pricina acestei curiozități!

Între timp, prânzul fusese pregătit. Trecură în sufragerie și se așezară în jurul mesei: rubedeniile lui Irecek, sora lui, bai Ganiu și profesorul. Înainte de a începe să mănânce, bai Ganiu își făcu cruce, zâmbind, chipurile ca să arate gazdelor că nu-i un om chiar atât de simplu și nici chiar atât de bigot, dar că, oricum, prinde bine! (Cu dracul nu stăm rău, dar nu strică să-l tămâiem și pe Dumnezeu, așa, ca să fim la adăpost de vreo pacoste, la vreme de ananghie!)

— Eu sunt liberal, din partidul liberal, începu să-i lămurească el, dar din când în când îi mai ard câte-o cruce, că, de, nu-i rău, oameni suntem... Dar asta ce-i, supă? Oho, mor după supă! Ciorba-i mâncare turcească. Și noi, bulgarii, acum mâncăm mai mult supă. Pardon, scuzați, v-am murdărit fața de masă... Țțț... Ei, drăcia dracului!

Mânat de dorința de a părea om civilizat, bai Ganiu nu izbuti să ia cum se cuvine farfuria pe care i-o întinsese gazda și răsturnă o bună parte din supă pe masă; până să-l ajute ceilalți, strânse cu lingura supa vărsată și o turnă înapoi în farfurie. Gazda nu-l mai lăsă să guste din ea, dar bai Ganiu al nostru, din delicatețe, își înconjură farfuria cu mâinile și nu lăsă nici în ruptul capului să i-o schimbe.

— Am ardei în desagi! anunță el pe neașteptate.

El ardea de dorință să frământe un chipăruș din cei mici și roșii în supă, care i se părea prea searbădă pentru stomacul lui, dar se rușină să scoată ardeii, ca nu cumva să-l socoată oamenii neam prost. Voia să-și sondeze mai întâi gazdele.

— Da? Aveți ardei? îl întrebă Irecek.

— Cum să n-am?! Nu mă despart de ei nici mort! Că doar, știi, „Bulgaria, mamă scumpă” nu poate fără ceva pipărat, zise ironic bai Ganiu, și cât ai clipi sări de pe scaun, dădu

buzna în cabinet, aduse desagii, îngenunche deasupra lor cu spatele la gazde și puse pe masă doi ardei.

— Doi ajung și pentru cinci ca noi! Îs iuți foc, declară el, scuturând jumătate din ardei cu semințe cu tot în farfurie; restul îl oferi amabil gazdelor: Na, poftiți, frecați și dumneavoastră așa, bulgărește! Nu, nu, frecați, ascultați-mă pe mine, și-o să vedeți minune! Ei, cum doriți! Știți că dragoste cu sila nu se face! Stați să-l frământ pe-al meu, ca să vă arăt ce va să zică supă!

Și, într-adevăr, bai Ganiu iuți supa așa de tare, că un om nedeprins cu așa ceva s-ar fi otrăvit. Începu apoi să soarbă; și sorbea bulgarul, nu glumea! Trei sute de dulăi să se fi luat la harță, tot n-ar fi izbutit să-l asurzească. Broboane mari de sudoare îi bășicară fruntea, gata-gata să-i picure în farfurie. Bai Ganiu sorbea o dată din vârful lingurii, apoi o lăsa jos și stingea văpăile ardeiului cu doi-trei dumicați de pâine. Lua iar lingura, sorbea, își trăgea nasul, și din nou înghițea doi-trei dumicați de pâine.

— Ia mai dați-mi o bucățică de pâine! Dar puțină pâine mai mâncați dumneavoastră! se miră bai Ganiu. Bulgarului să-i dai pâine, nu glumă! Noi mâncăm foarte multă. Nu mă laud, dar la o ciorbă[1] – pârdon, la o supă ca asta – aș mânca o pâine întreagă. Zău, fac prinsoare!

Nu puseră rămășag, dar și așa, bai Ganiu dădu îama în pâine.

— Da vinișoru ăsta de unde-l luați? întrebă el iscoditor.

Nu cred că-l interesa răspunsul, dar așa, ca să dea de-a dușca încă un pahar.

— Îl cumpărăm, îi răspunse gazda. Vă place?

— Oho, marfă bună! Îl cumpărați, ai? Ia dați-mi încoa sticla! Așa cum mi s-a încins acum burta de ardei, dacă aș turna-o pe gât toată, ar sfârâi ca o cărămidă încinsă! Ei, la noi vinișorul – jumătate de leva ocaua! Când îi arzi un chil, te-a văzut Dumnezeu! Aoleu, am râgâit, iertați-mă, faptă de mitocan, dar, pârdon, ca omul, de, nu te poți stăpâni!...

Mulțumită lui bai Ganiu, prânzul de la Irecek fii foarte

[1] Bulgarii nu fac deosebire între supă și ciorbă.

însuflețit. Cafeaua se servi în salonul de primire. Bai Ganiu, drept recunoștință pentru masa gustoasă, dar mai cu seamă pentru belșugul de bucate, vru să-și cinstească gazda cu o țigară, dar își aduse aminte că pachetul cu tutun e în desagi. La drept vorbind însă, tabachera o avea în buzunar, dar căuta un prilej ca să-și mai cerceteze desagii; nu era să-și lase sticluțele cu esența de roze în voia soartei! Câte nu se întâmplă pe lumea asta!

Nici nu voi să audă de refuzul gazdei de a fuma din tutunul lui: „Cum așa, sufletelule, da se poate ca un om să nu fumeze tutun bulgăresc?!”

Bai Ganiu începu să pufăie și să soarbă cu plăcere din cafea. Iată ce va să zică să sorbi cu tabiet!... Să te simți ca la tine acasă, să petreci ore întregi în taifas plăcut, să te afli într-o odaie unde n-aude nici dracu ce vorbești, și chiar de-ar auzi, nimic n-ar înțelege; în condiții așa de prielnice, să te oprești și să nu discuți politică! Era peste puterile lui bai Ganiu. Deci, nu mai putu răbda și își deschise sufletul:

— Măi neică Irecek, spune-mi, te rog, ce ești: liberal, ori conservator? Mi se pare mie că ești „conservă”, după câte văd! Pe mine, dacă mă întrebi, nu-i pot înțelege nici pe unii, nici pe ceilalți, dar, hai, treacă de la mine, ca să nu se supere... Știi, e vorba de afaceri, nu glumă... Dar să-ți spun drept... (O fi cineva pe aici care să asculte pe la uși?) Vrei să ți-o spun pe șleau? Și unii, și ăilalți sunt niște mascarale... Ascultă-mă pe mine, și nu te terne! Mascarale până la unul!... Da ce să-i faci?... Contra vântului... Ce vrei? negustorie, afaceri, întreprinderi, am procese pe la judecătorii... Nu se poate! Dacă nu ești cu ei, te-a mâncat gaia! Și apoi, tare aș vrea și eu, știi, un loc de deputat ori de primar. Păcat să dai cu piciorul la un chilipir ca ăsta, nu? Oamenii au adunat purcoaie de bani, știi? Bine, dar dacă nu-ți scoți pălăria până la pământ, cine dracu să te mai aleagă? Așa-i? Ehei, io sunt trecut pân ciur și pân dârmon, mă pricep la d-alde astea...

Afirmație de care Irecek nu se îndoi o singură clipă...

VII

BAI GANIU ÎN VIZITĂ

Când bai Ganiu se convinse că nu e rost de oploșeală în casa lui Irecek, își luă desagii și, fără să asculte îndemnul gazdei de a-i lăsa locului până ce și-o găsi o cameră, porni însoțit de servitorul casei spre Cafeneaua națională, unde se adunau studenții bulgari. Era ora șapte când intră în cafenea cu desagii în mâna și căciula în cap. Mai zi apoi că nu-l cunoști cine este și de unde vine!

În stânga intrării, în jurul unei mese, stăteau câțiva studenți bulgari. Unul dintre ei, când îl văzu intrând, dădu cu cotul celorlalți: „Bulgar, bulgar!” Și toți se întoarseră în clipa când bai Ganiu, oprind un chelner care ducea o tavă cu cafele și încercând să stâlcească cât mai mult cuvintele bulgărești, ca să le facă mai pe înțelesul străinului, întrebă răstit: „Unde aicea băieți bulgarski?”, însoțindu-și întrebarea cu o mișcare din cap și din mâna liberă. Un hohot de râs din partea stângă întrerupse nedumerirea chelnerului. Bai Ganiu se întoarse și își recunoscu oacheșii compatrioți, strânși la o masă.

— Hei! Bună ziua! Aici mi-ați fost? strigă el din băierile inimii, și, trântind desagii, începu să strângă mâinile studenților. Ce vă uitați așa la mine? Fiți pe pace, sunt bulgar... Mai dați-vă la o parte, să mă așez și io!

— Cum vă numiți, domnule?! întrebă cu mirare unul dintre studenți.

— Cine, io? Da de ce mă întrebi? Ganiu Balkanski! Am adus aici la Praga voastră nițeluș ulei de trandafir. Uite-l colo, în desagi.

— Așa?! strigă cu extaz patriotic unul dintre studenții mai tineri. Ia dați-mi și mie să văd!

Băiatul, într-adevăr, știa doar din auzite de uleiul de trandafir.

— Ce să vezi? Ulei, ca tot uleiul! îi răspunse bai Ganiu. Nu-i de nasu vostru. Ia lăsați uleiul și spuneți-mi mai bine unde să mă aciuez! Chiar acu vin de la Irecek.

— Așa-a?! strigă cu mirare un alt student.

— Cum „așa-a”? Și de ce adică să nu-l vizitez? Firește, am

tras la el crezând că o să-și arate omenia, că o să mă poftească ca p-un mosafir. Of! Să mai ai încredere în oameni! „Mi-e locuința strâmtă”, zice, așa și pe dincolo, zice, că nu mai poate de dragul bulgarilor!... Cine, el? Când îi vorba de chilipir, ehe, și bai Ganiu știe să iubească! Așa se întâmpină un bulgar? Bulgar! Ce-i drept, la ce să mint, m-a îndopat omu bine. Și ce bucate!... În sfârșit, să lăsăm asta! Da ce, mi se compară ăștia cu bulgarul bucuros de oaspeți?... Bulgarul de-ar avea doar un bordei, și tot te-ar găzdui...

Câțiva studenți începură să simtă încotro bate șaua bai Ganiu și așteptau din clipă în clipă să-și dea gândul pe față. Numai studentul cel mirat îi asculta compătimitor pălăvrăgeala și îi împărtășea vădit indignarea față de felul de a primi al străinilor.

— Așa-i, bulgarii noștri sunt foarte ospitalieri! afirmă el cu toată tăria. Ăștia de-aici nici nu se uită la tine. D-aia clocim prin cele cafenele...

Studentul care grăise așa era foarte progresist în ale civilizației, dar, dracu știe de ce, nu prea avea ochi de cumătră printre colegii săi; purta, pesemne, unele păcate pe suflet. Se spunea, printre altele, că-i plăcea grozav „să trăiască pe socoteala altora”. Chilipirgiu adică... Și nu-i de mirare! Zgârcenia – afurisit păcat! – e o boală molipsitoare. Se cuibărește în om încă din copilărie, secătuiește sufletul tânărului, îl transformă în cel mai rece egoist. Nici urmă de gingășie, de noblețe nu mai rămâne în el. Interesul material călăuzește toate acțiunile zgârcitului și îi determină purtările față de cei ce îl înconjoară. Niciun imbold moral nu-l mână, nicio căință nu-l frământă după acțiunile prin care urmărește, fără să-și aleagă mijloacele, numai dobândirea de profituri și înlesniri. Chiar dacă faptele lui atrag după ele nenorocirea ori rușinea cuiva, egoistul-zgârcit, în loc de mustrări de cuget, e fericit. Ca și cum paguba celorlalți ar fi un câștig pentru el, iar durerea altora – bucuria lui. Un singur lucru l-ar alarma pe tânărul nostru egoist: să nu-l întreacă nimeni în șiretenie. În vreme ce pentru celelalte popoare cuvântul „șiret” e sinonim cu viclean și fățarnic, și pecetluit pe fruntea cuiva îl scade în

ochii societății, la noi oamenii se mândresc cu epitetul de șiret cum s-ar mândri cu cea mai aleasă decorație:

„Măi! Ce băiat șiret, trăiască tat-su, care l-a făcut, că ne-a dus de nas pe toți! Nu i-am putut da de hac. Să trăiască! Halal de el! Bravo!”

Orice fel de raporturi sau acțiuni care nu i-ar fi adus lui Botkov – că așa îl chema pe studentul nostru – vreun folos ori chilipir erau lipsite de sens pentru el. (Or fi existând oare în limbile europene cuvinte corespunzătoare în privința asta?) Când frecventa vreo familie, vizitele lui nu erau animate de sociabilitate, de dorința de a cunoaște felul de viață al cercurilor mai civilizate; preocupările morale și intelectuale ale acestei societăți nu numai că nu-l interesau, dar îl plictiseau ca o povară. Erau parcă niște intervale, niște pauze nesuferite care-l îndepărtau de ținta vizitelor sale, de *chilipirul* vreunei petreceri sau al vreunei plimbări pe socoteala altora. Nu-și putea închipui cunoștința cu o femeie, fără gânduri urâte. Avea o listă întreagă de fete, cu zestrea de care dispuneau. Altceva nu-l interesa în privința asta. Tot gândul la „ce câștig” îl stăpânea și în relațiile cu colegii. Tămâierea, vorba de ocară, intriga și pâra erau uneltele plăcerilor lui. Chiar și asemenea lucruri ca simpatiile și antipatiile politice sau de familie îi serveau numai ca să tragă vreun folos de pe urma lor. Nu o dată își vârâse mâna în punga diferitelor comitete slave, când ca „cetățean din Batak[1]” când ca „emigrant”. Dar în treburile astea și mai meșter era Aslanov.

Aslanov era entuziastul student care sprijinise părerea lui bai Ganiu în privința lipsei de ospitalitate a străinilor.

— Da, ne pierdem vremea clocind prin cafenele pentru că cei de aici nu ne invită la ei acasă, repetă el ca să-i facă pe plac lui bai Ganiu.

— Dar unde ai vrea, mă, să te puie să clocești? îl întrebă zâmbind disprețuitor un student cu o înfățișare veninoasă, care de bună seamă purta o ură ascunsă tânărului pleșcar. Nu cumva ai vrea să te poarte în brațe? Pentru ce? Pentru că de

[1] Oraș din Bulgaria, în care turcii au măcelărit populația cu o cruzime de neînchipuit.

cum le treci pragul casei te și legi de servitoarea care te întâmpină pe coridor? Pentru că în societatea lor taci ca un pește, sau deschizi gura numai ca să trăncănești prostii sau porcării? Pentru că pe față îi ridici în slava cerului, iar în spate îi vorbești de rău? Pentru că le arunci praf în ochi și mi te dai drept fiu de fabricant milionar sau proprietar de corăbii, pe când tat-tu n-are decât doi metri de găetan ori două luntre găurite, ca să-i amețești pe părinți și să le scoți fata din minți? De ce să te primească cu brațele deschise? Cine ești tu, mă? Ce însemni tu pentru ei? Cui vorbești tu de ospitalitate? Și cui proslăvești ospitalitatea ta? Că bulgarul o să-ți întindă un așternut soios și o să te învelească cu o velință ca vai de ea? Ia mai slăbiți-mă, pentru Dumnezeu, cu fanfaronada asta! Nu vedeți că a venit vremea să ne deschidem ochii?

— Ce-ți sări țandăra, mă? Acum ți-a venit chef de ceartă? îl întrerupse unul dintre studenți. Acum, când ne-a venit un musafir?

— Lasă-l să-și verse focul, că doar nu cere bani! îl liniști bai Ganiu cu argumentul lui nelipsit: „Doar nu cere bani!” Lasă-l să spuie ce-o pofti, să facă ce-o vrea, numai bani să nu ceară, să nu ne atingă la buzunar, la afacerile noastre. N-are decât să și mintă dacă nu cere bani!

După incidentul acesta neprevăzut, o convorbire prietenească nu mai putu urma. Tinerii se potoliră, amuțiră, și unul după altul începură să plece. Dintre bulgari rămase numai bai Ganiu și studentul entuziast, care nu voia să scape prilejul de a trage vreun folos din întâlnirea întâmplătoare cu negustorul de esență de trandafiri. Își găsise sacul peticul.

Nu trecu nici o oră, și studentul izbuti să-și încondeieze în așa fel camarazii, încât bai Ganiu strigă din băierile inimii: „Halal, porcii!” După altă oră, bai Ganiu se pomeni în odaia studentului, care izbuti foarte iscusit să exploateze sosirea musafirului, recomandându-l gazdelor drept o rudă, milionar „cu nenumărate fabrici pentru prepararea esenței de trandafir”. Reuși să se împrumute de la gazdă, căreia nu-i plătise de mult chiria camerei, cu vreo zece guldeni. În timp ce studentul îi proslăvea bogățiile, bai Ganiu își dezbrăca în

camera de alături anteriul și, puricându-l cu băgare de seamă, mormăia printre dinți: „Iar s-au prăsit păduchii ăștia blestemați!” Simțul curățeniei nu era chiar atât de dezvoltat la bai Ganiu. „Ba nu, zău, om viu fără păduchi se poate?” spun bătrânii de la noi, și împăcați cu acest adevăr nu se împotrivesc cu tot dinadinsul înmulțirii acestor vietăți. Și apoi, de ce să se lipsească de asemenea plăcere omul nostru?... Ce-i trebuie lui soare cald? Ce să facă cu el, dacă nu poate ieși în cerdac, să se întindă pe rogojină, să strănute de vreo două-trei ori din cauza prafului ce iese din ea, să-i vie apoi bunica, să-și puie capul în poala ei, dânsa să-și vâre în părul lui degetele uscătive cu unghii îndoliate, să înceapă, ca și cum ar curăța orez, să facă trosc! trosc! când ici, când colo; vietățile îngrozite să-i alerge pe scăfârlie, să simtă o gâdilare plăcută, s-o asculte pe bătrână cântând sub dogoarea soarelui balcanic... Ce idilic!...

Bai Ganiu, după ce termină cu cercetările sale entomologice, își puse la punct toaleta și, fără să bată la ușă, intră în camera vecină; dar în aceeași clipă strigă „pârdon”. Și avea de ce! Îl surprinsese pe student într-un foarte duios *vis-à-vis* cu fata gazdei: vinul în brațele celuilalt, așa cum le stă bine unor inimi tinere îndrăgostite.

Fata fugi, rușinată, în camera cealaltă...

— De ce intri așa, mă? Mi-ai fâstâcit fata! zise studentul, făcând șiret cu ochiul.

— A dat pleașca peste tine! șopti misterios bai Ganiu, cu ochii strălucitori ca ai unui cotoi de mânăstire. Curățică, lua-o-ar naiba! Servitoare?

— Ce servitoare? Fata gazdei!

— Așa? Aici nu poți ști niciodată care-i servitoare, care stăpână. Toate-s lustruite, toate-s frumos înțolite. Te pomenești cu una că-ți iese înainte, îți zâmbește dulce-dulce, crezi că-i slujnică, și cum te atingi de ea ți-ai găsit beleaua! Dai peste alta, frumușică, mironosiță, crezi că-i stăpâna, te scoli în picioare, o poftești să ia loc, ea se fâstâcește, sfioasă binențeles, discuți cu ea politică, și apoi – drăcie! – o vezi că-ți curăță cizmele!

Din povestirile studentului, însoțite de fel de fel de gesturi cu care își înfrumusețea cuvintele, dându-le mai multă putere și înțeles, bai Ganiu află că de câteva luni tânărul flăcău – sub aparența unei iubiri curate – o asalta cu o stăruință neînduplecată pe fata gazdei sale văduve.

— Și când te gândești că tâmpita – îl lămurea povestitorul – crede și speră că am s-o iau de nevastă! Las' să spere, să mă îndoape bine, să-mi cârpească cămășile! De-ar fi bogată, aș mai înțelege s-o iau, dar e tot ca mine de calică. Îmi dă târcoale, crezând că-s bogătaș. Dac-ar ști cum îs, ar mai alerga după mine? Mari speculanți mai sunt oamenii de aici! Da las', că și eu îi învârt pe degete!

Și-i povesti de-a fir a păr cum îi învârtește...

— Bravos! strigă bai Ganiu cu ochi pofticioși, entuziasmat de tânărul lui prieten.

— Dar stai puțin, că nu-i numai asta! Dac-ar fi numai atât, n-ar fi nimic! Mai e una pe care am pus ochii, dar cine știe?! Iaca, ăleia dacă aș putea să-i sucesc capul, s-o ametesc, aș zice și eu că am dat lovitura! Bogată, putredă de bogată! Mâine sunt invitatul ei – mergem într-o excursie la țară...

— Dar pe la fabrici când mă duci? îl întrebă practic bai Ganiu.

— Păi nimic mai ușor. Poimâine. Rămâi mâine aici. Dă-te pe lângă ele, și când or vedea că nu cunoști limba cehă n-or să te lase să te duci la restaurant, or să te poftească la masă și ai să mănânci pe gratis.

Într-adevăr, a doua zi, în faptul dimineții, studentul plecă, iar bai Ganiu rămase acasă numai cu gazdele. Ca de obicei, se dăduse jos din pat dis-de-dimineață, își deșteptase din somn prietenul, îl ajutase să se pregătească de drum și așteptase încă o oră după plecarea lui, până la trezirea gazdelor. Așteptarea asta nu-i venise deloc la socoteală: simțea o nevoie mare, ca orice om, și uitase să-l întrebe pe student unde-i aia; vrând-nevrând, trebuise să aștepte trezirea celor din casă, să îngroașe obrazul și să întrebe. Tare-i prost când omul nu cunoaște limba țării în care se află și e nevoit pentru orice lucru de nimic să dea din mâini și din

degete ca să se facă înțeles, să le îndruge, să le arate... Și apoi, cum să arăți orice? Bai Ganiu vorbea turcește ca un turc, rusește așa și-așa, înțelegea românește și sârbește, dar nemții și cehii nu înțeleg nicio limbă din astea. Nu s-ar putea spune că bai Ganiu nu știa deloc nemțește. Rupea el câte-o vorbă, două, dar atât.

În camera vecină, gazdele se sculară și începură să se miște. Bai Ganiu se uită prin gaura cheii. Nu dintr-o curiozitate lipsită de bunăcuviință, ci numai ca să vadă dacă sunt îmbrăcate. Deci atent, cu răsuflarea oprită, făcând cunoștință cu toaleta lor, își compuse în gând o frază pe limba nemțească, socotind să se potrivească așa: „Unde-i aia, pentru treabă mare?" Tălmăcind-o literal, combină fraza: *„Wo ist diese für gross Arbeit?"* și bătu la ușă.

— *Prosim*[1] se auziră două voci de femei din camera vecină.

Bai Ganiu deschise ușa, rosti un „pârdon" și întrebă rușinat:

— *Wo ist diese für gross Arbeit*? și mișcă din degete ca să-și lămurească întrebarea.

— *Co pan?*[2] făcu nedumerită fata, cercetând cu luare-aminte înfățișarea milionarului recomandat de iubitul ei.

— *Für gross Arbeit!* repetă și mai rușinat bai Ganiu, mișcând iar din degete și din cap.

Dar băgă de seamă că nu l-au înțeles.

Îl înțeleseseră chipurile, dar nu așa cum trebuia. Femeile își dădură cu părerea că bai Ganiu intrase la ele ca să le comunice că are în vedere afaceri mari, un negoț important cu esență de roze.

„Ei drăcia dracului! se gândea bai Ganiu. Ce mă fac acum?"

Și ca să evite prezența fetei ca martoră a stării lui critice, făcu maică-si un semn, intră în cameră, închise după el ușa și după ce repetă iar fraza în nemțește, își însoți de data asta întrebarea cu o mimică disperată, care o făcu pe femeie s-o ia la fugă, pufnind de râs, și să dispară în camera cealaltă. Veni în sfârșit servitoarea și-i satisfăcu dorința. Un trio de râsete se porni, zguduind pereții.

[1] Vă rog! (Cehă).
[2] Ce doriți? (Cehă).

Mireasma ce pătrundea prin ușa deschisă a bucătăriei, până în coridor, îi stârni apetitul lui bai Ganiu și, împins de curiozitate, își vârî capul să vadă ce gătește stăpâna împreună cu servitoarea.

— *Was ist das?*[1] întreabă bai Ganiu pe un ton îngăduitor, atât din dorința de a cunoaște arta culinară a cehilor, cât și ca să arate că el este om umblat prin Europa, că se pricepe la asemenea treburi și că știe să vorbească nemțește. Supă, nu-i așa? pregătiți supă, da? Știu eu. *Ich versten supa!*

Și bai Ganiu, într-un amestec de germană și bulgărească schimonosită, ajutându-se cu gesturi convingătoare, dădu gazdei să înțeleagă că nu s-ar codi să încerce gustul bucatelor ei. Când văzu însă că femeile sunt mai bucuroase să se înțeleagă în limba cehă, bai Ganiu o întoarse și el pe „cehă” și își întări dorința nevinovată cu vorbele: *„Ia hocem cușai”*[2], însoțindu-le pentru lămurire cu degetele vârâte în gura larg deschisă. Apoi, arătând numai trei degete, se lovi în piept cu arătătorul, atinse cu același deget pieptul gazdei, și a treia oară îl ridică în sus, în direcția unde dispăruse fata gazdei, adică: „Să luăm masa câteștrei împreună!” Pentru bai Ganiu lucrul principal era, însă, ora când o să mănânce. Se pregătea să iasă la plimbare și n-ar fi vrut să scape prânzul, de vreme ce avea ocazia să mănânce pe veresie și să-i rămână părăluțele în buzunar. De ce să scape un chilipir ca ăsta? Își scoase deci ceasornicul cât o ceapă și, vârându-l sub nasul gazdei, o îndemnă cu degetul să-i arate acele și să-i spună la ce oră o să *„cușai”*. După ce se încredință că treaba e în regulă, bai Ganiu se retrase în camera lui, își înfundă sticluțele cu esență de trandafir în brâu și ieși afară să se plimbe, cu gândul că o să-i răsară, cine știe cum, vreun client pentru esența de trandafir. Se zgâia pe la toate răspântiile ulițelor, ca nu cumva să se rătăcească, și, ca un om cu simț practic, se uită de jur împrejur, dornic să găsească un semn după care să-și recunoască drumul spre casă.

Pe fațada unei case zări o inscripție cu litere de-o șchioapă.

[1] Ce-i asta? (Germ.)
[2] Vreau sa mănânc.

Își scoase carnețelul, își scuipă plaivazul, scrise o copie exactă a inscripției și, pe deplin convins că are în mână adresa cea mai precisă a locuinței sale, o porni pe ulicioarele din Praga veche. Dar tot zgâindu-se când într-o parte, când în alta și așteptând să-i răsară ca din pământ vreun mușteriu, nu-și mai dădu seama, distrat, pe unde o ia și se rătăci de-a binelea. Ce să te faci acum? Porni să-și caute locuința, dar se încurcă și mai tare, se înfundă și mai mult prin ulițele cartierului evreiesc. După un ceas, două se pomeni într-o fundătură; cârmi în altă direcție, și merse, și merse, și hop se pomeni pe malul Vltavei. „Ei drăcie, ce dracu te faci acum?...” Dar să lăsăm asta. Venise ora prânzului, ba chiar trecuse. Bai Ganiu își strânse brâul și porni din nou, leoarcă de sudoare, gâfâind de zor, de ziceai că-i altă aia. Oamenii pe care-i întâlnea, mai cu seamă oamenii poliției, se uitau lung la el, și asta îl tulbura și mai mult.

„Hei drăcia dracului, asta mai lipsea!...” Și, colac peste pupăză, mai era și flămând de-i ghiorăiau mațele. O adevărată revoluție în burta lui! Dar de ce să-și cheltuiască bănuții degeaba, când era poftit la masă? Mă veți întreba, însă, de ce se zbuciuma bai Ganiu pe cele străzi, când avea în buzunar adresa locuinței lui. Păi, tocmai aici era buba! Doar bai Ganiu nu-i prost! Credeți oare că lui nu-i dăduse prin gând să-și scoată carnețelul, să oprească vreun drumeț, să-i arate adresa însemnată și să-l întrebe cu degetele: „Încotro?” Știa el asta, oprea el din drum și bărbați, și femei, dar – lucru de mirare – când îi întreba și le arăta însemnarea, toți se uitau la el mirați, se porneau pe râs, ori îi întorceau spatele supărați. O femeie, pesemne o fată bătrână cu năbădăi, se răsti la el așa de tare, că bai Ganiu își pierdu tot cumpătul. „Hei, drăcie, ori eu am înnebunit, ori Praga toată și-a pierdut mințile”, se gândea el, și nu-și putea lămuri efectul pe care-l producea adresa scrisă de el. Dus pe gânduri, uitându-se de jur împrejur, spre norocul lui, îi apăru în față Narodni Kvarna, cafeneaua unde se adunau studenții bulgari. Cum intră, bai Ganiu dădu peste studentul cel nemulțumit.

— Bună ziua! Ia spune-mi, rogu-te, sunt eu nebun, ori

oamenilor de pe aici le lipsește o doagă? întrebă bai Ganiu gâfâind, cu părul încleiat pe frunte, lac de sudoare.

Studentul îl privi mirat. Bai Ganiu îi povesti cum se rătăcise, cum întrebase despre adresa casei, însemnată de el, și ce-i răspunseseră oamenii.

Studentul, care știa că cehii sunt grosolani și fanatici numai cu nemții, dar din cale-afară de amabili cu ceilalți, nu-și putea explica purtarea lor față de bai Ganiu.

— Ia citește, te rog, ce scrie aici! îl îndemnă bai Ganiu, și îi întinse carnețelul.

Studentul citi, se încruntă o clipă, apoi izbucni în hohote de râs.

— Adresa asta ai arătat-o vreunei femei? îl întrebă el râzând.

— De ce nu? Am arătat-o, firește! Și?

— Păi știi ce scrie aici?

— Ce?

— Aici scrie așa: *„Zde zapovedano…”* Adică: „Aici e interzis să…” Ai copiat-o de bună seamă de pe un zid!

— Asta are haz! Ia te uită! Țțț…! Adevărat? Ia te uită! și bai Ganiu, după ce mai țâțâi o dată, se porni și el pe râs.

Studentul nu știa unde se află locuința lui Bodkov – nu fusese niciodată la el –, și de aceea îl sfătui să aștepte până o veni alt bulgar să-i arate casa. Ușor de zis „așteaptă”, dar stomacul lui bai Ganiu nu era de aceeași părere. Că avea altă părere o dovedea ghiorăitul tumultuos, demonstrativ și neîntrerupt din burta lui.

— Te pomenești că ți-o fi foame? îl întrebă studentul când îi auzi revoluționarele semnale din pântec.

— Cui, mie? Nu mi-i foame! minți bai Ganiu, de teamă să nu-i spună cumva să mănânce la restaurant.

Iar ca să mărturisească adevărul, nu-i venea la socoteală. De ce să se spovedească unui mucos căpățânos ca ăsta că-l așteaptă gazdele cu o masă chilipir?

Convorbirea nu se putu înfiripa între bai Ganiu și „mucosul căpățânos”. De cum dăduseră ochii unul cu altul, și oarecum instinctiv, simțiseră că nu se potrivesc, deoarece, după o

zicală bulgărească (hei, ce minunate proverbe a creat geniul bulgar!), „măgarii râioși se adulmecă și peste nouă dealuri”. Unul sosit din Bulgaria, celălalt trăit în Europa, tot ar mai fi găsit ce să discute, că, oricum, tot trebuie să fie oarecare diferență între Apus și patria-mamă. De altfel, diferența asta, bai Ganiu n-o simțea. Și cum era s-o simtă? Oriunde se ducea, el își purta firea, cu năravurile și obiceiurile lui, își căuta locuința după gustul lui, se întâlnea numai cu oameni de-ai lui, cu care era deprins și în care nu vedea nimic rău. Când se ducea la Viena, se instala la hotel London, unde mirosea a bucătărie și a latrină ca la el acasă; se întâlnea cu aceiași turci, greci, armeni, sârbi și albanezi cu care era deprins să se vadă în fiecare zi. La cafeneaua Habsburg nu intra, de teamă să nu-l jupoaie chelnerii. Se ducea numai la cafeneaua grecească, unde era tot așa de murdar și năbușeală veșnică din pricina fumului, ca în cafenelele de acasă. Dacă se ducea după afaceri, se adresa negustorilor bulgari, fără să-și dea seama că prin mijlocirea lor intra în atingere cu cei europeni. Dar habar n-avea și parcă nici nu voia să știe că dincolo de sfera asta limitată începea viața europeană.

Educația, lumea și morala europeanului, confortul lui, rodul unei tradiții seculare și treptate a dezvoltării lui intelectuale, luptele sociale și felul de a le duce, muzeele, bibliotecile, instituțiile de binefacere, artele frumoase, miile de realizări ale progresului nu-l preocupau și nu-i atrăgeau atenția.

„Parcă tata numai operă a ascultat!” își zicea bai Ganiu și, obrocit de acest principiu mucegăit și înapoiat, nu se prea sinchisea de „moda nouă”, adică de civilizație, care nu-l mișca. Cu toate acestea, bai Ganiu nu avea nici măcar dârzenia chinezilor, care se încercuiseră cu ziduri împotriva năvalei civilizației; și chiar dacă era însuflețit de principiul „tata n-a făcut asta, n-am s-o fac nici eu”, îl vedeai totuși îmbrăcat în cămașă curată, cu mănuși și – dar numai când n-avea încotro – cu fracul pe el! Se supăra, râdea, dar îmbrăca fracul. Îl auzeai spunând „pârdon”, îți vorbea despre „costetuțiune”, se lăuda ici-colo că-i place „supa”, dar, la drept vorbind, în locul bucatelor europene prefera ciorba

ardeiată foc.

— A, uite că vine un bulgăraș care știe unde locuiește Bodkov, îl anunță „mucosul căpățânos”.

— Hai să mă duci acasă! îi porunci bai Ganiu bulgărașului, pe un ton cu care n-ai vorbi nici slugilor trândave; dar cuvintele „politețe” și „bună cuviință” sunt furate de curând din limba rusă; „delicatețe” e împrumutat de la franțuzi; la noi, termenul cel mai potrivit pentru aceste noțiuni e cuvântul „lingău”. Purtările distinse, blânde, sincere, care caracterizează relațiile dintre oamenii civilizați și fac viața mai plăcută, mai gingașă, erau de neînțeles pentru bai Ganiu. Vorbea cum îi venea la gură: „Hai, mă, ei, ia ascultă, du-mă acasă”. Cât despre: „Vă rog, aveți bunătatea, fiți așa de drăguț”, nu erau pentru el decât cuvinte de lingăi!

Bulgărașul îl conduse până la poarta locuinței și își căută de drum. Bai Ganiu se uită la inscripția nenorocită de pe zidul de peste uliță, o amenință din cap, țâțâi din limbă și intră în casă. Pe coridor nu întâlni pe nimeni. Aruncă o privire în bucătărie: focul era stins, vasele – spălate și la locul lor. „Ptiu, fir-ar al dracului, scăpai chilipiru!” mormăi bai Ganiu. Intră în cameră, se-aplecă deasupra desagilor, trase din brâu sticluțele, le vârî înăuntru, scoase cașcavalul unsuros, își tăie o felie de pâine uscată și începu să-și înnăbușe ghiorăitul, mestecând cu atâta poftă, încât până și cea mai lenașă vacă de rasă elvețiană l-ar fi invidiat. Ca să-și ațâțe limfa, vârî pe înghițitoare un ardei iute, morfolit în gură, care-i podidi ochii de lacrimi și-l sili să-și însoțească plescăitul cu un smârcâit zgomotos din nări. Când auzi sunetele stranii cu care bai Ganiu își însoțea gustarea, servitoarea, care deretica prin camera alăturată, deschise ușa și se uită înăuntru. Bai Ganiu, rușinat, își ascunse cu spatele desagii, își întoarse fața înlăcrimată, plină de sudoare, zise „pârdon”, smiorcăi cu putere din nări și făcu vânt servitoarei. Adică, de fapt nu-i spuse să plece, ci o luă la fugă ea singură din odaie, crezând că milionarul primise vreo veste nenorocită.

Bodkov nu se întoarse seara acasă. Într-amurg, gazdele se duseră la bucătărie, aprinseră iar focul și începură să

pregătească cina. Bai Ganiu, considerându-se deja de-al casei – „și-apoi, cu femeile nu trebuie să fii chiar așa de ceremonios”, își zise el –, intră în bucătărie fără prea multă codeală și povesti, mai mult prin semne decât prin cuvinte, că se rătăcise pe ulițe, că-i scăpase prânzul, dar că nu-i nimic, o să-și scoată paguba cu o cină strașnică. Bai Ganiu era un om iscusit, înțelegea tot, dar fiece lipsă de dibăcie îl indigna. De pildă, când văzu că stăpâna se pregătea să pună în apa clocotită un pește proaspăt, se împotrivi din răsputeri, o apucă cu o mână, scoase afară peștele cu cealaltă și făcu semn din cap: „Stați, nu mișcați; ia uitați-vă cum se gătește un pește!” „Sare!” porunci bai Ganiu. I-au dat sare, și, suflecându-și mânecile până la coatele brațelor păroase, își vârî degetele murdare în solniță și începu să săreze și să frece peștele – care și fără asta era sărat – și pe dinafară, și pe dinăuntru. „Piper roșu!” Dar de unde dracu să aibă nătărăii ăștia piper roșu?! „Piper negru!” porunci bai Ganiu, și începu să frece peștele cu piper. „Un grătar! Dați-mi grătarul!” trâmbiță bucătarul, triumfător, dar de data asta nu fu înțeles, cu toate gesticulările lui. Se uită și el în jur, dar nu văzu niciun grătar. Asta însă nu reprezenta o piedică pentru bai Ganiu! Nu era el chiar așa de prost! Luă cleștele, scormoni tot jăraticul din gura sobei, lăsă celelalte bucate să se odihnească (noroc că erau gata!), răscrăcără cleștele, puse peștele pe el și vru să-l vâre în sobă, dar, gura fiind îngustă, peștele se desprinse din clește, alunecă și – pleosc! – se rostogoli în foc. „Ai!” strigă gazda. „Nu face nimic, nu face nimic!” o liniști bai Ganiu. Înhață iar peștele, suflă în cărbunii și cenușa lipite de el și-l puse din nou în clește. Toată bucătăria se umplu de fum și miros de pește. Gazdele erau disperate, dar bai Ganiu triumfa. Era în largul lui; frigea pește, sufla și smârcâia, ațâțat de fumul apetisant, comanda, cu mâna liberă și murdară de zeamă și de spuză, să se pună masa, ca să nu se răcească mâncarea. „Peștele proaspăt, dacă nu-i fierbinte, dă-l pisicilor!...” Luară peștele fript, cu coada și capul tăvălite în cenușă, îl puseră într-o farfurie, și la comanda amabilă a lui bai Ganiu: „Repede-repede! Cât mai e fierbinte, dați-mi

lămâie și vin, fără vin nu face doi bani!” se așezară în jurul mesei, trimițând servitoarea după lămâie și vin. Ce puteau face? Milionarul nu era să-și schimbe apucăturile de dragul lor, nu-i așa? Gazda dădu să taie peștele. „Mă rog, mă rog! Lăsați!” strigă bai Ganiu, și o prinse iar de mână. Apoi întoarse peștele cu spinarea în sus, îl apăsă cu degetul ici și colo și-l desfăcu în două jumătăți. Ei, mai zi ceva dacă poți! Slujnica aduse lămâie, bai Ganiu o tăie, luă o jumătate în pumn și o stoarse deasupra farfuriei, cu putere. Și ce poftă avea bai Ganiu! Nu cred să se fi scurs atâta zeamă de lămâie în farfurie câte bale a înghițit el. Sosi și vinul, și cina începu.

Discipoli ai lui Esculap[1], incorigibilii medici recomandă Karlsbadul[2] și nu mai știu care *„bad”* bolnavilor suferinzi de ulcer la stomac. Dar pune-i să-i ia de urechi pe bieții suferinzi, să-i așeze la masă cu bai Ganiu, și chiar de-ar avea stomacurile mai stricate decât ulițele din Iucibunar[3], să vedeți ce efect o să le provoace spectacolul!... Bai Ganiu mănâncă, nu glumește! Mănâncă de se bat calicii la gura lui! Toate mădularele trupului intră în mișcare, însă în primul rând dinții, limba și nasul! Iată o împrejurare în care îți dai seama de anume lipsuri, de sărăcia limbii, a vocabularului! Prin ce cuvinte, prin ce ghilimele, prin ce semne de exclamație, prin ce note muzicale ai putea să redai toate plescăielile, râgâielile, smârcâielile, trântiturile, țâțâiturile și sorbiturile care curgeau ca grindina din toată ființa lui bai Ganiu?... Ce noroc pe capul gazdelor! Nu orice cucoană cehă poate să aibă fericirea de a se desfăta cu un asemenea spectacol!

În sfârșit, săturându-se, trecură în salonul de primire. Bai Ganiu, roșu ca un rac fiert, își supse mustățile, râgâi în palmă și mormăi „pârdon”. Se întinseră comod în fotolii. Bai Ganiu își răsuci o țigară pătată cu grăsimea de pe degete și începu să tragă și să pufăie prin mustăți nori de fum. Nu era oare momentul cel mai prielnic pentru muzică, pentru cântece, pentru dragoste? Fata ghici dispoziția milionarului și-l întrebă

[1] Fiul lui Apolo; zeul medicinei la greci.
[2] Karlový-Vary.
[3] Mahala la periferia Sofiei.

dacă-i place muzica. Cui? Lui bai Ganiu? Păi dacă nici lui bai Ganiu nu-i place muzica, atunci cui dracu să-i placă?! Cine altul afară de el ar putea impune țiganilor, adică lăutarilor, un respect așa de mare? Numai o privire să le arunce, și să vedeți ce se întâmplă cu țiganii ăștia! Foc! Focul lui Dumnezeu! Și când se pornește vioara să plângă, iar clarinetul să țipe:

Mijlocelul ca plopșorul
Țeapa-n inimă mi-a-nfipt,
Iar tighelul de la fustă
Până la ficați m-a fript...

„Taci, mă țigane, nu-mi trebuie cântece de dragoste! Cântă-mi de băut!” zbiera la ei bai Ganiu, trântind paharul pe masă. Dacă începeau cu „Dorul meu e numai dor”, bai Ganiu trântea iar paharul, să tacă. De cântau „Nu-mi trebuie bogăție”, trântea din nou paharul; dar când începeau „Foaie verde”, bai Ganiu urla: „Așa, așa, vezi! Rupe coarda, măi țigane! și izbea paharul de pământ ori îl făcea țăndări de perete... Hei, cine-i tartorul chiolhanurilor?” Și de-ar fi fost numai o dată ori de două ori în viața lui! Dar muierile astea de unde să știe cine-i bai Ganiu? Chiar dacă le-ar povesti câte sticle a spart, însuflețit și amețit de muzică, tot nu l-ar înțelege!...

— Îmi place muzica! șopti binevoitor bai Ganiu. Îmi place muzica! repeta el clătinând din cap, ceea ce arăta din partea lui trista îndatorire de a asculta, de hatârul femeilor, o nenorocită zdrăngăneală la pian. „Ce știți voi ce-s cântecele de *mohabet*[1]!” se gândea bai Ganiu.

Fata deschise pianul și începu să cânte nesfârșite bucăți din *Mireasa vândută* a lui Smetana[2]. Sub degetele ei se revărsară sunetele care înalță până la extaz inima oricărui ceh. Mama ei, care le asculta pentru a mia și una oară, se topea de fericire, și în privirea ei, îndreptată către bai Ganiu,

[1] Petrecere.

[2] *Bedřich Smetana* (1824-1884), mare compozitor ceh, autorul operelor: *Dalibor, Mireasa vândută, Libusa*, al poemelor simfonice *Richard al III-lea, Hakom Iarl, Patria mea* ș.a.

străluceau și mândria națională, și o mare mulțumire de sine. Bătea tactul din cap după ritmul cântecului, când *adaggio*, când *allegro*, punctând parcă cu nasul notele partiturilor. Din când în când, făcea semne din ochi lui bai Ganiu, îl prevenea de apropierea unui moment culminant al cântecului, iar milionarul răspundea: „Păzea, cocoană, bagă de seamă, nu te uita așa la mine! Dacă ai ști câte d-astea am auzit io în viața mea!...” Și ca să-și întărească semnul cu fapta, se ridica de pe scaun tocmai în momentul în care gazda aștepta să se bucure de efectul pe care Smetana îl producea asupra lui și trecu în camera lui, scoase din desagi sticluța începută cu esență de trandafiri pentru probă, se întoarse în salon și-i făcu cu ochiul gazdei: „Ia uite, asta o să producă efect!”, păși apoi în vârful degetelor spre fata transportată de muzică – dat dracului mai e și bai Ganiu al nostru! – destupă sticla cu esență și o repezi sub nasul fetei. Când îi simți mâna transpirată și mirosind a pește, fata se întoarse cu dezgust și, încă sub vraja muzicii, îl privi în prima clipă încruntată; dar imediat se reculese, dându-și seama că în fața ei stă milionarul, care se hlizește și întreabă: „Cine prețuiește mai mult: Smetana al vostru, ori ce-ai mirosit, ai?” După care bai Ganiu își vârî sticluța în brâu... Fata întrerupse cântecul. Acum începu bai Ganiu... Da, începu să cânte alene, cu un singur deget, fără să se așeze pe taburet. „Oricât i-aș face pe ăștia să înțeleagă că ne pricepem și noi mai mult sau mai puțin în drăcoveniile astea, tot degeaba!” își zicea el. O rudă de-a lui făcuse rost de o armonică, așa că uneori, când era cu chef, mai dădea și bai Ganiu din degete ca să inventeze câte-un cântecel. Iar acum începuse *piccicato*, care după părerea lui exprima melodia *Furat-au, hei, slănina babei!*, care la rândul ei fusese furată din cântecul ceh *Slaninka*.

— *Pan hrá* Slaninku, *maminko*![1] tresări fata, recunoscând cântecul.

— *Slaninka*, vezi bine, zise bai Ganiu. De unde știți?

Entuziasmat de succes, bai Ganiu se așează pe taburet, ca să cânte, pasămite, ceva mai serios. Și ce poate fi mai serios

[1] Domnul cântă *Slaninka*, mămico (cehă).

ca *Ce noapte grozavă!* Începu să cânte bai Ganiu, dar rămase nemulțumit de el însuși. Și pe bună dreptate! *Ce noapte grozavă!* nu-i pentru pian, sunetele se întretaie: apeși clapele pe „gro-oza-a-vă”, și glasul se frânge. Altceva-i armonica! Când îți pui degetul pe „...a-a-vă”... apeși, apeși, fir-ar al dracului, și o jumătate de oră ți-ar șuiera, încât ți-i mai mare dragul să torni valuri-valuri de sunete, la nesfârșit! Pe când la pian: drân, drân, la naiba, vânt!... Dacă văzu bai Ganiu că efectul produs de *Slaninka* e gata să slăbească, se gândi, se tot chibzui, se frământă și se hotărî: „Ia stai, mă, să le cânt eu din gură ăstor muieri *Ce noapte grozavă!*” Începu să cugete, dornic de o inspirație tristă, în spiritul cântecului de jale. Trase o dată adânc aer în plămâni, își puse dreapta la o ureche, închise ochii – și când căscă gura!...

Grandissimo maestro Verdi![1] Tu n-ai și nu poți avea vrăjmași! Dacă s-ar ivi vreun monstru în calea ta, cu siguranță că ar fi Satana în picioare. Numai că Dumnezeu e mare, *Esimio Maestro*[2] și toate săgețile Geniului Rău sunt neputincioase împotrivă-ți! Un mijloc, unul singur poate fi întrebuințat – Necuratul, dar atunci întreaga lumea muzicală s-ar acoperi de doliu!... Noi o să ne rugăm, roagă-te și tu, Divin *Maestro*, ca atotputernicul creator să nu îngăduie Satanei să te introducă în salonul unde cântă bai Ganiu *Ce noapte grozavă!*... Dar dacă auzul tău delicat ar fi totuși strivit de sunetele sălbatice, monstruoase și de neînțeles pentru tine, Spiritul Rău să nu-ți dezvăluie cu un râs sarcastic groaznicul adevăr: Ha-ha-ha! Verdi! Iată un cântec din divina *Traviata*! Ha-ha-ha, ha-a!!...

— S-a făcut târziu, domnilor, zise sfiosul Ilcio uitându-se la ceas. E miezul nopții! Hai să mergem. Altă dată, cu voia lui Dumnezeu, om mai vorbi de bai Ganiu.

— Mă Ilcio, ia spune-mi tu, de ce urăști așa de mult cântecele bulgărești? îl întrebă Dravicika la ieșire.

— Cine? Eu le urăsc? Îmi pare rău, drăguțule, că m-ai

[1] Mare maestre Verdi! (lat.)
[2] Ilustre maestre (lat.).

înțeles greșit. Eu sunt în stare să mă entuziasmez până la uitare, să fiu transportat până la extaz de cântecele noastre populare, frumoase și melancolice, dar nu de parodiile dezgustătoare ale cântecelor străine și vulgare pe care d-alde bai Ganiu ți le redau stâlcite și de nerecunoscut prin vaiete țigănești și urlete din gâtlej, cu triluri de bețivi și înfloriturі... Noi avem cântece, dar n-avem cântăreți. Sunt gata să iau în brațe chiar pe vrăjmașul meu dacă îmi cântă cum trebuie *Bogdane, ucide-te-ar Dumnezeu* ori *Sumete-ți mânecile, Velo fată* și să mă uit urât la prietenul meu când văd că se entuziasmează de *La moară la târța-pârța*, *Caranfilceto* sau alte capodopere țigănești de-astea...

VIII
BAI GANIU ÎN ELVEȚIA

— Dar tu, măi Dravicika, de ce taci? Nu știi nimic despre bai Ganiu? îl întrebă cineva pe veselul nostru Dravicika.

— Cum să nu știu, fraților? Știu o sumedenie de năzbâtii, dar cum să vi le povestesc? răspunse cu modestie prefăcută Dravicika.

— Auzi vorbă!... De-aș avea eu gurița ta!...

— Dacă-i așa, atunci ascultați:

M-am dus și eu într-o vară să mă plimb în Elveția, la Geneva. Închiriai o cameră la hotel, apoi ieșii să dau o raită prin oraș. Minunat oraș!... Împrejurimi pe cât de pitorești, pe atât de mărețe. Hoinăream așa, fără țintă, căscam gura în dreapta și-n stânga și, din stradă în stradă, mă pomenii în centru, unde-i Teatrul de operă. Peste drum văd o cafenea elegantă: „Ia stai, zic, să intru și să mă odihnesc puțin!” Cafeneaua avea o vitrină la stradă, și se vedea toată piața. Pășii înăuntru. Prilej minunat să iau o cafea și să mă uit la trecători. Dar ce credeți că găsesc acolo?... Trei mese ocupate de studenți bulgari! Mai zică cineva că bulgarii n-au simțul frumosului! Într-un oraș minunat, în cafeneaua cea mai elegantă, ocupând locurile cele mai arătoase! Larmă, fum, chibrituri, mucuri de țigări fumegânde pe jos, pocnituri,

strigăte, vociferări... Într-o parte se juca table, în alta preferans, dincolo – treizeci și unu. Și de pretutindeni, ce auzeai?... „Șase-șase!... Cupe!... Banii!... Una și patru!... De ce te uiți în cărțile mele, măi? Garson!... Pas!... Cinci-cinci!... Minți, nu-i dubla de cinci!... Treizeci și unu!... Pica!... Garson!... Habar n-ai de preferans!... N-am eu nevoie de glagorea socialiștilor!... Doi-doi!... Nici eu n-am nevoie de glagorea burgheză!... Iau un atu!... Păcătosule!... Garson!... Ce te lauzi cu tinichelele tale de decorații, mă?... Treflă!... Dar tu, cu jidanii ruși?... Domnilor, iacă vine și «elefantul»! Ha-ha-ha!... Garson!... O halbă! Împrumută-mă cu un franc, bre!... Ești un escroc! Împrumută-te de la chelner!... Dubla de patru!...”

Persoana pe care o alintau cu epitetul de „elefant” intră în cafenea și-i salută pe studenți, care îl întâmpinară, cum se spune, cu brațele deschise. Încurcat de invitațiile atât de stăruitoare și de amabile ale tuturor, nu știa spre care grup să se îndrepte. O atare simpatie pentru un „elefant” mi s-a părut la început inexplicabilă; dar nu trecu mult, și din cuvintele ce se încrucișau peste mese pe socoteala acestei persoane nedumerirea mea se risipi. Aflai că „elefantul” era feciorul de bani gata al unui agricultor din Argentina. Băiat bogat. Tat-su îi trimitea în fiecare lună câte cinci sute de franci, din care jumătate, mulțumită jocului, intrau în buzunarele studioșilor noștri. Și pentru că se lăsa jumulit ca un prost, pentru setea cu care ai noștri îi luau bănișorii, își câștigase cu glorie titlul de „elefant”.

Oricând m-aș fi dus la cafeneau aceea, începând de la orele nouă dimineața până seara târziu, găseam mereu aceleași persoane, cu aceleași tabieturi: table, preferans, treizeci și unu. Când citeau acești tineri? Cum își însușeau cultura europeană? Iată întrebări al căror răspuns a rămas pentru mine o taina. Îmi era clar numai faptul că niciunul dintre ei nu vorbea ca lumea franțuzește. Nu puteau nici măcar să caște gura în limba asta; dar după intonațiile lor grosolane, după dicțiunea lor, după construcția frazelor îți dădeai seama imediat că sunt orientali. Din două în două zile, ori la trei zile

o dată, vedeai aciuându-se pe lângă această companie niște evrei înrăiți, care făceau pe nihiliștii și care, din ungherele întunecate ale crâșmelor, își arătau colții împotriva tiraniei. Nu puteam înțelege simpatia asta pentru asemenea eroice personaje în stare să fie în același timp și nihiliști, și agenți ai poliției secrete, și anarhiști jefuitori de bani publici, și aventurieri. În loc să caute prietenia francezilor, a germanilor sau a englezilor, pilde totdeauna onorabile și la petreceri, și în îndeletnicirile lor, în loc să se pătrundă de spiritul lor de ordine, de dragoste pentru muncă, de cinste, de cavalerism, ai noștri își găseau idealul în niște evreiași, greci ori armeni care își câștigau în chipul cel mai josnic mijloacele de trai, atrăgându-i în atmosfera năbușitoare a pălăvrăgelilor veninoase, grosolane și sterpe. Mai târziu am aflat că în orașul acela era și alt gen de bulgărași. Dar aceștia nu frecventau cafeneaua cu pricina, ci își vedeau foarte serios de studii.

Într-o zi, în toiul unei partide de treizeci și unu, când argentinianul pierduse vreo sută de franci, intră în cafenea o persoană cu căciula pe-o sprânceană, cu un toiag la subsuoară și cu desagii în mână.

— Oo! Uite-l pe bai Ganiu! Bine-ai venit! strigă întreaga asistență.

— Bine v-am găsit! Ce mai faceți? răspunse noul-venit, și, renunțând cu mărinimie la propunerile amabile de a i se face loc în jurul meselor, veni să se așeze lângă mine, răsturnându-mi totodată și ceașca de cafea pe masă. Fire de viteaz, ce vrei?!

— Pârdon!

— Nu face nimic, nu face nimic! mă grăbii eu să-l liniștesc, cu toate că băgasem bine de seamă că nu prea se sinchisea de pocinogul făcut.

— Aa! Sunteți bulgar? Atunci, bună ziua, dacă-i așa! Ganiu Balkanski! Da dumneavoastră de unde sunteți?

I-am spus, și făcurăm cunoștință.

— Iaca, vezi, colind lumea cu afurisita asta de esență de trandafir! îmi declară bai Ganiu cu un glas disperat.

— Cum așa? Adică nu merge negustoria?

— Păi, să-ți spun drept, domnule, nu prea merge!

— De ce?

— De ce! Din pricina neghiobiei noastre! A fost o vreme când dacă ziceai esență bulgărească oamenii dădeau năvală ca viespile la miere, dar acu, mama lor!... Cum intri într-un magazin de săpunuri, nici n-apuci bine să căști gura și să spui că ești bulgar, că-ți și mârâie printre dinți un *bonjour* și te întreabă: „Ce-i aia *esans dio roz?*” Esență de roze? te iscodesc ei, și încep să zâmbească. Da cine se uită la zâmbetul lor, lua-i-ar dracu! Afacerile mai întâi de toate. Dar cu cine să faci afaceri?... Să-mi dai, zice, un gram de probă. Îi dai un gram? Risipești pe jos alte două. Își bate joc de tine. „Mă prietene, îi spui io, esența asta nu-i așa cum crezi dumneata; e esență curată!” Și el de colo: „Ehei, toți vorbiți așa, mereu același cântec!” Și ți-o spune așa de la obraz, nici nu-i pasă de tine. Tot terșeaua[1] îi de vină, lua-o-ar pustia s-o ia!... Anatolia ne-a mâncat capul! Da, ea ne-a venit de hac. Ce să-i faci, bre, nu-i vorbă de unu, de doi. Au năpădit ca lăcustele în toată Europa! Ba armeni, ba turci, ba greci... Mint și înșală lumea. S-au săturat oamenii până peste cap de ei. Cum dau de miros de trandafiri, se scutură, îți întorc spatele, de te-apucă toate alea!...

Îmi răsări înainte Orientul „nevinovat”, cu toate minunățiile lui. Și ca o completare a tabloului, pe la toate mesele din jurul nostru pocneau zarurile, fâșâiau cărțile de joc – zgomot și fum până în înaltul cerului.

— Grozav de mult îmi plac băieții noștri! îmi șopti bai Ganiu uitându-se la jucători. Flăcăii tatii! Sunt printre ei unii așa de deștepți, că nu-i dau pe zece profesori! Iaca, de pildă flăcăul ăla de colo, mai bătrâior, îl vezi? Ăl de joacă treizeci și unu! Știi că are trei decorații? Pentru războiul cu Serbia, pentru mari merite și nu mai știu încă pentru ce! A fost judecător de instrucție, cunoaște legile pe degete! Ce i-o mai fi trebuit învățătură? De, îl îmboldesc părăluțele! E numai de trei luni aici, și dacă-l auzi, vorbește o franțuzească, mamă-mamă! Să

[1] Esență de trandafir falsificată.

nu-i fie de deochi, da grozav îl taie capul! De mult ar fi ieșit doctor, dar oamenii de pe aici sunt îndărătnici, încăpățânați... Rectorul nu-l slăbește, zice el. Cică i-ar fi spus: „Nu se poate să te faci doctor în trei luni!” Așa cică i-ar fi zis. Da cum să nu poată, când băiatul știe?! Uite, chiar acușica dacă l-ai întreba, ți-ar spune toate legile pe dinafară! I-a zis, cică, rectorul că în trei luni n-ai timp nici măcar să citești, darămite să înveți. Dar voinicul nostru, ba! „În trei luni am să fiu doctor!” Ălălalt îi răspunse: „Ba! Nu se poate!” „Nu se poate?” „Nu se poate!” Și când mi se cătrăni într-o bună zi flăcăul nostru și începu să se dea la el, îl făcu albie de porci... Zău așa; întreabă-l, dacă nu mă crezi...

L-am crezut pe bai Ganiu și nu m-am dus să-l întreb pe posesorul celor trei decorații. Bai Ganiu adăugă:

— Și știi cum s-a întâmplat chestia asta? Nu se încăpățânase numai rectorul, care nu voia să-l vadă pe băiat doctor, ci și decanul! Mi-a spus chiar el, studentul! Mătăluță știi ce-i aia decan?... Ăla care la ei... asta e... înțelegi... nu-i așa?... Și atunci băiatul nostru le prezentă o droaie de teșcherele – de la consiliul comunal, de la procuror, o fișă de serviciu și multe altele. Dar decanul – tot căpățânos! Și, de, băiatul nu-i chiar un mucos, cogeamite jude de instrucție! Ba și cu trei decorații la piept, mă rog!... Rectorul a început să-i trăncănească, spunând că dacă vrea să fie folositor lui însuși și poporului său – nu înțeleg ce-l privea pe el asta! – ar trebui să-și treacă regulat examenele și că dacă stă mai multă vreme în străinătate o să-i fie de mare folos, și alte tâmpenii d-astea. Dobitoc! Să-l ia dracu pe rector, dar și decanul – hop și el ca țața Lina! – îl povățuiește. „Da, zice, și eu te sfătuiesc ca rectorul!” Aoleo, și când îi sări mustarul voinicului nostru, și când începu să urle la el. „Dar dumneata, zice, ce te amesteci, bă, ce, ești avocatul rectorului?” îi trânti el decanului. Păi... Și oamenii noștri lăsară coada-n jos, iaca așa, și nu mai ziseră nici cârc!... Hei, *gârson, iun cavè*... Nu, nu, orice-ai zice mătăluță, avem niște băieți dați dracului de deștepți, nu glumă! Halal să le fie!...

— Mă *gârson, iun cavè*! strigă bai Ganiu.

— *Monsieur*! se prezentă primul chelner.

— *Iun cavè* și *aport gazet bulgar*! porunci bai Ganiu, apoi, întorcându-se spre mine, adăugă: Cum vezi, n-am uitat vorbele astea franțuzești.

Chelnerul îi aduse cafeaua și niște scoarțe soioase, între care erau puse câteva ziare bulgărești, cu marginile ferfeniță.

— Ia stai să vedem ce noutăți mai sunt, ce se petrece pe lumea asta, zise bai Ganiu, și desfăcând scoarțele se adânci în politică.

Eu urmăream dintr-o parte cum sorbea cu sete articolele, cum zâmbea și cum, cu ochii înflăcărați, scotea câte-un „bravo!”. De la o vreme, plin de admirație pesemne, se întoarse spre mine:

— Ah, da bine i-au mai încondeiat! Ia stai să-ți citesc.

— Scuzați-mă, domnule Balkanski, aș vrea măcar aici să-mi cruț urechile de „politica asta”, îi zisei eu, și mă sculai de pe scaun. Rămâi cu bine!

— Stai, bre, și ascult-o măcar pe asta: „Haita aceea de hoți, de codoși, de tâlhari și mârșavi, care își vâră râtu în murdăriile...” Stai, că mai departe e și mai frumos!...

— Nu, nu! Adio, domnule Balkanski! strigai eu hotărât, și plecai.

IX
BAI GANIU ÎN RUSIA

— Domnilor, Dravicika a istorisit așa de frumos, că după el mi-ar fi foarte greu să vă mulțumesc cu povestea mea. Deși, drept să vă spun, știu și eu câte ceva despre bai Ganiu, zise Vasile. De la Moscova, de la Petersburg...

— Hai, începe odată, nu mai umbla cu mofturi! îi dădu ghes Dravicika.

— Ia tăceți, domnilor! Hai, mă Vasile! Zi, mă porumbelule!

— În drum spre Petersburg – începu Vasile – ne oprirăm în gară, la Vilna. Călătoream în doi, tovărășește: bai Ganiu și cu mine. Intrarăm la bufet. Bai Ganiu îmi ceru să-i fac cinste, deoarece pe drum aș fi fumat din tutunul lui. Comandai deci

vin și niște gustări. Proprietarul bufetului trase cu urechea la conversația noastră, recunoscu de bună seamă că suntem bulgari și ne întrebă pe rusește:

— Scuzați, domnilor, mi se pare că sunteți bulgari.

I-am răspuns afirmativ.

— Nu-l cunoașteți cumva pe domnul Dimitrov, student?

— Eu nu-l cunosc. Tu îl cunoști, bai Ganiu?

— Dimitrov?... Stai... Aha! Da, mi-aduc aminte. Dimitrov, știu, îl cunosc. Un băiat cu inimă deschisă, îl știu, cum nu?!

— N-ați putea să-mi spuneți unde-i acum? întrebă restauratorul.

— Acum e la Țarigrad, răspunse bai Ganiu. Peste o săptămână are nunta. A dat chilipirul peste el!

— Cu-u-m? strigă ca trăsnit restauratorul. Are nunta? Păi e însurat aici, domnilor!...

— Are haz! Asta-i bună, ha-ha-ha! râse din toată inima bai Ganiu.

Restauratorul se uită la el uimit.

— Tu nu-l cunoști, urmă bai Ganiu întorcându-se către mine. Mare pișicher golanu ăsta de Dimitrov...

Restauratorul ne povesti următoarele:

— Într-o bună zi, domnilor, coborî din tren domnul Dimitrov, însoțit de un băiețel surdomut de vreo treisprezece-paisprezece ani. Îl cunoșteam pe Dimitrov de un an. Locuia în orașul nostru. Se îndrăgostise de o fată, se însurase cu ea și plecase, la Moscova, ori la Petersburg – că nu mai țin minte. Când se întoarse, veni cu surdomutul, îmi spuse cum că băiatul ar fi având în Bulgaria un frate ofițer, ori funcționar – nu mi-aduc aminte –, care avea să-i trimită câte-o sută de franci pe lună, ca să intre într-un institut de surdomuți din Petresburg. Și cum el, domnul Dimitrov, trebuia să plece în alt oraș – așa cel puțin mi-a spus –, mă rugă să găzduiesc copilul, să-i dau de mâncare și să-i port de grijă până la întoarcerea lui. Mă asigură că se va întoarce peste zece zile. Eu mă învoii. Luai pe lângă mine nenorocitul de băiat și-l îngrijii ca pe copilul meu. Trecură zece zile, trecu o lună, trecură două, nici pomeneală de Dimitrov! Încercai să aflu ceva de la băiețel,

dar bietul de el nu putu să-mi spuie nimic! Copilul începu să se întristeze grozav. Scrisei la Petersburg, la Moscova, dar nu primii niciun răspuns. A treia lună, domnilor, copilul dispăru. Am întrebat, am căutat, am anunțat poliția, am telegrafiat unde vrei și unde nu vrei, nici urmă de copil! Ce s-o fi întâmplat cu el, nu știu nici azi. Să-i poarte păcatele Dimitrov, iar eu paguba de o sută de ruble... Și ziceți că are nunta săptămâna viitoare? Dar cum se poate, Dumnezeule, așa ceva? Vă rog, domnilor, dați de veste șefilor dumneavoastră, preveniți-o pe nenorocita aia care o să se cunune...

I-am făgăduit restauratorului ca o dată sosit la Petersburg să comunic întâmplarea unui domn despre care eram convins că va telegrafia neîntârziat Exarhiei.

Făcui plata. Ne urcarăm în tren și pornirăm spre Petersburg.

— Altă treabă n-avuseși decât să te amesteci în isteria asta? îmi zise cu mustrare bai Ganiu. De unde știi ce fel de poamă-i nevasta lui de-aici?

Călătoream în clasa a III-a. Bai Ganiu ocupa două canapele și se întinse să aţipească puțin. La gara următoare intrară în vagon alți călători și ar fi trebuit să le facem loc, dar bai Ganiu nu era prost. Se făcea că doarme și sforăia ca porcii la jir. O namilă de țăran neamț se apropie cu o geantă în mână de bai Ganiu și încercă să-l trezească, trăgându-l ușor de cizme. Bai Ganiu, fără să se miște, îi dădea înainte: hârr... pfff... hârr... pfff... și ascunzându-și fața de neamț îmi făcu cu ochiul, adică: „Nu-i așa că-s dat dracului?...” *„Nu, stavai!”*[1] strigă neamțul, și începu să-l îmboldească mai vârtos, dar bai Ganiu: „Hârr... pfff...” *„Nuu ne pritvoriaisia, ciort!”*[2] rânji neamțul, și cu o singură mișcare mătură picioarele lui bai Ganiu de pe canapea, îl prăvăli deasupra desagilor lui și se așeză lângă noi. Bai Ganiu făcu pe miratul, se frecă la ochi, ca și cum nici usturoi nu mâncase, nici gura nu-i mirosea, își scoase tabachera și o oferi neamțului:

— Tutun *bulgarschi*!

[1] Hai, scoală-te! (Rus.)

[2] Nu te preface, diavole! (Rus.)

— Aaa? *Tak znacit, vâi bolgari! Ocen priiatno poznacomitsia!*[1] zise neamțul binevoitor, și începu să-și răsucească o țigară. *Vî Peter edete?! I ia toje. Vmeste znacit.*[2]

Când ajunserăm la Petersburg, mă grăbii să-mi îndeplinesc făgăduiala dată restauratorului din Vilna. Mă întâlnii cu cunoștința mea și-i povestii aventura lui Dimitrov. El telegrafie îndată la Țarigrad și reuși să zădărnicească nunta pusă la cale de escroc. Îmi povesti apoi urmarea întâmplării cu băiețelul surdomut. Când și cum a fost îndemnat să fugă din Vilna, nu se știe, dar într-o zi copilul a sosit la Petersburg, unde a fost multă vreme victima celei mai josnice exploatări din partea lui Dimitrov, care nu numai că-și însușea banii nefericitului băiețaș, trimiși de fratele lui, dar îl punea cu sila pe sărmanul copil să umble din poartă-n poartă pe la toți oamenii mai cu vază și filantropi din Petersburg și să cerșească. Ba îl ducea adesea până la Kronstadt, la sfântul părinte al nevoiașilor, Ivan Kronstadski...

Eu o duceam greu cu sărăcia – eram nevoit să stau la Deșovka, azilul studenților săraci. Bai Ganiu se ținu scai de capul meu să vie și el la Deșovka.

— Nu se poate, bai Ganiule, azilul ăsta-i numai pentru studenți.

— Ei, și ce-i dacă-i numai pentru studenți? căută să mă convingă bai Ganiu. Studenții nu sunt și ei oameni ca toți oamenii? Ce-o să-i coste la urma urmei dacă or mai găzdui încă un bulgar?

— Dar ești bogat, bai Ganiule, și poți sta foarte bine la hotel, cu plată!

— Mă, da prost mai ești! mă mustră bai Ganiu. Te credeam mai deștept! Mă bulgărașule măi, de ce să ne dăm părăluțele moscoviților? Când dai de un chilipir, ține-te de el cu amândouă mâinile, bre! De un' să știe ei ce hram țiu?

— Nu se poate, bai Ganiule! Or să protesteze studenții săraci! Or să se supere pe mine și-or să mă alunge din cămin.

— Ce devlă de bulgar încăpățânat! urmă bai Ganiu. Dar tu

[1] Așadar, sunteți bulgar! Bucuros de cunoștință! (Rus.)
[2] Mergeți la Petersburg?! Și eu. Care va să zică, împreună. (Rus.)

n-ai gură? Nici atâta lucru nu te taie capul să le spui: că-s fratele tău, un amărât; să le spui, în sfârșit, numai atâta: că-s bulgar, și atunci... ce dracu? Îi cunoști doar pe ruși... niște proști!...

— Nu, nu, nu pot! strigai eu hotărât, și pornii spre Deșovka.

— Ehe! Ce crezi, bre, că scapi de mine așa ușor? Stai! N-ai văzut încă nimic! mârâi bai Ganiu ținându-se după mine. Bulgar! Cică ăsta mi-i bulgar! N-are patriotism nici cât o ceapă degerată!... Stai, mă omule, nu te grăbi așa, că nu mă pot ține după tine, desagii ăștia nu-mi dau pas! Stai, mă bulgărașule!...

Ofeream, se vede, în clipa aceea un tablou destul de ciudat, căci trecătorii de pe trotuare se întorceau și ne priveau atenți. Bai Ganiu venea la zece pași în urma mea, cu desagii pe umeri, înșirați pe ciomag, în mâna cealaltă își purta covorașul, pe care îl ridica din când în când ca să-și șteargă fruntea brobonată de sudoare. Căciula abia i se mai ținea pe creștetul capului. Pășea bai Ganiu după mine și zbiera:

— „Stăi, bre omul lui Dumnezeu! Ia-mi cel puțin covorașul, că mi-a rupt brațul. Cauți să te descotorosești de mine, ai? Nu știi câte parale face bai Ganiu!...” Eu călcam în strâchini și mă gândeam cum să apar cu bai Ganiu la cămin și cum să-mi justific neobrăzarea. Trebuia să mint! Vedeam doar că e cu neputință să scap de el! În sfârșit, fiindcă era vorba numai de câteva zile, mă împăcai de nevoie cu situația, pentru că bai Ganiu se ținea după mine ca scaiul. Mârâia întruna, dar nu bătăios ca mai înainte, ci cu un ton mieros:

— „Ascultă, măi bai Vasile, rogu-te, bai Vasile, ce naiba, suntem doar bulgari!...”

Și închipuiți-vă, domnilor, că deodată mă înduioșai! Vă rog să mă credeți! Îmi dădeam seama că purtarea lui e neobrăzată, că bai Ganiu e un zgârcit dezgustător, un egoist, un pehlivan, un exploatator fățarnic, un mojic și un prost până-n măduva oaselor... Dar îmi fu milă de el: în tonul pițigăiat cu care rostise ultimele cuvinte, urechea mea prinse nota de duioșie ce mocnea în inima lui și care răzbătea atât de rar, o, Doamne, atât de rar... Nu știu, poate că o să vi se

pară caraghios, nefiresc, totuși, drept să vă spun, domnilor, în momentul acela l-am privit altfel: parcă-mi dăduse poruncă cineva, șoptindu-mi: „Nu-l disprețui pe netrebnicul ăsta viclean, zgârcit și păcătos! E rodul mediului grosolan, e victima unor educatori necioplți! Răul nu zace în ființa lui, ci în influența mediului înconjurător. Bai Ganiu e un om de acțiune, judecă, se străduiește, prinde lesne orice...”

„Pune-l sub înrâurirea unei bune călăuze, și vei vedea ce fapte mari e în stare să facă! Bai Ganiu și-a arătat până acum numai energia animalică; dar în el mocnește un potențial de mare energie spirituală, care așteaptă numai un impuls moral ca să se transforme într-o putere vie...”

Ajunserăm la Deșovka. Cei mai mulți dintre studenți nu se întorseseră încă din vacanță, așa că erau destule locuri libere. Patul meu mi-l păstrase credinciosul meu prieten Kocio, un albanez sărac lipit pământului, care primea din partea Societății slave câte trei ruble pe lună pentru ceai și zahăr. Se înscrisese mai întâi la Universitate, unde urmase studiile doi ani; dar când se convinse că nu face de el, se înscrise la Seminar. Tare bun era băiatul ăsta Kocio! Și-ar fi dat și viața pentru un prieten; dar dacă, Doamne ferește, îl scoteai cumva din sărite, o, atunci începeau să clocotească în el toate instinctele lui de arnăut; se făcea galben-verde la față, și ochii i se umpleau de sânge, ca la o fiară!... Când intrai însoțit de bai Ganiu în cameră, îl găsii pe Kocio lungit în pat. Era un pat în care cu multă greutate puteai să descoperi la prima vedere unde-i perna, unde așternutul și unde învelitoarea... Kocio sări agil ca o panteră, mă luă în brațe, mă sărută, făcu cunoștință cu bai Ganiu și, râzând vesel, ne pofti să luăm loc pe pat și pe ladă, cerându-și iertare pentru neorânduiala din cameră. Deschise apoi ușa și răcni, arnăuțește: „Vanka porumbelule, pune samovarul!” „Ce să faci cu samovarul, dacă n-ai nici zahăr, nici ceai?...” răspunse „porumbelul” din fundul coridorului. Kocio își puse amândouă mâinile în cap, străbătu camera, își smulse chipiul din cui fără să ia în seamă rugămintea noastră să stea pe loc, că ne vom îngriji noi să

cumpărăm zahăr și ceai, strigă din ușă *seicias*[1] și dispăru... Așteptarăm, bai Ganiu și cu mine, o jumătate de oră, o oră întreagă – Kocio nu mai venea. Pesemne i se întâmplase ceva. Ca să folosim timpul frumos, îi propusei lui bai Ganiu să facem o plimbare.

— „Păi stai, măi frate, să ne adape omul cu ceai!” se-mpotrivi bai Ganiu. Ce să-i faci? Ori de unde i-ar fi picat, nu scăpa chilipirul! Eu însă stăruii. Bai Ganiu își înfundă brâul cu sticluțe și ieșirăm. Aproape de podul Sf. Ana, auzirăm de departe un strigăt de fiară, amestecat cu cele mai fioroase înjurături și blesteme. Pe pod, ce să vezi?... Kocio, sălbatic ca un tigru, cu ghearele înfipte în beregata unui necunoscut, a cărui pălărie căzuse pe jos! Îl zgâlțâia de cap și se opintea să-l arunce peste parapet. Victima se zvârcolea să scape, dar nu era așa ușor să te smulgi din ghearele turbatului de arnăut.

— Șarlatanul! urla Kocio. Lașule! Nemernicule! Tu ești spion, nu eu! Tu ești spion, neam de câine! Te omor, vierme ticălos!

Mă repezii să-i despart, dar bai Ganiu îmi strigă din urmă:

— Lasă-i, bre, ce-ți cauți belea?... Lasă-i să se umple de sânge! Vezi-ți de treabă, altminteri o să te poarte ca martor pe la poliție!

N-am ascultat de sfaturile lui bai Ganiu, și mă repezii spre arnăut, care nu mai înceta să urle și să-și împroaște cu cele mai rușinoase vorbe de ocară victima, pe care izbutise s-o târască până la marginea podului. Nu lipsea mult ca necunoscutul să zboare cu capul în jos în apele limpezi ale Fontanei.

— Șarlatanule! Mișelule! urla Kocio, și își înfigea și mai adânc degetele osoase în ceafa groasă a vrăjmașului său. Când ajunsei la doi pași de ei, victima, cutremurată de moartea care-o pândea, făcu o mișcare disperată, se smulse din cleștele albanezului, își luă în grabă pălăria tăvălită prin colb și-o rupse la fugă. Stai, șarlatanule! Fricosule, râiosule, nemernicule! Și albanezul luând de jos o piatră o zvârli după el. Necunoscutul ajunse din fugă un tramvai, sări în el și

[1] Îndată (rus.).

dispăru... Dar arnăutul tot nu se liniști.

— Scăpași cu viața, șarlatane, păcătosule! țipă el rânjind și amenințând cu pumnul în direcția unde dispăruse dușmanul lui.

Când îl chemai pe nume, se întoarse și nu mă recunoscu!... În privirea lui era ceva de fiară, ochii îi scăpărau, fața îi era galben-verde, întunecată, dinții îi clănțăneau de parcă ar fi fost scuturat de cele mai teribile friguri, buzele îi tremurau convulsiv, întinse într-un rânjet fioros.

— V... v... v... bă... bă... bă... Șarl... Căi... spur... mișel... m... m... m... Șarlatan! mai strigă el, și se întoarse amenințător încă o dată spre dușmanul nevăzut.

— Kocio porumbelule, ce ți s-a întâmplat? Cine era domnul ăla? îl întrebai eu blând, prietenește.

El holbă ochii la mine și mă privi aiurit, cu răutate, și iar nu mă recunoscu!

— Scăpași cu viață, vierme scârbos! Am să-ți arăt eu cine-i spion! rânjea mereu Kocio, amenințând cu pumnul tramvaiul care trecea, ca și cum vrăjmașul lui s-ar fi aflat în toate tramvaiele.

— Kocio, pentru numele lui Dumnezeu, spune-mi, ce ți s-a întâmplat, mă rugai eu de prietenul meu, nebun de furie. Cine era domnul ăla?

Kocio se mai uită o dată la mine și strigă:

— Ăsta-i cel mai mare nemernic! Ai înțeles?... Cel mai mare ne-mer-nic!

Și iar își întoarse ochii, și iar se porni pe blesteme.

Începui să-mi dau seama că prietenul meu e victima unei mișelii puse la cale de vrăjmașul lui. Dar despre ce fel de mișelie era vorba nu ghiceam și nici n-aș fi putut să ghicesc. Ceea ce mi-a povestit Kocio era o ticăloșie atât de mare, încât nu poate fi subiectul unei ghicitori. Iată ce ne-a spus după ce-și veni puțin în fire:

— Închipuiți-vă, domnilor, când am plecat de la Deșovka, m-am dus la Societatea slavă să-mi iau bursa, să cumpăr ceai și zahăr, ca să vă ospătez. Tu știi, Vasile porumbelule, ce bursă am eu! Trei ruble pe lună! Trei ruble nenorocite! Și,

închipuiți-vă, s-a găsit un ticălos care să mă invidieze și să se lăcomească la bogăția mea! Și cine? Un concetățean de-al vostru! Vă felicit!... Am să-i zdrobesc dinții șarlatanului ăstuia!... Închipuiți-vă, domnilor, când am intrat la casier ca să-l rog să-mi dea cele trei ruble, omul s-a întors spre mine și pe un ton supărat mi-a zis:

„Cum de nu ți-e rușine, tinere? Dumneata, student, să te ții de fapte așa de murdare, așa de meschine?..."

„Ce «fapte meschine»?" strigai eu ca trăsnit...

„Avem informații, urmă el, că ești spion al guvernului bulgar."

„Cum? Eu spion?"

„Da! Avem informații precise! Ți-am tăiat bursa și am trecut-o pe numele fratelui domnului Aslanov."

„Pentru Dumnezeu, cine v-a dat aceste informații?" l-am întrebat eu, abia stăpânindu-mi lacrimile de mânie.

„Chiar domnul Aslanov!" făcu el, liniștit.

„A-a-ah! *Bessa-ta-bessa*[1]!" am urlat eu ca un nebun, și am dat buzna în stradă.

La podul Sf. Ana... restul îl știți... Dumnezeule! Există, domnilor, mișelie mai cumplită ca asta?... Ce șarlatan!... Am jurat *bessa* și n-am să uit!...

Cu chiu, cu vai, îl potolirăm și intrarăm într-o ceainărie. Zăbovirăm multă vreme, ascultând, încremeniți, izbucnirea de durere a albanezului, care nu mai contenea vorbindu-ne despre purtarea lui Aslanov. Până și bai Ganiu era impresionat: nu scoase nici un „bravo" și nici un *aș*colsum[2]; se mulțumi doar să țâțâie din când în când, să clatine din cap și să spuie: „Măi-măi, da mare măgar și omul ăsta!" Ieșirăm din ceainărie și o pornirăm spre Nevski Prospekt. O mulțime pestriță, venită din toate părțile lumii, umplea trotuarele bulevardului strălucitor, încât numai cu mare greutate izbutirăm să ne strecurăm printre trecători. Pe bulevard circulau două rânduri de trăsuri. Magazinele – unul mai luxos decât altul – atrăgeau ochii publicului. Bai Ganiu binevoi să-și

[1] Jurământ albanez de răzbunare.
[2] Bravo (trc.).

exprime părerea că „...în sfârșit, nici Petersburgul nu-i mai prejos decât alte orașe!!!” O oră întreagă ne-a trebuit ca să ne strecurăm prin mulțime până la Neva. Când ieșirăm pe Aleea Engleză, mai liniștită, n-apucarăm să facem nici zece pași, că Kocio mă smuci de mânecă și strigă cu glas sugrumat:

— Uite-l!

— Cine?

— Șarlatanul!

— Care șarlatan?

— Șarlatanul șarlatanilor! Hai să ne ascundem să nu ne vadă, șopti el, și ne trase de mâneci sub coloanele unei porți.

Bai Ganiu scoase nasul de după coloană și privi în direcția pe care o arătase Kocio.

— Ce vezi? întrebă Kocio.

— Un om, șopti misterios bai Ganiu. Mă Vasile, ia uită-te la ăla: seamănă cu Dondukov-Korsakov[1] al nostru.

— E chiar el, răspunse Kocio; și ce mai vedeți?

— Mai văd doi inși, îngenuncheați în fața lui Dondukov. Ia-te-ui-tă! Ț... ț... ț... îi pupă cizmele, plâng, îl roagă pentru ceva, se bat cu pumnii în piept, ia-te-ui-tă, ț... ț... ț... El vrea să se descotorosească, da ei nu-l slăbesc – s-au agățatără de picioarele lui, unu de o parte, ălălalt de cealaltă...

— Ia uită-te mai bine: nu recunoști cumva pe vreunul din ei? stărui albanezul.

— Nu. Cum să-i recunosc, dacă se izbesc întruna cu capul de cizmele lui?... Aha, stai, zise bai Ganiu, stai!... L-am dibuit! Așa-i, mă, el e!... Ăla pe care era să-l mături de pe pod... El e!

— Da, e nemernicul! Sunteți martori la una din comediile lui mârșave! scrâșni arnăutul din dinți. Haidem acu pe Nevski Prospekt.

— Stai să vedem sfârșitul comediei, zisei eu.

— Nu-i nevoie, zise hotărât Kocio, sfârșitul îl știu: o să-i îmbrățișeze picioarele, o să plângă, până ce o să le arunce câteva ruble, ori vreo recomandație către altă victimă, ori vreo intervenție. Ticăloșii ăștia sunt în stare să facă de rușine

[1] General rus care a luptat pentru eliberarea Bulgariei.

numele unei națiuni întregi...

— Măi-măi, mare măgar e omu ăsta! exclamă bai Ganiu, și țâțâi iar zgomotos.

— Da de ce te oprișI, mă Vasile? Zi mai departe! strigă unul dintre noi. Povestește-ne istoria aia cu Ermolov.

— Lasă-mă, mi-i scârbă! se apără Vasile.

— Ori cu prințesa Belorzeskaia...

— Lăsați-mă, zău, nu v-ajunge cât v-am spus?

— Dar istoria cu ciorba de burtă a lui bai Ganiu o știți?... strigă altul.

— Da aia cu mustățile rase o știți?

— Destul, domnilor! Altfel, n-o mai isprăvim cu boroboațele lui bai Ganiu. Hai mai bine să-ncepem partea a doua a seratei. Marc Aureliu, ia cântă ceva, porumbelule! Ori tu, Kalina-Malina, cântă-ne ceva!... Haide, zi *Sumete-ți mânecile albe, Velo fată*...

Începu deci partea a doua a seratei... După miezul nopții, ne împrăștiarăm pe la casele noastre.

„La revedere, bai Ganiule! Colindă Europa, răspândește pretutindeni parfumul minunatei noastre «Văi a trandafirilor» și... rogu-te, bai Ganiu, vârâ-te mai adânc în viața europeană, poate așa îi vei vedea fața; că destule ai pătimit de la dosul ei, bătu-l-ar pustia!...”

BAI GANIU S-A ÎNTORS DIN EUROPA

— Ați auzit noutatea? strigă Marc Aureliu dând buzna în cameră, gâfâind.

— Care noutate? întrebarăm cu toții.

— Bai Ganiu s-a întors din Europa.

— Nu se poate!

— Cum „nu se poate”, domnilor, când l-am văzut și am stat de vorbă cu el... Primele lui cuvinte... ha-ha-ha! ce credeți, care au fost?... Ha-ha-ha! „Am feștelit-o, nu glumă”... Ha-ha-ha! Ha-ha-ha!

— Termină, mă, cu chicoteala! strigă nerăbdător Arpacaș.

la povestește! Da înainte de toate, n-ai vrea un ceai?

— Arpacașule, lasă-mă să te țuc între ochișori!...

— Vită! îi scăpă lui Arpacaș vorba cu un zâmbet semeț, și-i oferi lui Marc Aureliu o ceașcă de ceai, trăgându-l cu mâna cealaltă de mustața cârlionțată. Vită-ncălțată!...

— *Capitan, ne cruti, pojaluista parahod*[1] glumi Marc Aureliu, și după ce sorbi din ceașcă începu să ne povestească:

— Închipuiți-vă, domnilor, ce noroc, acum câteva zile, în 22... (Alioșa, numărul tău favorit!) Ne-am dus cu Ghervanici pe la hanurile din Iscăr, înspre Vrajdebna. Hanurile – înțesate de lume!

— Erau și oameni din Urvici pe-acolo?

— Nu, nu erau... erau în Urviciul lor... Nu mă întrerupe, Arpacaș... Tii, ce de lume! În special străini – nemți, cehi – și nici urmă de șopii[2] ăia tembeli. Numai moș Hadji a trecut spre moșia lui. Vremea, după cum știți, era minunată. Livezile cu iarbă înaltă, ogoarele aurii, verdele proaspăt al pădurii, de care nu te mai puteai sătura, îmbiau pe străinii veniți cu familiile, cu provizii, așternuturi, leagăne pentru copii, așezați ici și colo la umbră, ciucure, dornici de petrecere. Ți-era mai mare dragul să-i privești. Și nu erau niscaiva bogătași îmbuibați, ci meșteșugari, lume muncitoare: tinichigii, fierari, dulgheri, oameni ce muncesc șase zile, și a șaptea petrec! Nu ca dumneavoastră, stimabililor, care vă afundați prin cele cafenele afumate, cu blestematul vostru joc de cărți Bacika.

— Marc Aureliu! Tu vorbești așa, porumbelule? Mă Ion Gură de Aur, stai să te pup!...

— Taci, Arpacașule, nu mă întrerupe...

— Hei, mă Amonasro, lasă omul în pace! strigă Moise.

— Zău, domnilor, continuă Arpacaș cu o privire mieroasă, tare dulce-i Marc Aureliu, mai ales când pronunță cuvințelul ăsta așa de frumos: „Bacika”. „Ci”-ul lui e o muzică întreagă...

— Ia mai taci din gură, Amonasro din Etiopia!...

— Și-ați băgat de seamă, domnilor, cu câtă înverșunare urăște Marc Aureliu Bacika?...

---

[1] Căpitane, lasă-te de cioace (rus.).

[2] Țărani din împrejurimile Sofiei.

— Ascultă, Amonasro, pliscul, ori îl pun pe Moise să-ți toarne pe gât un pahar întreg de coniac!

— Tii, mari zevzeci sunt ai noștri! Auzi:

Când babă-n pantaloni văzură,
Îi râseră în nas cu toții,
Și fata, zău, nu i-o dădură...
Ta-ra-ra... bum-bara...
Ta-ra-ra... bum-bara...

râdea de zor Arpacaș.

— Mă Arpacaș mă, tu ești nebun, zău că-ți lipsește o doagă! îl mustră ușor Marc Aureliu. Astâmpără-te, ce Dumnezeu?...

— Are dreptate, Arpacaș! Prea din cale-afară! strigă și Ojilka.

— Și tu, Ojilka – și tu, Brutus? Ai face mai bine să ne cânți *Aseară trecut-am pe lângă Sevlievo*.

— Jos cu Arpacaș! strigă Moise, și după el toți în cor urlară „Jos”, silindu-l în sfârșit pe „țarul etiopian” să închidă gura.

Marc Aureliu continuă:

— Chiar așa, domnilor, Bacika asta de trei ori blestemată e o molimă grozav de tristă. Ne-a împietrit, ne-a îmbrobodit creierii-n mucegai și-n pânză de păianjen. Da, domnilor, cunosc câțiva prieteni de-ai noștri, care timp de zece ani – zece ani, domnilor, nu glumă! – au clocit zi și noapte prin ungherele afumate ale cafenelei Panah cu cărțile în mână, în vreme ce minunatul și pitorescul parc municipal înflorea sub nasul lor. Habar n-aveau de răcoarea și aerul lui. Dar minunatele așezări, minunatele împrejurimi ale Sofiei!... Putrezim prin cafenele suspinând după meleagurile Elveției, când cu puțină voință te poți repezi într-o clipă în Elveția, Elveția bulgară, care se-ntinde chiar sub ochii noștri: Vitoșa[1], Rila și Rodopi[2].

Până și cel mai sărac străin ce locuiește-n Sofia se bucură admirând peisajul măreț de pe Vârful Negru al Vitoșei. Dar ia spuneți-mi, domnilor, ați pomenit un singur șop, Doamne, unul măcar, să se fi urcat pe Vitoșa? În schimb, știți câți dintre

[1] Munte la poalele căruia e așezata Sofia.
[2] Munți la o depărtare de 10-15 km de Sofia.

muncitorii italieni pripășiți pe la noi și-au lăsat baltă munca, numai pentru că li s-a urât cu monotonia, și-au pornit-o la drum prin cele străinătăți, să mai vadă lumea; sau, dacă vreți, păstorul din mânăstirea Dragaleți[1], care o viață întreagă a privit Sofia numai din înălțimile muntelui; ani de-a rândul a privit-o înainte de Eliberare[2], apoi în vremea distrugerii, a reconstruirii și înnoirii ei. Și azi mai continuă să stea în contemplație la umbra Orehului[3], în peisajul lui strălucitor, și zău că nu dorește să coboare din pădure mânat de curiozitate, să vadă de aproape prefacerile capitalei, atât de interesante în toate privințele!... Eu, unul, îl înțeleg și-i dau dreptate. E și el un filozof în felul său și vă mărturisesc că-l invidiez pe acest copil al naturii! Ce să spun, în schimb, despre o mulțime dintre cetățenii noștri mai înstăriți, care înghit o viață întreagă praful, duhorile și miasmele ulițelor vechi ale Sofiei, care se uită de-o viață întreagă la frumoasa pădurice din Dragaleți, dar care nu se îndură să se urnească până acolo, să se bucure de freamătul și răcoarea ei, de murmurul îmbătător al pârâului înspumat și de cântecul privighetorilor...

— Ia te uită la el ce poet!... Spune-mi, te rog, de ce-mi îndrugi toate bazaconiile astea? După câte știu, era vorba să ne povestești ceva despre bai Ganiu.

— Ți-am vorbit despre „bazaconiile astea” că mi-i ciudă când văd în ce apatie trăim cu toții... Dacă mi-ați spune că nu cunoaștem și nu-nțelegem frumusețile naturii, nu v-aș crede. Nu, nu se poate să nu le-nțelegem; ăsta-i un simț firesc, chiar animalul îl are. Alta e buba: suntem cu toții țintuiți de trândăvia noastră orientală. Dacă te-aș lua, Arpacașule, de guler și te-aș duce la mânăstirea din Urvici, dincolo de dealul Kokalene, peste apele Iskărului, s-auzi murmurul tainic al râului înspumat, ai începe să țâțâi din limbă și-ai izbucni,

[1] Mânăstire la o depărtare de vreo 12 km de Sofia, situată în munții Vitoșa.
[2] Eliberarea Bulgariei de sub jugul turcesc în urma războiului ruso-româno-turc din 1877-1878. În urma Eliberării, Bulgaria e proclamată principat, sub suzeranitatea imperiului otoman (1878).
[3] Vârf în munții Vitoșa.

negreșit ai izbucni: „Măi, ia te uită, Elveția. Elveția în toată regula! Frumoasă e Bulgaria noastră, da noi, proștii, n-o cunoaștem, habar n-avem și lâncezim sărbătorile prin cafenele.” Dar cum ai să te întorci la Sofia și-ai să dai de atmosfera ei năbușitoare, iar o să te cuprindă trândăveala, până ce te-o înhăța altul de guler.

Și-acum să vorbim de bai Ganiu. Eu și Ghervanici hălăduirăm ziua întreagă prin pădure. Ne-am tăvălit prin iarbă, pe sub copaci, am mâncat, am băut, am cântat cetelor vesele de străini care petreceau plini de voioșie. Născociseră, ai dracului, tot felul de jocuri: alergau, săreau, de ți-era mai mare dragul. Pe înserat, după o cină îmbelșugată, ne-am dus cu Ghervanici la han să bem cafea. Deodată auzirăm dinspre șoseaua Orhanie clinchetul unor clopoței, și nu peste mult se ivi o trăsură ridicând un adevărat nor de praf. Din trăsură coborî un călător, apoi altul, iar în spatele vizitiului s-auzi vocea unui al treilea: „Bai Mihale, ia ține desagii, da vezi să nu-i trântești cumva, că spargi sticluțele cu esență de tranda-fir, și ne facem de rușine în fața... ăluia”.

După spusele astea, coborî din birjă... bai Ganiu. Același bai Ganiu, așa cum îl știți dinainte de-a pleca în Europa, cu singura deosebire că-și pusese o cravată. Ba, parcă avea și o înfățișare mai impunătoare, mai importantă, mai plină de ifos – acel simț al demnității proprii și al unei superiorități zdrobitoare față de cei ce-l înconjurau. De, ca omul care călătorise și văzuse multe, pentru care Europa nu mai era decât un... moft, un fleac. Își răsuci mustața stângă, tuși în palmă, privi împrejur ca polițiștii noștri când cercetează pe arestați, măsură din ochi grupurile voioase ale străinilor, își mai roti o dată privirea, apoi clătină din cap către tovarășii săi de drum, necioplți, vrând parcă să le spună: „Eh, proștilor, vă plâng de milă!” Oftă adânc și exclamă cu înțeles: „Hei, Prater, Prater[1]!”

— Ce-ai zis, stimabile, că n-am înțeles? îl întrebă așa-numitul bai Mihal.

— Da, vă plâng de milă, repetă compătimitor bai Ganiu. Ah,

[1] Parc în Viena.

Prater, Prater!... V-ați dat voi cu socoteala, vreodată, ce-i aia Prater? De unde să știți?! Dacă m-aș pune să vă povestesc, n-ați înțelege o iotă.

Și ca să le arate neciopliților săi tovarăși cine-i în stare să-l înțeleagă, se apropie de unul din grupurile vesele în jurul cărora se odihneau câteva butoiașe de bere goale și, schițând un zâmbet ironic, exclamă arătând din ochi păduricea: „Das is bulgarișe Prater[1], ha-ha-ha!...”

Chefliii, cu ochii încețoșați de bere, îl măsurară din cap până-n picioare pe „neamțul” nostru, iar cineva, fără să ia în seamă exclamația ironică a lui bai Ganiu, îi întinse un pahar de bere trezită și-l luă la rându-i peste picior stâlcind cuvintele:

— Rog vo, domnule, doriți bere băut?

„Și ăștia-s grei de cap!” își zise bai Ganiu, și venind la tovarășii săi adăugă:

— S-au îmbătat ca niște... nemți.

Pe urmă, ceata intră în crâșmă și se așează aproape de noi. Eu stăteam cu spatele, și bai Ganiu nu putu să mă recunoască, și ca dovadă că nu mă recunoscuse făcu o remarcă pe socoteala noastră: „Și ăștia, ce mai la deal, la vale, îs cherchelițí. Marfă nemțească!”

Hangiul se apropie de călători și începu să curețe masa.

— Doriți ceva? îl întrebă el.

— Nu, avem de acasă. Da nu-i nimic, dă-mi un pahar de apă și un foc. Adu apă proaspătă! comandă bai Ganiu.

Călătorii se-avântară apoi într-o conversație misterioasă, care nu se auzea destul de deslușit până la noi.

— Astă-seară nu cred să-l mai vedem pe „grangurul” nostru; o să fie prea târziu, șopti bai Ganiu. O să-i trimitem peșchește și-o să-l rugăm pentru mâine. Va avea el grijă să ne spuie când să ne prezentăm la prinț.

— Îi dăm și prințului un peșcheș? întrebă sfios și discret bai Mihal.

— Nu-i nevoie, răspunse autoritar bai Ganiu. În chestia asta, totul depinde de „grangur”; unge-i laba – și nici capul nu

[1] Ăsta-i Praterul bulgar (germ.).

te mai doare. O să-i dăm ce ne-a scris avocatul. Să citească, și dacă o fi ceva de schimbat – treaba lui! Iar în fața prințului să vă țineți bine, bă, nu care cumva să se fâstâcească vreunul din voi. Stați cu ochii la mine și faceți ce fac eu. Când oi spune, așa cum ne-au învățat să spunem: „Mărite prințe, nu cumva alteța-voastră să-i primească demisia, că pe urmă *«Zadunaiskaia Gubernia»*[1] ne așteaptă”, voi îi și dați drumul: „Așa-i, alteța-voastră, *«Zadunaiskaia Gubernia»*!”

— Negreșit, altceva ce-am putea spune?! îl asigură supus bai Mihal.

— Măi Mihale mă, tu miroși nițeluș a cizmă, și cine știe?... Vâră-ți mințile-n cap și belește-ți ochii! Să nu-mi faci vreo poznă! îl mustrului bai Ganiu.

— Cine? Eu? se apără bai Mihal. Nu mai vorbi așa, frate, că poate să ne-audă cineva! Și zidurile au urechi. Când aud vorba „cazac”, mă apucă toate frigurile.

— Te apucă frigurile, ai? șopti încet și făcând cu ochiul bai Ganiu. Da când au venit rușii la noi, cine a jefuit vitele prin satele turcești, ai? De când ai tu averea asta, ai? Spune-mi!

— Parcă tu, măi bai Ganiule, la drept vorbind, i-o întoarse în șoaptă bai Mihal, nu te-ai pricopsit tot de pe vremea rușilor cu morile? Zi, nu-i așa?

— Haide-hai, tacă-ți fleanca! Cu tine nu poate omul să scoată o vorbă. Ce-a fost a fost, s-a isprăvit. Acum e altă mâncare de pește. Acum *„Zadunaiskaia Gubernia”*, pricepi?

— Cum să nu pricep, mă! răspunse bai Mihal, și făcu cu ochiul discret spre tovarășii săi.

Toți trei râseră pe-nfundate, ca să nu-i audă cineva.

— Așa, mă, vârâți-vă bine mințile-n cap; feriți-vă, că dacă ne-aude cineva, ne-am dus pe copcă... Hei, puștiule, ce ziar îi ăla de colo? *Libertatea*? se întoarse bai Ganiu către băiatul ce servea.

— *Cuvântul liber*, domnule.

— Ah, tare-aș vrea să-l citesc! șopti bai Ganiu prietenilor săi, dar mă tem, fir-ar al dracului, să nu afle grangurul, și pe

[1] Gubernia de dincolo de Dunăre. Așa era considerată Bulgaria de către țarul Rusiei.

urmă, mai descurcă-te dacă poți!

Tocmai în momentul acesta se produse ceva care-i făcu pe călători să înlemnească pe locurile lor. Un băiețel de cinci-șase ani tot da târcoale prin pragul crâșmei, cântând ceva improvizat, de bună seamă sub impresia strigătelor de „jos" al demonstranților, de care i se împuiase capul trei zile în șir la Sofia: un cântec pe motivul imnului nostru *Șumi Mariță*; copilul lăsase deoparte adevăratul text și, furat de melodia lui, folosea cuvintele ce i se întipăriseră de curând în minte: „Jo-o-s, jo-os, jos, jo-o-s, jos Stambolov[1]!" Grupurile vesele izbucniră în râs, întrerupând cântecul băiețelului, care, stârnit de succesul lui neașteptat, continuă să cânte cu un glas și mai puternic, țipând aproape, în loc de „marș, marș", „jos, jos, jo-os, jos Stambolov". De data asta, pe lângă râsete se auziră aplauze și strigăte de „bravo", „jos", „jos cu desfrânatul", „jos tiranul". Era un grup de tineri care se întorceau de la plimbare.

M-am întors spre masa celor trei călători.

Bai Ganiu și prietenii lui se transformaseră parcă în stane de piatră. Cu gurile căscate, cu ochii holbați, cu privirile fixe, fețele lor exprimau un amestec atât de trist de groază și uimire, că regretam din suflet lipsa unui aparat de fotografiat...

Primul care își veni în fire fu bai Ganiu. Își întoarse ochii către manifestanți și tresări deodată, ca scuturat de friguri. Un jandarm călare care trecea pe șosea, deși auzise țipetele acelea groaznice, în loc să dea năvală ca un turbat cu sabia scoasă, învârtind-o deasupra capetelor acestor răzvrătiți, acestor suflete negre, acestor tâlhari și trădători, dimpotrivă, părea liniștit, cu un zâmbet plin de bunătate pe față... Dacă în momentul acela ar fi erupt un vulcan pe Vitoșa, n-ar fi uluit și zăpăcit mai mult pe drumeții noștri ca scena asta...

— Am feștelit-o, am feștelit-o rău de tot! oftă deznădăjduit bai Ganiu. Mă bai Mihale mă, du-te, rogu-te, la tejghea și zgâiește-te nițeluș în *Cuvântul liber*. Vezi, ce-i cu afacerea asta?...

[1] Dictator bulgar, rusofob (1855-1895).

— Ei, asta-i bună! Da de ce nu te duci tu? Să-ți văd și eu curajul! răspunse bai Mihal.

— Mă, da prost mai ești! Ce-o să te coste dacă tragi la urma urmelor cu ochiul? Dă-te pe lângă tejghea, fă-te că te uiți la țuică, fluieră în dorul lelii, trage cu coada ochiului, iac-așa, și vezi dacă s-a format un nou guv... Ar avea haz...

— Nu se poate... Vezi-ți de treabă...

— Păi nici jandarmul... la stai, mă, o fi ursu fricos, da io – ba! Mă uit eu, fie ce-o fi!...

Și bai Ganiu se sculă de pe scaun, începu să șuiere printre dinți *Foaie verde* și, zgâindu-se parcă distrat, făcu un ocol bine calculat spre tejghea, se apropie, luă de gât o sticlă cu coniac și, prefăcându-se că citește eticheta, își întoarse așa fel ochii spre dreapta, că dac-ai fi stat în fața lui ai fi văzut numai albul lor. Privirea îi căzu pe ziarul împăturit, unde se vedea numai titlul: *Cuvântul liber*. Își întinse dreapta, șuieră mai îndrăcit, ca să acopere fâșâitul ziarului, îl despături și, cârmind ochii mai fioros, citi: „Vești de la palat... Azi au fost în audiență la alteța-sa primul- ministru și ministrul de interne, doctor K. Stoil...” Bai Ganiu simți că i se oprește un nod în gât, tuși, își linse într-o clipă buzele uscate, coborî un ochi, citi alt titlu cu litere mari: „Stambolov a căzut...”, și inima i se făcu cât un purice; sticla de coniac îi scăpă din mână, și ca să acopere zgomotul începu să tușească tare... Apoi se întoarse la prietenii lui și grăi cu tâlc:

— S-a dus!

— Să fie cu noroc, bai Ganiu! zise bai Mihal.

— S-a dus, i-am pus cruce... adăugă bai Ganiu și, apropiindu-se de masă, șopti încet prietenilor: Stambolov efendi a feștelit-o! De-acu, Stoilov...

— Nu se poate, mă, ce tot îndrugi? Scrie la gazetă?...

— Negru pe alb!

— Mă, să nu fie vreo greșeală!

— Ce greșeală, mă? se răsti bai Ganiu, și luându-și inima-n dinți începu să bată cu pumnu-n masă, și să strige: Hei, băiete, adă încoace *Cuvântul liber*!...

Amicii lui își plecară fără voie capetele și începură să se

uite speriați în jur.

Chelnerul aduse ziarul și-l dădu întâmplător lui bai Mihal, dar el își retrase mâna ca din fața unui fier înroșit și-l arătă din ochi pe bai Ganiu. Bai Ganiu apucă ziarul și, firește, privi în jur, să vadă cum îs apele prin crâșmă; că, de, chiar așa de viteaz nu era nici el! Avea totuși destul curaj. Desfăcu *Cuvântul liber* și începu să citească: „Stambolov a căzut...!” Prinse a tuși, prietenii îl urmară și mai cu foc, bai Mihal se chiorî în ziar, să vadă dacă îndrăznețul său prieten citește drept, și se încredință că nu-i înșală... Își vârî capul în ziar și al treilea prieten, citi și el, și îl apucară frigurile și amețeala... Câte fapte mari și mai mărunte nu stătuseră pitite în dosarul procurorului, fapte ce ar putea să vadă lumina zilei, scoase acum la iveală de aceste trei cuvințele...

Ghemuiți, șoptind, tușind, înghițiră articolul de fond pe nerăsuflate. După ce se mai zgâiră ici-colo prin ziar, se încredințară că, în sfârșit, treaba s-a isprăvit.

— Am feștelit-o, ce mai încoace și-ncolo? Acu ce să facem? E prea târziu să ne mai ducem și să-l rugăm să nu-i primească demisia. Ei, drăcia dracului!... Ce taci, mă Mihale, spune, ce-i de făcut? întrebă bai Ganiu.

— Zi domnia-ta, că eu îs zăpăcit rău, de parcă mi-a dat cineva cu maiul în moalele capului, răspunse cu obidă bai Mihal.

— Dar tu, mă Gunio, de ce taci? Zi și tu o vorbă! Ce facem acum, ai?

— Păi, știu și eu... Domnia-ta ce zici? mormăi Gunio abătut.

— Ei, fire-ai al dracului de dobitoc, da tu n-ai creier, mă? Tot eu să vă descurc! strigă înlăcrimat de deznădejde bai Ganiu. Hai în sfârșit să vă învăț tot io de data asta... Știți ce?

Bai Ganiu chibzui treaba încruntând din sprâncene, se scărpină unde nu-l mânca, tuși de două-trei ori în palmă, vârî mâna în buzunarul redingotei, scoase o hârtie, o împături în patru și i-o dete lui Gunio.

— Ia mai citește o dată blestemata aia de hârțoagă, și apoi o să vă spun ce-i de făcut.

— Da de ce n-o citești domnia-ta?

— Gunio, nu mă necăji! Tu știi de ce n-o citesc. Ție îți vine mai la îndemână să dai citanie cuvintelor ăstora papistășești...

Gunio despături hârtia și citi cam în doi peri următoarele:

— „Alteță! Tunete cerești s-au abătut deasupra capetelor noastre nenorocite! Cinci-seculara sclavie a unui vis plăcut pe lângă groaznica lovitură pe care vrăjmașul de la miazănoapte[1] vrea să ne-o dea prin demisia conducătorului nostru genial, acest Cicero, acest Newton al firmamentului bulgar. Există oare cuvinte cu care să-l caracterizăm? *O tempora, o mores!*[2] Nu, Alteță! Tot mai credem în rostul sănătos al poporului nostru atât de demn și de viteaz, și suntem încredințați că el n-o să se despartă de omul care înseamnă întruchiparea idealurilor și țintelor sale, a tot ce este cinstit, nobil, înțelept, progresist, liberal! Nu putem crede că Alteța-Voastră o să încredințeze puterea în mâinile unor trădători desfrânați, unor nulități neștiutoare de carte și prostcrescute, care tind zi și noapte să sape la temeliile regimului nostru de stat și să azvârle patria noastră dragă sub cizma puturoasă a cazacului.

Alteță! *Timeo Danaos et dona ferentes!*[3] Rezoluția de mai sus a fost adoptată de 11.000 din cei mai distinși cetățeni, și au împuternicit pe Ganiu Balkanski, Mihail Mihalov și Gunio Chilipirgiul s-o depuie la picioarele Alteții-Voastre. Uraaa!”

— Ah, păcătos popor mai suntem! rosti bai Ganiu țâțâind și clătinând din cap. Când îi vorba de minciună, apoi nici țiganii nu ne întrec. Ce dracu, prea-i de oaie: 11.000 din cei mai distinși cetățeni!... Ha- ha-ha! Ia scoate miile, și vezi, câți rămân?

— Unsprezece inși, răspunse Mihal.

— Numai atâți?

— Păi atâți, bai Ganiu, ăsta-i adevărul gol-goluț. Că doar eu i-am adunat, cu jandarmul.

— Popor căzut în păcat!... Acu știți ce? Să dăm înapoi, nici pomeneală! Tu, Gunio, ești și olecuță de avocat. Ia sumete-ți

[1] Rusia.

[2] Ce timpuri, ce moravuri!! (Lat.)

[3] Mă tem de greci chiar și atunci când aduc daruri (lat.).

mânecile, te rog, și trântește-i, colea, altă „întâmpinare”, știi, pentru ăl nou... Iaca na, am eu hârtie. Da nu care cumva să se afle că am venit să ne rugăm de drăgălașul ăla, că dracu ne-a luat. Mai ales chestia ta, Guniule... Dacă vine alt procuror...

Gunio începu să tușească.

— Adă-ncoa hârtia și creionul, grăi el neliniștit. Voi stați cu ochii-n patru cât scriu.

Și începu să scrie: „Alteță! Tunete cerești se abătură peste capetele noastre nenorocite!...”

— Acu trebuie să scriem de-a-ndoaselea. Da cum dracu s-o ticluim?... Stați... Să zicem așa: „Cerurile se deschiseră, și deasupra patriei noastre revărsară fericirea”.

— Numai „*patria*” e prea puțin, declară bai Ganiu, și dădu soluția: *„patria noastră iubită”*.

— Și eu cred tot așa: fără *iubită* nu merge, întări bai Mihal.

— Bine, punem *iubită*. Mai departe: „Cinci-seculara sclavie e un vis plăcut în comparație cu lovitura groaznică...” Acum de-a-ndoaselea: „Eliberarea de sub jugul celor cinci secole e nimic pe lângă evenimentul luminos care a zdrobit lanțurile tiranului îngrozitor...” Sunteți de acord?

— N-ar strica să mai adaugi: „monstrului infernal”, fu de părere bai Ganiu. Da lasă, merge și mai la urmă.

— „... groaznica lovitură pe care vrăjmașul de la miazănoapte vrea să ne-o dea prin demisia – o, n-avem cuvinte! – celui mai genial, acest Cicero, acest Newton al firmamentului bulgar.”

— Trebuie s-o sucim și pe asta. Da cum?... Stați... uite cum: „Și care se datorește numai Alteței-Voastre, tată și părinte atotmilostiv, primind demisia – o! n-avem cuvinte! – celui mai groznic împilator, acestui Caligula[1], acestui Tamerlan[2] al firmamentului bulgar”.

---

[1] *Caligula Caius Caesar*, împărat roman (37-41). A încercat să instaureze monarhia absolută și s-a proclamat zeu, atragându-și opoziția senatului. Istoricii romani l-au considerat dement și i-au atribuit unele ciudățenii (ca aceea de a-și fi făcut calul senator) și numeroase cruzimi.

[2] Mare cuceritor mongol (1336-1405).

— Bravo, mă Gunio! strigă entuziasmat bai Ganiu, și ochii prinseră a-i sclipi.

— Păi, te pui cu Gunio? îl măguli Mihal.

— *„O tempora, o mores!”*... Asta poate să rămâie. Asta oriunde ai pune-o e la locul ei... „Nu, Alteță!...” să schimbăm cu „Da, Alteță! Noi tot mai credem în rostul sănătos al poporului nostru viteaz și suntem încredințați că nu se va despărți de omul...!” Acu, în loc de „nu se va despărți” vom spune „și va șterge de pe fața pământului”, iar în loc de „omul”, să scriem „fiara fioroasă”.

— Nu, pune mai bine „monstrul turbat”, îl corectă bai Ganiu.

— Eu zic să punem „Gheena de foc”, fu de părere Mihal.

— Eh, o brodiși!... Ha-ha-ha! Da de unde până unde „Gheena de foc”? Mai degrabă punem: „mârșavul băutor de sânge”, i-o întoarse Gunio.

— Ei, asta da! Bravo! aprobă bai Ganiu.

— „... care e întruchiparea idealurilor și năzuințelor sale, a tot ce-i cinstit, nobil, înțelept, progresist, liberal!” Acum s-o întoarcem de-a-ndoaselea: „Care e întruchiparea nenorocirii poporului!... A tot ce-i necinstit, tâlhăresc, desfrânat, obscurantist și tiranic!...” Mai departe: „Noi nu putem crede că Alteța-Voastră va încredința puterea în mâinile trădătorilor desfrânați, nulităților neștiutoare de carte și prostcrescute...” Ei, p-asta cum o mai dregem?... Stați! Am găsit! Iată cum: „Permiteți-ne, Alteță, să ne socotim fericiți și să ne exprimăm cele mai nemărginit de credincioase sentimente de cetățeni supuși, pentru că ați încredințat puterea în mâinile acestor patrioți nobili, acestor bărbați de stat atât de instruiți și de superiori... care tind zi și noapte să sape la temeliile regimului nostru de stat.”

— Cum așa? E o greșeală! sări bai Ganiu ca trăsnit.

— Acu s-o întoarcem iar de-a-ndoaselea, așa: în loc de „să sape”, să punem „să întărească”. „Și să zvârle patria noastră dragă sub cizma puturoasă a cazacului.”

— Ei, acum să vedem, zise bai Ganiu. Aici e-aici!... De unde să știu eu, fire-aș al dracului, cum o s-o ducă *ăștia de acum*

cu moscoviții? Dac-am ști că vor pace – ușoară treabă! – am putea scrie o mulțime de lucruri: „Țarule eliberator; țarule ocrotitor; fraților de același sânge; puchinoși de jidani nemțiți” și așa mai departe; dar nu știm ce vânt o să sufle... Fie: „frați slavi”, dar dacă și ăștia de azi or fi împotriva slavilor; și te pomenești ca din senin cu... bai Ganiu trădător! Nu, nu. Știți ce? Mai bine, știi, aia cu „cizma puturoasă” s-o scoatem...

— Atunci, ce punem în loc?

— Sta-a-ai! Nu te pripi! Să ne gândim... Știți ce? Deocamdată nu știm ce vânt bate... Să punem și-așa, și-așa și să-i lăsăm pe ei s-o ticluiască cum or vrea. Să punem așa: „... Și ca să ne îmbrățișăm frățește și cu rușii, și cu nemții...” Ptiu! Trăsni-i-ar Dumnezeu!...

— Nu, așa nu se brodește deloc. Ce-i aia „și – și”? Nu poți vorbi în felul ăsta cu prințul! declară sentențios Gunio.

— Dar cum poți sta de vorbă, mă râiosule? Tu ai să mă înveți pe mine? se aprinse bai Ganiu. Știi tu cine sunt io? Toată Europa am colindat-o! Nu-s un terchea-berchea, ca tine! Tu știi, mă, că d-alde Irecek-Mirecek se uitau la mine cu gura căscată când le vorbeam? Englezii, americanii se ploconeau înaintea mea la Drezda... Și tu să mă înveți pe mine? Păi știi tu că eu...

— Știu, mă bai Ganiule, cum să nu știu, mă?... se dezvinovăți Gunio uluit.

— Ei, dacă știi, atunci ce-i tot tragi... c-așa... și pe dincolo... Hai, scrie cum te pricepi!

— Să scriem așa: „...Și să ne pună, dacă nu mai sus, măcar alături de marile puteri europene...”

— Fie! Se aprobă! încuviință bai Ganiu.

— „...cu marile puteri europene, și să ne readucă la măreția țărilor lui Asparuh și Crum!”

— De acord. Bine.

— Acum, mai departe: „Alteță! *Timeo Danaos et dona ferentes*!” În locul acestor cuvinte să punem: *„Vox populi, vox Dei!”*[1] Sunteți de acord?

[1] Vocea poporului, vocea lui Dumnezeu (lat.).

— Hai, treacă și asta, punem așa. Nu prea e bulgărește, dar dacă e nevoie, ce să-i facem?! se învoi bai Ganiu.

— „... Rezoluția de mai sus a fost adoptată de 11.000 de cetățeni din cei mai distinși și au împuternicit pe Ganiu Balkanski...” etcetera, asta poate să rămâie așa până la sfârșit.

— Să lăsăm numai 11.000, ori să mai adăugăm încă două-trei mii, știi, așa, de hatârul celor noi? Să ungem roata...

— Sunt destui, bai Ganiu. Ajunge. În orașul nostru, de-ai pune la socoteală toți șchiopii, toți chiorii, și tot n-ai strânge 11.000; dar haide, treacă, dacă-i vorba de hatâr!

— De acord... Da mai e cevașilea... asta... în loc de Ganiu Balkanski, n-ar suna mai bine la ureche să punem „domnul Ganiu” și așa mai departe? Să vadă prințul că nu suntem niscaiva mocofani, ai?

— Și eu tot așa aș zice, socoti Mihal.

— *Efendiler*[1], s-a făcut târziu. E vremea să mergem! strigă birjarul turc, din pragul crâșmei.

Călătorii porniră spre Sofia.

A doua zi, domnilor, am citit într-un ziar local că înaintea porților palatului s-a prezentat o delegație din orașul P., compusă din Ganiu Balkanski și alții, ca să mulțumească pentru eliberarea de sub regimul tiranic.

Peste două zile, în același ziar, îmi fu dat să citesc o telegramă semnată în numele a „mii” de cetățeni, care atrăgeau atenția celor mari că bai Ganiu și prietenii lui sunt niște impostori, o delegație falsă, și că adevărații aleși ai poporului sunt pe drum spre capitală, ca să-și prezinte omagiile.

Știam hotelul la care trage bai Ganiu și m-am dus la el. Nu ca să-i exprim indignarea pentru purtarea și demersul lui laș; nu, pentru că nicio indignare nu poate să-l trezească din mișelie; voiam numai să fac o încercare, dacă-i cu putință să-l silesc pe acest nenorocit al împrejurărilor să-și dea seama de ticăloșia faptei lui.

[1] Domnilor (trc.).

Citii pe tabela hotelului ce cameră ocupă bai Ganiu și urcai treptele. Bătui la ușă. Nu-mi răspunse nimeni. Apăsai pe clanță, și ușa se deschise. Camera era goală. Plecaseră. Pe masă zării o bucată de hârtie, pe care era scris de mâna lui Ganiu: „Pentru redacția *Cuvântului liber*”. Ultima denumire era ștearsă și înlocuită cu *Libertatea*. Mai departe: „Misterele lui *Stambolov*” – șterse și astea, și înlocuite cu „Anarhia”. Se vedea clar că autorul scrisorii s-a codit multă vreme pe ce drum s-o apuce, căci erau multe rânduri cu cuvinte șterse și înlocuite cu altele, care aveau cu totul alt înțeles. Era scris, de pildă, „patrioți”, apoi șters și scris deasupra „hoți de drumul mare”; apoi iar șters și înlocuit iar cu „patrioți”. Toată scrisoarea era tăiată cruciș, cu linii groase, trase de o mână nervoasă. Pentru linia a doua nu mai ajunsese cerneala, și tocul fiind vârât din nou în călimară trăsese o linie de două ori mai groasă... Sub rândurile șterse erau scrise următoarele cuvinte:

„Ne-ați făcut de trei parale, maimuțe, albie de porci, lua-v-ar dracu de măscărici...”

BAI GANIU FACE ALEGERI

Această schiță o închin neprețuitului meu prieten Țvetan Radoslavov

— Ia nu mă mai bateți atâta la cap, mă! Trebuie să alegem pe cei de la guvern, și pace! striga bai Ganiu izbind cu pumnul în masă.

— Da cum o să-i alegem, mă, pe cei de la guvern? De unde să dezgropăm alegătorii? Păi, la drept vorbind, mă bai Ganiule, nu ești și tu liberal, ai? îndrăzni să-l contrazică Bocioolu.

— Cine ți-a spus că-s liberal? se răsti la el bai Ganiu.

— Cum cine mi-a spus? Păi ai uitat câți conservatori ai cotonogit, câți ai înjurat? Cum nu ești liberal? Nu știi? Doar tu singur ai spus; te-ai lăudat chiar și lui Irecek că ești liberal! îl înfruntă Bocioolu.

— Mă, da prost mai ești! îi răspunse cu un zâmbet îngăduitor bai Ganiu. Și ce-i dacă i-am spus lui Irecek? Vorba gaură nu face! Mă nătărăule, păi dacă nici pe un Irecek nu-l pot duce de nas, atunci pe cine să-l duc, mă?

— Ai dreptate – domnia-ta are dreptate. Ascultă, Bocioolu, bagă-ți mințile în cap, nu-l mai duce, nu-i mai cânta vrute și nevrute. Și eu îs conservator, îl dojeni Gocioolu.

— Ce-s eu, mă, lespede de mormânt? Eu îs conservator get-beget, i-o trânti Bocioolu. Va-s' că înc-un conservator! Hai și tu cu noi, și punem laba pe ăia, ca să nu mai poată crâcni.

— Bine-bine, da nu știu de partea cui o să fie prefectul, răspunse Bocioolu.

— Prefectul? Cu ai *noștri*, nici vorbă! interveni Bai Ganiu, și pretorul e cu ai *noștri*. Comisia permanentă nu-i legală, dar cui îi pasă de legalitate? Și ea e cu noi! Biroul e al nostru, Consiliul municipal, la fel. Primarul mai șovăie, dar o să-i tăiem din unghișoară. Sfaturile comunale de pe la sate nu-s confirmate încă. Așa că... înțelegeți? Dac-or fi alături de noi, le confirmăm; dacă nu, le dăm dracului. Cât privește prefectul, nicio grijă, ți-o mai spun înc-o dată că-i al nostru.

— Dar hamalii? întrebă curios Bocioolu.

— Și hamalii, și țiganii, și Danko Ursuzul sunt ai noștri.

— Păi, ăla n-a fost închis pentru sfeteriseală? se miră Bocioolu.

— Eh, se vede că pești boboci. De când i-au dat drumul! Păi el ne-a câștigat pe hamali. A fost deunăzi la ei, i-a adunat, și când le-a scrâșnit din dinți, au înghețat pe loc. Apoi le-a rânjit: „Am să vă scot măselele din gură dacă nu-l alegeți pe bai Ganiu!", și hamalii n-au avut încotro. I-a tocmit Danko cu câte două leva[1] de om, iar în ajunul alegerilor – mâncare și băutură toată noaptea.

— Mare hoț, măi!

— Și pentru cât crezi?... Pentru cincizeci de leva. A fost și pe la ăia să le ceară o sută de leva, dar l-au luat la-njurături și l-au pus pe goană. Ai să-l vezi duminică. Mamă-mamă, ce-o să-l cotonogească! zise bai Ganiu radios.

[1] Unitate monetară bulgară.

— Bocioolu, ia du-te și spune-i lui Gunio, avocatu, să vie până aici, să ne scrie un apel. Spune-i așa: „Te cheamă bai Ganiu”.

Cum ieși Bocioolu, bai Ganiu lăsă capul în jos și se întoarse spre unul dintre prietenii lui, grăind misterios:

— Pssst! O vorbă să nu scoateți! Pe nătărăul ăsta o să-l ducem de nas, o să-l păcălim până în ziua alegerilor că-l facem deputat; o să-i scriem numele pe câteva buletine, așa, știți, ca să-i luăm ochii. Celelalte buletine o să le scrie conțopiștii de la primărie și ăi de la prefectură. Și acum, luați aminte: ministerul ține ca marți să fiu eu neapărat ales deputat. Tu, Docioolu, cum ai vrea?

— Păi, și eu aș vrea! răspunse Docioolu.

— Parcă eu nu știu c-ai vrea și tu? Da să-ți spun drept, prea te-ai deocheat înaintea oamenilor! Ce-ți trebuie ție să ieși așa la iveală?... Cine urla pe maidane: „Trăiască marele patriot!” „Jos tiranul mârșav!” „La spânzurătoare cu Kliment!” „Trăiască Kliment!”? Ha?

— Păi, nu eram toți împreună, măi omule? De ce o-ntorci acum?

— Împreună, da, da ieșirea noastră a fost mai... știi... și cu carne, și cu brânză. Dar, la urma urmei, dacă ții așa de mult, bine, o să te aleg. Numa că, de, țăranii te urăsc, le-ai luat până și cenușa din vatră cu cămătăria ta.

— Lasă, nu mai pomeni de asta, bai Ganiule. Ce? Parcă nu știu ce poamă-mi ești și tu? grăi Docioolu cu sfială.

Bai Ganiu – gata-gata să-i sară țandăra! Noroc că chiar în clipa asta intra Gunio avocatul. Bai Ganiu îi dădu îndată lămuriri cam cum ar trebui să fie apelul. Gunio se așeză la masă, luă condeiul și se concentră adânc. La comanda lui bai Ganiu, chelnerul aduse o sticlă cu mastică. Gocioolu, Docioolu și bai Ganiu se puseră pe băut, și Gunio pe scris. Peste o jumătate de oră, dădu gata următorul

„APEL

către alegătorii din plasa noastră

Luând în considerație marea importanță și însemnătatea pe care o au alegerile de deputați pentru prezentul și viitorul

patriei noastre, cetățenii noștri, în număr de peste 700, ne-am adunat azi la școala din Mahalaua Zdrențelor, și după ce-am chibzuit și am discutat chestiunea persoanelor ce-ar putea candida pentru deputăție, am căzut de acord și am hotărât cu mare majoritate să recomandăm domnilor *alegatori* din plasa noastră ca reprezentanți ai poporului pe concetățenii noștri:

Ganiu Balkanski, negustor cunoscut în toată Bulgaria.

Filio Gocioolu, negustor cu capital.

Tanas Docioolu, negustor în ramura viticolă.

Adică aceleași persoane pe care le-a recomandat și Comitetul partidului național, prin apelul din 27 august a lunii trecute.

Anunțând hotărârea noastră, luată cu mare majoritate, și celorlalți domni alegători din orașul și plasa noastră care au la inimă binele patriei, îmbunătățirea materială a agricultorilor, ușurarea stării celor ce plătesc impozite, cu un cuvânt: interesele plasei noastre, îi chemăm să voteze la alegerile ce vor avea loc la 11 curent pe cei trei concetățeni ai noștri sus-menționați, în care avem deplină încredere că vor reprezenta cu demnitate țara noastră în Camera Deputaților.

Domnilor alegători,

Vi s-a mai prezentat de către câțiva cetățeni o listă cu numele lui Nikola Târnoveanul, Lulcio Doktorov și Ivanița Gramatikov, persoane care nu fac parte din mijlocul nostru, venetici care nu au și nu pot avea încrederea noastră. S-ar putea să apară și alții, care să încerce să vă convingă să votați pentru candidații lor. Vă sfătuim, domnilor alegători, să nu vă lăsați înșelați de vorbele lor frumoase, nici ametiți de tămâierea lor și să nu dați crezare la tot felul de zvonuri împrăștiate de ei și născocirilor unor telegrame și circulare etc., etc. Nikola Târnoveanul e născut în orașul Târnovo și e în stare să dea foc plăpumii pentru un purice. Lulcio Doktorov e din cap până-n picioare pentru *«Zadunaiska Gubernia»*, iar pe Ivanița Gramatikov nimeni nu-l cunoaște, și *nota bene* – ia seama bine – e ciracul rușilor și ca atare trădător al patriei noastre.

Domnilor alegători,

Suntem convinși că persoanele mai sus citate, adică mai jos:

Ganiu Balkanski
Filio Gocioolu
Tanas Docioolu

care au un devotament deplin și o credință nestrămutată și oarbă pentru *Tronul fi Dinastia Alteții-Sale iubitului nostru Principe Ferdinand I*, vor susține cu credință guvernul nostru patriotic de azi, în frunte cu actualul prim-ministru, că vor câștiga încrederea domniilor-voastre.”

— Bravo mă, Gunio! strigă bai Ganiu. Ești leit Bismarck[1]!...

— Da ce, adică mă credeai prost? îi răspunse mulțumit de sine Gunio.

— Du-te atunci și dă-o la tipografie, s-o tipărească cu litere mari, iaca așa, de-o șchioapă.

— Dar bani?

— Fără bani. Spune-i s-o tipărească așa, fără bani; spune-i că dacă nu vrea, o să le vorbim celor de la Primărie și de pe la celelalte cancelarii să nu mai tipărească registrele și hârtiile la el. Ai înțeles? Acu, hai, du-te! porunci bai Ganiu. Da voi știți, mă, urmă bai Ganiu, că ăia au trimis o telegramă ministrului, prin care se plâng că prefectul a pornit prin sate să facă agitație?

— Niște nătărăi! conchise Gocioolu.

— Și încă ce nătărăi! îl completă Docioolu.

— Da nici ministrul nu-i chiar așa ușă de biserică ca să-i asculte cu una, cu două! Știi ce le-a zis? „Alegerile sunt libere”, ha-ha-ha!...

— Ha-ha-ha! chicotiră Gocioolu și Docioolu.

— Dat dracului, mânca-l-ar pustia! Libertate? Na libertate! O să vadă ei duminică libertate, de-au s-o ție minte toată viața. Mai ales Gramatikov! El, săracu, n-a văzut încă alegeri d-ale noastre. Când o da de țiganii ăia holbați și fioroși, cu

[1] *Otto Bismarck* (1815-1898), om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei. Ca prim-ministru al Prusiei (1862-1871) a inițiat și a condus politica de unificare a Germaniei în jurul Prusiei și de extindere a hotarelor ei „prin fier și sânge”.

ochii numai sânge, ieșiți din cap cât două cepe, și gâtlejurile alea răgușite, brâiele alea până la gât, și când s-o pomeni și cu mistrețul ăla de Danko Ursuzul la spatele lui, strigând „Pe el!”, mamă-mamă!...

— Ha-ha-ha! chicotiră Gocioolu și Docioolu, cu ochii scăpărând de plăcere.

— Li-be-ra-li! *Cos-ten-tuție!* Iaca *costentuție*! Toată nădejdea lor e în „telegrama prefecturii”. Au asurzit urechile oamenilor cu circulara asta. Mereu o citesc, o arată pretutindeni. Ieri, la cafenea, am murit de râs cu prefectul. Aflați că el, așa, numai de ochii lumii a pus să se tipărească circulara-telegramă și a răspândit-o prin cafenele. Și cum stam amândoi la cafenea, ce să facem? Ne uitam la ei. Ședeau cu capetele aplecate pe masă, ca oile la prânzul mare, și citeau de zor telegrama, se bucurau și își șopteau: „Alegeri libere. Libere! Poliția n-are să se-amestece!” Iar noi și prefectul abia ne stăpâneam râsul. Mă uitam cu un ochi la el și-i șopteam râzând: „Am dat lovitura!” El a prins a chicoti, i-a tras pe gât o mastică, și arătându-mi buzunarul – adică scrisoarea cu *libertatea alegerilor* –, mi-a făcut cu ochiul și mi-a zis: „Ne-am asigurat”, și iar a chicotit. Și hop! altă mastică... Ne-am îmbătat tun!... Apoi, când a venit Danko Ursuzul, și alții, și alții, și ne-am închis în cafenea, am chemat lăutarii și le-am strigat: „Ia să vă văd acu!” Și dă-i, și dă-i, până i-au trecut nădușelile. Mastica lui Gheorghi nu-i bună, și nici mezelurile. În loc de castraveciori, îți dă bame murate!... Of! Sunt mahmur de-aseară. Mă Gocioolu, ia mai toarnă o mastică!

— Ca să te dregi, hai?

— Dă-o dracului, că și diseară avem de băut. Trebuie să ne rânduim oamenii prin cele crâșme pentru la noapte.

— Nu-i prea devreme, bai Ganiu? întrebă Docioolu.

— Ce vorbești? Cum o să fie devreme? Mâine e sâmbătă, nu mai au decât treizeci și șase de ore de băut. Nu-i devreme deloc! Tocmai bine! Și-apoi, n-o să bea întruna. Cu rândul. Unii or să bea cinci-șase ore, alții – la odihnă! Pe rând, ca la moară! Iar după ce s-or aduna cu toții, n-au să se mai îm-

prăștie. Or să bea, or să mănânce și-or să doarmă tot acolo! Ați înțeles?

— Știm noi doar nu s'tem la primele alegeri! răspunse Gocioolu.

— Tu, mă Gocioolu, când treci pe la Arnăut spune-i să pregătească pentru diseară trei sute de ocale de pâine și să trimită o sută în Mahalaua Țiganilor la Topacioolu, o sută în Mahalaua Zdrențelor la crâșma lui Gogo, și o sută devale, la hamali. Și tu, Docioolu, dă o raită pe la crâșmele cu pricina și lasă vorbă să înceapă să dea încă de cu seară vin și rachiu. Da mai mult rachiu, auzi? Și spune-le să nu încarce prea mult socotelile, că dracu-i ia! Anul trecut ne-au jumulit pe te-miri-ce de două mii de leva, neobrăzații! Spune-le să-și vâre bine mințile-n cap, că Primăria e a noastră! Treci și pe la măcelari, și spune-le să adune toată marfa stricată: drobul, mațele, oasele, într-un coș, ca să le trimitem prin crâșme să fiarbă câte-un cazan de ciorbă pentru ai noștri. Diseară, prefectul și pretorul au să se întoarcă de la sate. Eu am să-i iau cu mine, ca să colindăm celelalte crâșme și cafenele. O să-i adunăm pe toți conțopiștii și-o să-i punem să scrie toată noaptea buletine. Am ales și hârtie, galbenă-cenușie. Buletinele noastre o să le împăturim ca pe-o acadea.

— În trei colțuri, lămuri Docioolu.

— În trei colțuri. Și-apoi, trebuie să punem mâna și pe câteva din buletinele lor, să vedem ce fel de hârtie-i, cum le îndoaie, ca să-i punem pe conțopiștii noștri să scrie vreo mie, două de buletine cu hârtia lor și cu numele noastre.

— Ești dat dracului, mă bai Ganiule, la toate le dai de rost! exclamă plin de admirație Gocioolu.

— Asta-i bună! N-aș mai fi Ganiu Balkanski dacă nu m-aș pricepe și la meseria asta. Trimite-mă, puișorule, în oricare plasă poftești și spune-mi pe cine vrei să-ți aleg. Pune acolo un măgar candidat, și-ți aleg și măgarul, fir-ar al naibii să fie! Păi!... Numai să-mi dai jandarmi, cu pretorul în frunte, și o mie-două de leva, și când ți-oi aduna, prietene, toți derbedeii, așa, vreo patruzeci-cincizeci de ocnași scăpați din lanțuri, și mi ți i-oi împăna pe la vreo două-trei crâșme de pe la

margine, le-oi da acolo câte-o vadră de vin de cap și le-oi striga: „Hai, să vă văd acum! Trăiască Bulgaria!”... Și să te ții! Când ș-or umple ăia ochii de sânge, ș-or scoate jungherele din brâie, și mi ți i-or da cu capul de mese, ș-or ridica o hărmălaie și o zarvă de glasuri răgușite ca fiarele – să te ia groaza, nu altceva... Și apoi să-mi pornești cu toată grozăvia asta noaptea, prin mijlocul orașului... Opoziția?... Intră în gaură de șarpe!... Mai treci pe urmă și pe lângă casa vreunui adversar... Mamă-mamă! Și când or deschide o gură, s-o auzi de la o depărtare de un ceas, simți cum te furnică pe șira spinării și ți se zbârlește scăfârlia ca la arici... Apoi cheamă pe primarii și conțopiștii de la sate, încruntă-te la ei, cu ochii numai scântei, scrâșnește-le din dinți și arată-le pe golanii și ucigașii ăia, și numai să-i vezi... Alegători?... Nici pomeneală!... Apoi, când or veni din fiecare sat câte doisprezece consilieri comunali cu primarii în frunte, adună pe toți funcționarii și conțopiștii, postează pe la margini jandarmi ca să-i întoarcă înapoi pe țărani, pune de jur împrejurul biroului pe ăi patruzeci-cincizeci de pușcăriași, mai fă și alte matrapazlâcuri d-alde astea, înfundă urnele cu câțiva snopi de buletine, și iată-ți măgarul ales reprezentant al poporului, ha-ha-ha!

— Ha-ha-ha! izbucniră Gocioolu și Docioolu. Halal să-ți fie, măi bai Ganiule!

— Hei, da n-ajunge numa poliția, trebuie să avem și biroul de partea noastră, completă Gocioolu.

— Și eu tot așa cred, întări Docioolu. Acum e al nostru, dar spun, la o adicătelea... Bine că veni vorba, mă bai Ganiule; ia spune, cum ați pus mâna pe birou?

— Cum? zâmbi bai Ganiu satisfăcut. Foarte simplu! Am ales un consiliu județean, nu? Ei, au ieșit opt de-ai *lor* și patru de-ai noștri. I-am forțat să caseze patru dintre ai *lor*, mai principali... Ce-i drept, a fost ceva tevatură! Ei și? Mama lor! Până una-alta, alegerile or să treacă. Așa c-au rămas patru de-ai lor și patru de-ai noștri. Dar dintre ai lor am admis numai calicii. Și ne-am convocat să alegem comisia permanentă... Pe unul din ei, însă, aprodul nu l-a mai găsit –

înțelegeți cum și ce fel stă chestia, nu-i așa?

— Țțț... țâțâi Docioolu. Ce Bismarck! Bismarck nu-ți vine nici până la buric!

— Ehe, stai puțin, nu știi încă nimic! Ce, adică numai nemții să aibă un Bismarck?... În sfârșit: am rămas, efendi, trei de-ai lor și patru de-ai noștri – majoritatea! Ei, se înțelege, noi ne-am făcut că nu știm nimic. Comisia a ieșit a noastră. Dar să lăsăm asta. Ai noștri au obținut chiar mai multe voturi, pentru că la doi din ai lor le-am făgăduit bașca să-i alegem membri, secretari, și nătărăii i-au votat pe-ai noștri... ha-ha-ha! Acum bat ulițele ca oile capii. Pe unul din ei cu mare trecere pe la sate, păcătosu, l-am luat cu noi ca vorbitor, făgăduindu-i că o să-l alegem senator; tâmpitul a primit și și-a părăsit slujba... A lăsat vrabia din mână pentru a de pe gard. Auzi nătărău... Docioolu, ia mai toarnă-mi o mastică!

Bai Ganiu dădu de dușcă mastica printre mustăți, se șterse cu palma, își răsuci mustățile lui cele „grozave” și urmă:

— Da să vă spui cum s-a făcut biroul pentru alegeri. Prin tragere la sorți. Președintele tribunalului a tras la sorți. Vorba vine „la sorți”, că eu pot să-ți aleg pe cine am poftă. Și foarte ușor: dacă dai drumul buletinelor într-un pahar, ca să le poți vedea de-afară, apoi să tragi câte o linie cu cerneală pe buletinele plinuțe, iar dacă sunt într-o cutie, să iei o cutie mai adâncă, ca să nu se vadă de pe lături buletinele, și să aranjezi pe cele pline într-o parte, iar pe cele goale în alta. Pe urmă nu-ți mai rămâne decât să șoptești președintelui „că-i vai de mama lui” dacă „nu-și deschide ochii bine...” Și când încep să strige: Ivan, Stoian, Pârvan!... Dacă-l vrei pe Pârvan, scoți un buletin plin. Dacă nu-ți trebuie Pârvan, scoți un buletin gol. Adică, președintele, chipurile, trage sorțul...

— Mânca-te-ar tata să te mănânce, mă bai Ganiule! Mari dobitoci! Auzi cu cine și-au găsit să lupte! Vai de capul lor! rosti Gocioolu.

— Și cu așa cap să nu ajungi tu până acu ministru?!... se miră Docioolu.

— Eh, s-o lăsăm baltă! protestă modest bai Ganiu. Ce, nu știi cum îs bulgarii?...

*

La răsărit, zorile abia mijeau, răspândind o lumină palidă în crâșma lut Gogo din Mahalaua Zdrențelor. Vreo treizeci de găligani, unul și unul, tolăniți pe mese, la pământ sau pe scaune, sforăiau de zor, de parcă turme întregi de porci porniseră după jir. Sforăitul lor asurzitor s-auzea până în stradă, punând la grea încercare urechile jandarmului din post. Din când în când, câte unul dintre găligani se ridica cu ochii buimăciți și sărea peste trupurile celorlalți, dibuind cu mâna după cofa cu apă ca să-și stingă vâlvătaia rachiului ce-i ardea stomacul, gâtul, gura și buzele scorojite. Cei călcați de el prin întuneric se trezeau înjurând și blestemând, cu gâtlejurile arse și răgușite. Și ce duhoare! Suflarea lor revărsa o duhoare de iad, ce otrăvea aerul greu al crâșmei, care numai aer nu se putea numi, atât de împuțit era de miasmele acestei gloate de „eroi” siniștri.

Gocioolu și Docioolu, treji, își beau șvarțurile la cafeneaua lui Keleș Hasan. Lor le revenea sarcina să facă un ultim control al pozițiilor. Era timpul ca taberele adormite ale armatei de alegători să fie trezite. Iată-i acum pe cei doi în fața crâșmei lui Gogo. Când deschiseră ușa, un val de aer pestilențial, înnăbușitor, îi făcu să dea înapoi.

— Pfffu! Lua-i-ar dracu! strigă cu glasul înecat Gocioolu, ținându-se de nas.

— Ce dracu au mâncat, usturoi?... se strâmbă acru Docioolu, și-și astupă și el nasul.

Prin ușa deschisă, aerul curat pătrunse în crâșmă, astfel că cei doi, oricum nu prea sensibili, putură să intre înăuntru.

— Vitelor, tot mai dormiți? Sus, dobitoacelor! comandă autoritar Gocioolu, și începu să lovească cu piciorul în gloata secerată de băutură.

— Gogo, dă-le câte-o țuică, să se dezmeticească, adăugă Docioolu.

Gogo se urni alene din pat, se întinse, căscă, își trecu degetele peste trupu-i nădușit și începu să dibuiască printre pahare și sticle. Turnă rachiul și-l oferi vitejilor, încă somnoroși.

— Scoal', măgarule, ține, na, arde-i!... Destul mi-ai căscat din fălci ca un câine; ia te uită ce ochi, ți s-au umflat cât cepele. Hai, dă-l pe gât!

Și cu astfel de amabilități, însoțite de lovituri strașnice de picior, Gogo își trecu în revistă musafirii toropiți de băutură, îndemnându-i să bea ca să se trezească. Unii dintre ei rânjeau și înjurau, răzbiți de lovituri, alții se încruntau la el cu ochii injectați. Ba unii încercară chiar să se ridice și să pună mâna pe prăselele jungherului pescăresc ce-l purtau, ziua-noaptea, înfipt în brâu. Gocioolu și Docioolu nu mai puteau de bucurie văzând fioroasele lor intenții.

— Docioolu, ia te uită la vlăjganul ăla din colț legat la un ochi, îl cunoști? șopti Gocioolu.

— Cum să nu-l cunosc?! Petresku, ăl care l-a înecat pe tat-su în baltă. Îl știu ca pe-un cal breaz. Să te ferească Dumnezeu să-i cazi în gheare! Nu vezi ce cuțitoi are la brâu? Dar tu pe ăla de după tejghea îl cunoști?

— Ăla grasu? Care își oblojește rana de la picior?

— Nu, ăla cu gura ruptă.

— Nu-mi aduc aminte... Aha, stai, parc-ar fi plodul lui Sersem Peța, ăl de-a prădat biserica!

— Aș! Plodul lui Sersem Peța e ăla de colo, care stă tolănit lângă Boncio Tâlharul; ăsta-i nepoțelul lui Danko Ursuzul. Bai Ganiu l-a adus aici să iscodească haimanalele astea, ca nu cumva să-i momească ăilalți. Mare hoțoman! Alaltăseară a furat un maldăr din buletinele lor de vot.

— Bravo lui!

— Știi ce însărcinare i-am dat noi? Dacă or veni cumva în jurul biroului niscai oameni de-ai lor, mânzul ăsta să-l înhațe de guler pe Nikola Târnoveanul și să strige: „Pe el, fraților! Ăsta l-a înjurat pe prinț! L-a înjurat pe prinț! Puneți mâna pe el!" Apoi Petresku și Danko Ursuzul să-i puie lui Nikola mâna-n ceafă și să-l arunce afară. Poliția o să-l înhațe, și hai cu el la gherlă! Ai lor o să vrea să-l facă scăpat, da noi o să ne împotrivim. Când o-ncepe bătaia, hop și poliția! O să-i puie pe goană ca pe niște pui de potârniche. Ăsta-i planu.

— Dar pe Lucio și Gramatikov cine o să-i înhațe?

— Păi, ce, îi mai pui la socoteală și pe pârliții ăștia?... O dată să se strâmbe Topacioolu la ei, și au și luat-o la fugă, mai dihai ca nebunii din balamuc.

Cam așa decurgea discuția dintre Gocioolu și Docioolu în timp ce urmăreau cu entuziasm deșteptarea atât de anevoioasă a celor treizeci de „personalități”, adunătură murdară de pe toate maidanele, care primise în ajun misiunea să înspăimânte, să alunge, să semene groază și fiori în jurul localului de vot și să-l silească pe bulgarul și așa înfricoșat să renunțe la dreptul abia pătruns în conștiința lui de a-și exprima în mod liber voința pentru alegerea cârmuitorilor statului. Așa se sfătuiau Docioolu și Gocioolu privind cele treizeci de mutre sinistre, desfigurate, buhăite, cu ochii holbați și plini de sânge, răniți, zgâriați, cu brâie lungi căptușite de junghere, cu fețe fioroase și mișcări de criminali. Îi priveau și gustau parcă de pe-acum dulceața victoriei electorale.

Toți simbriașii erau în picioare, când dinspre mahalaua țigănească se auzi o muzică... Muzica! N-am să vă descriu această muzică ce răsunase toată noaptea la crâșma lui Topacioolu, în fața căreia țopăise chiar crâșmarul, cântând *La moara la târța-pârța*... N-am să vi-l descriu pe lăutarul adormit cu vioara proptită de pântec, nici pe clarinetist, care sufla ca un turbat din clarinet, cu obrajii și vinele cefei gata să-i plesnească, cu ochii injectați, de-ai fi zis că dacă s-ar mai fi opintit o dată i-ar fi făcut pe ascultători să-i apuce epilepsia. Nu, n-am să vă descriu această muzică, deoarece cred că-i de ajuns dacă vă spun că și muzicanții erau tot de teapa lui bai Ganiu.

Muzica urla un marș înfiorător... Deodată, în toiul acestei reprezentații de sunete întretăiate, o larmă sălbatică despică aerul. Speriat, un stol de păsări țâșni din copaci și de pe streșinile caselor din Mahalaua Zdrențelor. Dacă o armată de lei flămânzi s-ar fi aflat în fața unei armate de tigri întărâtați, și la un semn s-ar fi încăierat, urletul ce-ar fi zguduit câmpul de bătaie ar fi semănat aidoma cu răcnetul care îi înfricoșa acum pe locuitorii din Mahalaua Țiganilor și Mahalaua

Zdrențelor. Era un „ura” răcnit înfiorător de simbriașii lui Danko Ursuzul. Iată-i cum se ivesc dinspre cotitura uliței și dau năvală în piață.

În frunte – muzica; în urma ei – țiganii și hamalii. Drept în capul coloanei, purtat pe brațe, cu mustățile răsucite, cu căciula pe-o ureche... cine credeți că era? Chiar bai Ganiu al nostru. Nici chiar în momente atât de solemne, bai Ganiu nu-și pierde cumpătul; își ține mâinile în buzunar: „Că, de, s-ar putea să mă «caute» vreun tâlhar, și p-ormă ia punga de unde nu e! Las', că-mi cunosc io marfa.” Un al doilea „ura”, în stare să scoale și morții din mormânt, asurzi urechile lepădăturilor de la Gogo, care ieșiseră din crâșmă în maidan și răspunseră ca la comandă: „Trăiască bai Ganiu!”

— Bună dimineața, flăcăi! strigă binevoitor și radios bai Ganiu.

Treizeci de guri răcniră „bună dimineața”, drept răspuns la salutul lui.

— Curaj, flăcăi, puterea e cu noi! îi îmbărbăta bai Ganiu ca Napoleon la Austerlitz. Apoi, către nepoțelul lui Danko: Ții minte, mă, ce te-am învățat, ai? La ananghie, cum să-i cari, cum să-l iei de guler pe Târnoveanu și să strigi: „Ăsta îl înjură pe prinț!” Ai înțeles?

— Am înțeles! îi răspunse voios din rândul coloanei nepoțelul lui Danko.

— Da tu, Danko, și tu, Petreskule?...

— Las' pe noi... Merge ca pă roate! îl asigură Petresku, mândru nevoie-mare de însemnătatea misiunii sale.

— Bravo! Da ian ascultă, mă Petreskule, eu mai aștept de la tine încă o ispravă: când o fi la încăierare, înfige cuțitul în vreo doi-trei, ca să-i sperii, apoi aruncă-l; rupe-ți cămașa la piept și zgârie-te, ai înțeles? Apoi mânjește-ți fața și hainele cu sânge. Ce zici? Și după aia urlă cât poți că cetățenii au vrut să te măcelărească, pentru că ai strigat „Trăiască domnitorul”, ai înțeles?

— Am înțeles, dar să-mi dai încă cinci leva, plată pentru sânge.

— Nicio grijă, asta-i treabă ușoară, să faci numai cum ți-am

spus eu, îl liniști bai Ganiu.

Cei trimiși în recunoaștere din Mahalaua Țiganilor spre locul alegerilor – Adamcio, hoțul de găini, Spiru Copoiul și Topal Mustafa – veniră într-o fugă în piață, vestindu-l pe bai Ganiu c-au sosit în oraș vreo trei mii de țărani de prin împrejurimi și că oamenii Târnoveanului le-au dat buletine de vot. „Prefectul a spus să vă grăbiți, că se îngroașă gluma.”

— Să-l ia toți dracii pe prefectul tău! urlă bai Ganiu. La ce naiba l-am mai făcut prefect, dacă nu-i în stare să ducă de nas turma asta de țărani? Prefect! Rahat! Nu se pricepe decât să se lege de țărance. Nătărăul! N-a putut trimite niște jandarmi pe la bariere? S-a îmbătat, măgaru, și a uitat ce trebuie să facă. Aleargă repede, și spune-i să adune toți jandarmii călare și să-i mâne în galop prin mijlocul orașului, ai înțeles? Prin mijlocul orașului, să zboare ca zmeii, ai înțeles? Iar noi de-aici să-i ardem un „ura”, să-i facem pe țărănoi să intre în gaură de șarpe! Cară-te!

— Gogule, mai adu ceva rachiu! comandă bai Ganiu. Beți, fir-ați a dracului, eu plătesc! Lăutarii! De ce tac, ha? Cântați, mă baragladine! Umflă *clanaretu*, ce-mi casti gura ca o vită? Uite-așa! I-i-ha-ha!

— Danko, ia împarte acu fiecăruia câte-un vraf de buletine! Și acu, haidem înainte, flăcăi! Curaj! Trăiască alteța-sa regală prințul, uraaa!...

— Uraaa!

Și „alegătorii” porniră!

*

Ivanița Gramatikov, candidatul opoziției, se sculă dimineață la șase. Se îmbrăcă, își bău cafeaua și ieși pe veranda din fața casei. Soarele, care abia se ivise, își răsfrângea razele în turla bisericii și în ferestrele ce dădeau spre răsărit. Toată firea părea că îmbrăcase o haină festivă. În realitate era la fel de indiferentă ca-ntotdeauna, numai în sufletul candidatului era sărbătoare.

Tânăr, instruit, puțin idealist și mai mult visător, cu dragoste în cuget, încrezător în bine și în viitor, nu era încă pregătit și călit pentru realitățile vieții. Lipsit de griji până la

uitarea de sine, optimist incorigibil, deprins să vadă numai partea bună a lucrurilor, era credul până la naivitate, până la prostie.

Câțiva prieteni îi sugeraseră ideea să candideze pentru deputăție. Adunarea cetățenească îi acceptă candidatura cu multă căldură, și Gramatikov, crezând că lucrurile sunt gata aranjate, începu să viseze la apropiata lui activitate în parlament. Credea că de-acum va curge numai lapte și miere. Erau, ce-i drept, unele amănunte, unele acțiuni pregătitoare, acțiuni neprevăzute în legea electorală, ce umbreau din când în când visurile sale trandafirii. De pildă, de ce să-și expună încă de pe-acum programul în fața alegătorilor? Adică n-ar merge și fără asta? De ce să îndure atâtea clipe de neplăcere, să dea răspunsuri, să promită satisfacerea unor nevoi ce interesau numai pe cei care-i cereau părerea? Avea impresia că-și încredințase toată mintea și priceperea prietenilor care compuneau statul lui major. Dacă-l îndemnau să țină discursuri, se învoia. Când îi spuneau că trebuie să primească pe primarii satelor, să le vorbească prietenos, îi poftea în casă pe primari, pe conțopiști, și le vorbea atât de amabil și de binevoitor, încât țăranii își plecau capul, nemaiînțelegând nimic. Își spuneau nevoile, el lua note și le arăta cinstit ce anume se poate face și ce nu, spre marea nemulțumire a țăranilor deprinși să li se făgăduiască marea și sarea. Trebuia să ia parte la adunările cetățenilor mai cu vază, unde se hotărau și se împărțeau vorbitorii pentru sate și mahalalele orașelor. Cetățenii discutau, frematau, el stătea deoparte tăcut, de parcă nimic nu l-ar fi privit. Nepăsarea asta tâmpă îl neliniștea, îl enerva, ce-i drept, pe el însuși, dar dacă deschidea gura să spună ceva, să obiecteze, odată-l lua de mână unul din statul lui major și-i spunea pe un ton protector, părintesc: „Lasă, nu te băga, nu te pricepi încă în chestiile astea”. Și el închidea gura, supus, mulțumindu-se să tragă cu urechea la convorbirile „temeinice” și optimiste ale onorabililor cetățeni. „Oare așa s-or fi făcut alegerile întotdeauna, își spunea el, ori numai de-acum încolo se fac așa, odată cu noua epocă?” Trăgea ușor de mână pe câte

unul dintre cei care discutau și-i șoptea la ureche: „Vă rog, totdeauna s-au făcut alegerile așa?” Cel care discuta, distrat, prins în altă convorbire, se uita la el ca prin ceață și-i răspundea zâmbind îngăduitor: „Las-o pe altă dată, tu nu te pricepi în chestiile astea: treaba merge strună”.

Treaba merge strună! Gramatikov se deprinse cu gândul că treaba merge strună. Oriunde se așeza, oriunde pornea, cu oricine se întâlnea, fie negustor, meseriaș, sau țăran, n-auzea decât: treaba merge strună. Când se ducea la cafenea, prietenii se adunau ciucure în jurul lui, dându-i ultimele vești de prin oraș sau de prin sate. „O, bună dimineața, domnule Ivanița, ce faceți?” „Mulțumesc, bine. Da, treaba merge strună!” „O, domnule Ivanița! Plasa întreagă, tot districtul ți-l scot din buzunar! Nicio grijă! Totu-i în perfectă regulă.” Când ieșea la plimbare prin parcul municipal, din toate aleile îl întâmpinau prietenii, făcându-i semne din mână – adică: s-a făcut, treaba merge strună...

Treaba merge strună! Dar iată că o întâmplare, petrecută în ajunul alegerilor chiar sub ochii lui, îl făcu să înțeleagă că există o deosebire între alegerile prevăzute și întărite de legea electorală și alegerile în fapt. Își aduse aminte de ea citind scrisoarea unui prieten care îi scria: „Legalitate, ordine, libertate, izbânda noastră... Ții minte, ții minte? Un moft! Ți-aduci aminte de năvala hunilor în cafenea înainte de alegeri? Ți-aduci aminte de «cetățeanul bulgar», cu șapca rusească pe ceafă, cu pieptul gol, desculț, cu genunchii zdrențuiți? Dar de cel cu ochii injectați, în cămașă, cu capul gol, cu ciomagul noduros în mână? Dar de omul din fața ușii, care, în curajoasa lui «amețeală» patriotică, profund conștient de drepturile și îndatoririle sale de cetățean liber, copt, adică trecut prin ciur și prin dârmon în treburile politice, nu se mai putea ține pe picioare? Ți-aduci aminte de pieptu-i umflat de ideile cele mai nobile și umanitare, în stare să fericească un univers întreg, de omul cu limba îngroșată de încordarea cugetărilor sale «inexprimabile și înălțătoare», care-i tulburau creierul, cum declama despre libertate și drepturi naționale? Ții minte când s-a răstit la el un cetățean mai bătrân care ieșise din cafenea?

Cum i s-au oprit în gât toată libertatea, toate drepturile naționale! Așa se oprise undeva în cugetul «nobil» al copartizanului și șefului său moral. Și această haită, această drojdie din mlaștina unei pături cetățenești, sălbatică, bestială, lipsită de orice cultură și moralitate, gata la orice mârșăvie și brutalitate, cum nu mi-ar fi trecut nici măcar prin vis că poate exista în orașul nostru, mulțumit de «civilizația» și «europenizarea» lui, gloata asta fără principii, condusă de tot felul de ignoranți, lipsiți de caracter și fără căpătâi, gloata asta își are reprezentanții ei în parlament, iar miile de alegători...”

Și așa, duminică, în ziua alegerilor, pe la orele șapte dimineața, Gramatikov stătea visând pe veranda casei sale și respira ușor și desfătat răcoarea dimineții. Legea electorală, înviată în visurile lui, îi zugrăvea rând pe rând feluritele momente ale unei alegeri constituționale. Orologiul primăriei, anunțând prin două lovituri o jumătate de oră, spulberă visurile dulci ale candidatului și-i aminti că e timpul să pornească spre locul alegerilor. Se îmbrăcă, își luă bastonașul, dar, aducându-și aminte că-i interzis să meargă la alegeri cu vreun obiect ce-ar aduce a armă, își lăsă bastonul și porni... Străzile erau aproape pustii. În curtea școlii, însă, poporul se-adunase în păr. În fața bisericii din piață, un grup de prieteni îl întâmpină salutându-l prietenește.

— O, domnule Ivanița, bună dimineața! I-ați văzut?

— Pe cine?

— Pe alegători. Numai țăranii sunt trei mii. Le-am repartizat și buletine. Treaba merge strună. Haidem acu la școală!

Cotiră pe o uliță îngustă și întortocheată și ieșiră la localul de vot. Într-adevăr, o puzderie de târgoveți și țărani discutau pașnic prin curtea și strada alăturată. Agenții electorali forfoteau și – când pe față, când pe ascuns – împărțeau buletine de vot noilor sosiți. Ici-colo se auzeau frânturi de vorbe; unii cetățeni spuneau c-au trecut ceva ani de când nu s-au mai prezentat la alegeri.

— Măi, fir-ar al dracului, de opt ani de zile n-am mai fost la alegeri.

— Și eu tot așa.
— Și eu la fel.
Astfel de mărturisiri curgeau din toate părțile.
Biroul se și instalase în sala școlii. Câțiva alegători, printre care și un candidat al opoziției, se învârteau în jurul biroului. Alegerile începură. Lui Gramatikov i se păru ciudat că în curtea de alături și în ogrăzile de peste drum forfoteau o mulțime de jandarmi înarmați, conduși de doi comisari de poliție, care le dădeau instrucțiuni în șoaptă.
„Legea electorală interzice, după câte știu, ca forțe înarmate să stea în vecinătatea localurilor de vot! Straniu...” se gândea Gramatikov.
Dar n-avu răgaz să se mire... Înaintea ochilor săi începu să se frământe, să vuiască, să tune o furtună de lovituri și sudalme, încât omul nostru rămase încremenit, ca lovit de trăsnet. Până să se dezmeticească din impresia stranie ce-i făcuse vecinătatea forțelor armate din jurul localului de vot, îl văzu pe Adamică Hoțul de Găini alergând disperat spre unul dintre comisarii de poliție și șoptindu-i ceva la ureche. Comisarul chemă un jandarm, îi spuse câteva cuvinte și-i arătă drumul. După un minut, veni și prefectul. Adamică îi șopti și lui ceva. Pretorul dădu câteva dispoziții comisarilor, care-o zbughiră, și nu trecu mult, că din casele învecinate răsăriră câțiva jandarmi, ținând caii de dârlogi. Încălecară dintr-un salt. Prefectul, cu sabia scoasă, se proțăpi în frunte și comandă „înainte”. Douăzeci de jandarmi călări, înarmați până-n dinți, se năpustiră pe ulița strâmtă, înțesată de alegători, și începură să dărâme zidul viu cu pieptul cailor. Strigătele, urletele, vaietele se amestecau cu ocările și ordinele. Săbiile luceau în soare, valurile de oameni când se opinteau, când dădeau înapoi, caii pătrundeau valvârtej în mulțime, zidul viu se surpa să le facă loc; din rândul celor din spate năvăliră alte valuri noi, respingând jandarmii... Dar în cele din urmă forțele armate învinseră, și zidul viu se clătină și se nărui. Alegătorii turci începură unul câte unul să dispară. „Ce-mi trebuie mie, bre, să mă cotonogească?...” Țăranii se uitau unul la altul. Jandarmii izbutiră să respingă cea mai

mare parte din alegători la o distanță bunicică.

Cealaltă parte, neînsemnată ca număr, rămase în curtea școlii. Aici se aflau Târnoveanu și Gramatikov. De peste drum se auzi țipătul unui clarinet, care despică aerul, apoi sunetul unor viori și larma stârnită de-o gloată ce se apropia. Un trăsnet asurzitor zgudui împrejurimile. Iată-l pe bai Ganiu cu o adevărată furtună în ochi; iată-i pe Gocioolu și Docioolu urmați de lăutari; iată și pe Petresku, nepoțelul lui Danko Ursuzul, Spiro Copoiul, Topal Mustafa; iată și țiganii, pescarii și Danko Ursuzul în persoană.

— Trăiască stimatul guvern, uraaa! striga cu glas pițigăiat nepoțelul lui Danko.

— Ura... ra... raaa! urla gloata pe rupte.

Pe Gramatikov îl trecură fiorii. Îi veni în minte anul 1876, înaintea ochilor lui înviară hoardele de bașbuzuci[1] și se surprinse șoptind numele lui Fazlî Pașa[2].

Sălbatica hoardă de bătăuși beți năvăli în curtea școlii. Doamne! Câtă mojicie, câtă nerușinare, câtă lăcomie sinistră în ochii lor ieșiți din orbite și injectați de sânge, în pornirile lor nesăbuite, în privirile acelea provocătoare!... Bai Ganiu, urmat de ceata care-și deschidea drumul cu brutalitate, urcă treptele și intră în localul școlii. Prin ferestre răzbi un zgomot, o forfotă surdă, și împins de valul bătăușilor apăru pe trepte Nikola Târnoveanu. Cât ai clipi, nepoțelul lui Danko se repezi la el ca o pasăre de pradă, îl înșfăcă de guler și începu să urle răgușit:

— Pe el, pe el, că-l înjură pe prinț, înhățați-l!

Petresku și Danko Ursuzul atâta așteptară. Îl înșfăcară ca lupii, îl luară pe sus și-l târâră pe scară. Bai Ganiu pătrunse în sală, luă de pe masa președintelui o hârtie oarecare, o dădu nepoțelului lui Danko, care se strecură prin gloată, intră în curtea vecină, și după un minut, când în curte năvăliră

[1] *Bașbuzuc* – ostaș din trupele neregulate ale imperiului otoman, care nu primea soldă și trăia din jaf. Bașbuzucii erau vestiți prin cruzimea lor. Se numeau bașbuzuci și trupele de călăreți care în secolul al XIX-lea, în diferite provincii ale imperiului, aveau funcții de jandarmi.

[2] Comandant turc, care a înnăbușit în sânge răscoala din Târnovo, în 1876.

jandarmi călări și pedeștri, armata lui bai Ganiu fu înghesuită într-un colț de alegătorii înfuriați care se mai aflau în curte. Petresku, cu pieptul însângerat, cu obrazul și mâinile pătate de sânge, urla ca pruncul cel mai nevinovat. Înjunghiase doi-trei alegători și izbutise să îndeplinească programul la timp: să se rănească, să se cocoațe pe o grămadă de pietre și să strige cât îl ținea gura: „Ajutor, m-au ucis, domnule prefect, voiau să-mi ia viața! Eu strigam *trăiască prințul*, și ei mă împungeau cu jungherele!”

Poliția începu să-și joace rolul... „Scoateți săbiile din teacă!...” Săbiile prinseră să sclipească, bicele să plesnească, se auziră strigăte de protest, înnăbușite însă de focul înjurăturilor. Poliția, ajutată de armata lui bai Ganiu, îi înșfăca pe Nikola Târnoveanu și pe prietenii lui mai de vază, iar jandarmii călări măturară ca turbați toată ograda.

Gramatikov, luat de curentul mulțimii, se trezi în stradă. Era năuc, de parcă l-ar fi lovit un trăsnet, în urechi îi vâjâiau cuvintele lui bai Ganiu, care urla din vârful scărilor:

— Și noi am colindat mai mult sau mai puțin prin Europa, și știm cum se fac alegerile, mânca-le-ar pustia! Am fost și în Belgia...

În urechi îi vâjâiau și cuvintele lui moș Dobri. Bietul moș Dobri! Azvârlit în stradă, lovit în cap, cu lacrimi în ochi – de durere, de boală, de mânie, de milă și cine știe de mai ce, sărmanul, striga cu glasul sugrumat:

— Domnule prefect... parcă era vorba... asta... să fie... da... așa ceva... libere...

Bietul moș!...

.....

La câteva zile după alegeri, Gramatikov, citind o gazetă din capitală, dădu peste următoarea telegramă:

„Sofia. Primului-ministru. Alegerile s-au făcut în ordine și liniște absolută. Aleși: Ganiu Balkanski, Filio Gocioolu și Tanas Docioolu, toți de-ai noștri. Candidații opoziției s-au prăbușit rușinos. Când au apărut alegătorii, cu muzica în frunte, haita

lor a luat-o la fugă. Orașul întreg triumfă. Trăiască Alteța-Sa Domnitorul!

Ganiu Balkanski”

Scrisoarea către Gramatikov, de care am pomenit mai sus, se termina cu frazele acestea: „Dar poporul ce-o să spuie, ce-o să facă? Curioasă întrebare! Tu îmi spuneai odată că ai mare încredere în poporul bulgar. Hai, nu-ți bate joc de mine! În cine crezi? În neamul ăsta de sclavi, care rabdă orice? Privește-l zugrăvit în chipurile reprezentanților săi.

Poporul în care crezi tu e sclav, îți spun, sclav; sclavia e pentru el o fericire, tirania – binefacere, îngenuncherea – eroism, vorbele disprețuitoare ale celor de sus – muzică! Ce urgisit și nefericit, de trei ori nefericit, e acest popor! Bătut de soartă, osândit să sufere și să îndure pentru alții, chinuit de vrăjmași, dar mai mult de prieteni și salvatori, el n-are nicio țintă la care să-și oprească privirea, o mână de care să se sprijine; neîncrezător în el însuși și în soarta lui, a devenit atât de «practic» și de treaz, treaz până la nesimțire. Fără ajutor, fără conștiință, zdrobit și sfâșiat și pe dinăuntru, și pe din afară, iată-l, o rămășiță tristă a unor vremi trecute, o rămășiță risipită de furtunile timpurilor îndepărtate.

Există oare cineva care să-l învie, să-l înalțe spre el...? Idealuri? Vanitate, vânt!...”

BAI GANIU ZIARIST

Orchestra cânta o doină românească. Mai bine zis, numai Anișoara zicea din flaut, iar ceilalți o acompaniau. Noi ascultam retrași în salonul din fund. Poate mă veți întreba cine eram acești *noi*. Cine? Ei bine: Senatorul, Othello, Stuvencio și eu. Pe masă, în fața noastră, aveam o sticlă de Château alb, din vinurile Sandro, și una din Gisshübler. Stăteam în jurul mesei, într-o dulce beatitudine, fără griji, cu țigările în gură, ascultând trilurile doinei, adânciți într-un *dolce far niente*[1]. A doua zi era duminică, nu se lucra, așa că puteam sta mai mult. Muzica era bunicică, domnișoarele –

[1] Dulce lenevie (it.).

frumușele, noi – flăcăi tomnatici. Tocmai cum e mai bine!

Și cum stăteam așa, de la o vreme acordurile orchestrei și flautul începură să-mi zgârie urechea: scăpaseră câteva note false. Stuvencio se porni deodată pe râs și strigă:

— Al dracului Othello! Ce mai pușlama! Ia uitați-vă la el!

Eu și Senatorul întoarserăm capul. Ce să vezi?... Afurisitul de Othello! De unde i-or fi trecând prin minte asemenea năzbâtii? Se sculase de la masă fără să băgăm de seamă, ceruse o bucată de lămâie și, făcând de departe semne flautistei, fără ca ceilalți să-l vadă, începu s-o ațâțe, sugând lămâia, ca s-o facă să-i lase gura apă. Apoi, de, tinerica, dornică de ceva acrișor, o păți. I se umplu gura de salivă, buzele i se strânseră, și mai fluieră din flaut dacă poți! Să vezi râsete...

Muzica trebui să se oprească. Din stradă s-auzi strigătul unui puști: „Zi-a-re noi, *Măreția naționa-lă-ă-a*”.

— Ce *Măreția națională*? Are haz!

Porniți pe haz de la năzbâtia cu lămâia, începurăm să râdem și mai tare. În clipa aceea, ne pomenirăm cu Ghedros.

— Hei, salutare, Ghedros! Ia loc. Vrei un vinișor?

— Bată-te sa te bată, Othello! Salutare, salutare, puișorule! Ia întoarce-ți năsucul, zise curtenitor ca de obicei Ghedros cel întotdeauna vesel.

— Ce-i cu ziarul ăla? Țipa unu adineauri, pe stradă...

— Cum? Nu știți nimic de gazeta lui Ganiu Balkanski?

— Fugi de-aici, zevzecule!

— Vorbesc serios. Ganiu Balkanski, redactor proprietar al ziarului *Măreția națională.* Oho, e o istorie întreagă. Cum, nu știți nimic?

— Mă, vorbești d-adevărat?

— D-adevărat, bre! Stați să vă povestesc. Abia azi am aflat de-a fir a păr istoria asta. Ia să vă spun cum a fost.

Dădurăm dispoziții să se închidă ușa salonului nostru, și Ghedros începu să povestească:

Cică bai Ganiu convocase o adunare: gazda, Gocioolu, Docioolu și Danko Ursuzul, ca să vadă ce afacere ar mai putea învârti ca să profite cât mai mult de situație.

— Trebuie să ciugulim și noi câte ceva, grăi Ganiu, că, numai așa, patriotism pe veresie, nu merge. Vorbă goală. Ia spuneți-mi, așa cum stau treburile, cam cum ș-ar putea ciupi un chilipir mai barosan, și de unde? Tu ce zici, mă Gocioolu?

— Eu, să-ți spun drept, bai Ganiule, rămân tot la ideea mea: să deschidem un tractir rusesc.

— Ce?!

— Să deschidem un restaurant rusesc, întări serios și hotărât Gocioolu.

— Da ce, mă, iar ai întors-o cu *Matușka Rusia*[1]?! se miră bai Ganiu.

— Păi, stai să ne-nțelegem. Nu-i vorba de *Matușka Rusia*, e vorba de ce vânt bate...

— Unde? În căpățâna ta?

— În Bulgaria. Mare nătărău ăl de n-o profita! Acu-i pontu: un tractir. Am colindat prin Moscovia – mă pricep la câte ceva și eu! Un tractir cu două secțiuni: pentru boieri și pentru mitocani.

— Păi la noi unde ai să-mi găsești mitocani? întrebă nedumerit bai Ganiu.

— Eh, bai Ganiule, da noi, la urma urmei, toți suntem nobili?

— Bine, și p-ormă?

— Păi, o să-i trântim o muzică, o orgă; de bună seamă că tu ai văzut așa ceva, bai Ganiu.

— Dacă n-am văzut eu, atunci cine dracu a văzut? răspunse îngâmfat domnul Balkanski.

— Ai dreptate! O orgă, se-nțelege, și ceai. Tocmim vreo zece ștrengari, da nu din ăștia cu ochi negri, ci colea, să pară a rusnaci: îi încălțăm cu cizme, le punem câte-o bluză roșie, îi tundem căzăcește, și iaca un tractir sadea! Aducem ceva gazete muscălești, votcă, gustări, îi ardem și-o firmă: „Tractir rusesc” – și p-ormă, nici că-ți pasă... Ai? Ce zici?

— Nu aprob! strigă solemn Docioolu. Nu aprob! Dacă-i vorba să ne pricopsim cu un chilipir, așa, la ce-o da Dumnezeu, atunci ar fi mai nimerit să deschidem o fabrică de

[1] Maica Rusia (rus.).

cvas...

— Ha-ha, să știi că ne-am pricopsit! începu să râdă Danko Ursuzul. Nu cumva vrei, mă, să deschizi o brutărie?

— Nu, bre, nu e vorba de drojdie rusească. Asta e un fel de... așa cevașilea... zi zeamă de pere, ori bragă, dacă vrei...

— Bună treabă! Iacă-ne și bragagii, se simți insultat Ursuzul.

— Nu, frate, nu-i vorba de băutură, numele trage greu; ajunge să zici numai atât: „Cvas rusesc!” și-aleargă lumea cu limba scoasă după el. N-ai auzit ce fac franțujii? Au câștigat la bani cu ghiotura. Bani – nu glumă!

— Fleacuri! Ce-mi trebuie mie cvas? se răsti Danko supărat.

— Da ce-ai vrea, mă rog? îl întrebă în răspăr Docioolu. Zi, să vedem...

— Să fondăm o bancă! trânti Danko Ursuzul.

— Ești un nătăfleț!

— De ce?

— Ia mai scurtați-o cu gâlceava! interveni bai Ganiu.

— De ce-s nătăfleț, mă? sări Danko mânios, fulgerându-l din ochi pe Docioolu.

— Ei, taci acum, stai jos! Zi ce ai de zis despre bancă!

— Zic, da să-mi spui mai întâi de ce-s nătăfleț.

— I-auzi, dumnealui ar vrea să-mi fondeze-o bancă! Ce, mă, tu crezi că chestia asta se bate-n palme ca o chioftea? rânji pe sub mustăți Docioolu, tulburat de privirile și tonul amenințător ale lui Danko. Chioftea este banca, bre?

— Chioftea este, mă! urlă Ursuzul.

— Cum așa, chioftea? De unde până unde chioftea? își arătă colții Docioolu.

— Tăceți, bre! D-aia ne-am adunat? îi potoli bai Ganiu. Docioolu, potolește-te!

— Da de unde până unde-i chioftea?

Dintr-una într-alta, cât p-aci să se-ncaiere. Danko Ursuzul, cum îl știți, odată se repede la om; Docioolu nu se lasă mai prejos... Gata-gata să se bată. Noroc cu bai Ganiu, care sări de-i potoli. Danko se așează la masă și începu să-și expună planul de fondare a unei bănci:

— Treaba-i ușoară: dăm acțiuni în valoare de cinci-zece milioane, strângem banii, împrumutăm ba pe unul, ba pe altul – se-nțelege, cu o dobândă bună –, pe negustori, primăriile, și dacă s-o găsi cumva la strâmtoare și guvernul, îi împrumutăm și lui câteva milioane. Nu? Facem un statut, jumătate pentru noi, jumătate pentru acționari. Afară de astă, ne oprim și acțiuni, iar banii pentru ele îi depunem ori ba, om vedea. Tu, bai Ganiule, ești om cu trecere, n-ai decât să tușești la câteva porți, și gata!

— Nu-i de mutra ta treaba asta; sunt ei oameni mai dibaci decât tine, să-i lăsăm pe ei s-o ticluiască, și ne vârâm și noi botul când o fi cazul, așa, știi, câte puțin, mă-nțelegi? declară sfătos bai Ganiu.

Gocioolu și Docioolu dădură din cap în semn de aprobare.

— Acu stați să vă spun ce mi-am pus eu în gând! strigă umflându-și bojocii bai Ganiu, și se ridică în picioare. Știți ce? Nu ne pricopsim noi nici cu tractiru, nici bancă mai acătării n-o să fondăm, iar cvasul tău ăla rusesc, Docioolu, e o afacere proastă. Da ia să vă spun eu ce putem face!

Gocioolu, Docioolu și Ursuzul ciuliră urechile nerăbdători.

— Vreți să vă spun ce? Ai?

— Ei, zi odată, destul ne-ai surchidit! grăi nervos Danko.

— Ssst! Cățeaua grăbită naște puii morți. Adică, domnilor, vreți să vă spun, ai? *Să scoatem, fraților, un ziar!* trânti bai Ganiu plin de ifose, biruitor.

Dacă în momentul acela s-ar fi strecurat o jivină îngrozitoare în cameră, nu știu, zău, dac-ar fi stârnit o impresie mai uluitoare decât ultimele vorbe ale lui bai Ganiu. Gocioolu, Docioolu și Danko Ursuzul rămaseră o clipă încremeniți, apoi începură să se uite cu teamă unul la altul, de parc-ar fi spus: „Nu cumva i-o fi sărit vreo doagă lui bai Ganiu?” Nu știau ce să facă: să râdă, să-l compătimească... Te pomenești că-i sărea țandăra! În sfârșit, Gocioolu își luă inima-n dinți și se hotărî să-l convingă mai pe ocolite:

— Domniei-tale, bai Ganiu, îți place din când în când, he-he, să-mi fie cu iertare, vreau să spun... îți plac ghidușiile, așa că nu e vorba... he-he...

— Ce vorbă?

— Nu, bre bai Ganiule, am zis... doar așa... știi... Dumneata ziar... așa ceva... nu zău?...

— Cum așa „nu zău”? Păi cum altfel? Se înțelege că serios! Ce mare scofală-i să scoți un ziar, bre? Pune-ți o otreapă la ochi (da nu-i nevoie de nicio otreapă) și-njură în dreapta și-n stânga. Mai vrei ceva?

— Ei, păi dacă-i așa, atunci nu mai zic nimic, declară Danko Ursuzul.

— D-apoi cum crezi? Îl chem și pe avocatul Gunio, el e meșter în articolele de fond, iar noi – câte-o corespondență, câte-un antrefileu, câte-o telegramă. Dacă-i vorba să înjuri pe carevașilea, n-ai nevoie de cine știe ce filozofie. Danko, ia dă fuga, te rog, până la biroul avocatului Gunio și cheamă-l aici.

— Hoțul ăsta, îl văzurăți? comentă bai Găniu după plecarea lui Danko Ursuzul. Când e vorba de înjurături, nu-l întrece nici dracu! Te înjură de te seacă la ficați. Îți face omul cu ou și cu oțet. Ce, parcă-l doare că-i pe dreptate ori ba? Mare pungaș, nu glumă!

Nu s-ar putea spune dacă Gocioolu și Docioolu erau prea încântați de aceste calități ale lui Danko Ursuzul; la fel, nu s-ar putea spune că Danko era un redactor potrivit pentru reprezentanța lor ziaristică. În mintea lor mai stăruia încă amintirea vremurilor de altădată, ale turcilor, când cuvântul tipărit, deși tulbura întrucâtva apele, nu împroșca totuși o lavă infernală de ocări și blesteme. Dar furtuna de patimi sălbatice, care urlase ani și ani de zile, influența demoralizatoare a presei, ea însăși demoralizată, dorința de a se căpătui, nesațul și lăcomia, posibilitatea unei îmbogățiri ușoare, călcând peste conștiință, după pilda celor de la cârmă – toate acestea au împotmolit într-așa hal sentimentele curate, încât va fi nevoie de un răstimp de ani îndelungați, de o epocă cu adevărat nouă ca să spulbere aceste ticăloșii, până ce vor reapărea acele sentimente de mult îngropate, dar neprihănite, rămășițe ale unui trecut măreț.

Și în timp ce bai Ganiu le expunea planul său de editare a ziarului, obiectivele și persoanele care vor contribui la

editarea lui, Gocioolu și Docioolu simțeau că-i chinuiește ceva într-un colțișor tainic al inimii, simțeau ceva necurat în afacerea asta, ceva ce n-ar trebui să fie; dar peste stratul gros care acoperea asemenea sentimente curate, bai Ganiu mai adăuga un strat nou, înnăbușindu-le cu totul. Cu vorbe mieroase, cu patimă, le expuse chilipirurile ce-ar ieși de pe urma întreprinderii lor. Iar în ce-i privește pe Gocioolu și Docioolu, nici nu era nevoie de argumente mai convingătoare.

Nu peste mult, ușa se deschise, și-n prag apăru botul ascuțit, de vulpe, al avocatului Gunio, urmat de Danko Ursuzul.

— Mă Gunio, tu ce zici? se întoarse către el prietenește bai Ganiu. Vreau să scoatem un ziar. Ai?

— De ce nu?! Să scoatem! Dar pică ceva? întreba Gunio, făcând cu ochiul și mișcând repede din degete.

— Las' pe mine! Nicio grijă!

— Pică, ori ba?

— Cum să nu pice?! Pică! Fii pe pace!

— Bine... Dacă-i așa, ce ziar să scoatem? Pentru guvern, ori pentru opoziție? Zi mai repede, că m-așteaptă clienții.

— Ei, aici e-aici: guvernamental, ori de opoziție? Dracu știe cât o să stea ăștia la putere!

— Zi, frate, mai repede, n-auzi că mă așteaptă clienții?

— Știi ceva, Gunio? chibzui bai Ganiu fără să ia seama la vorbele avocatului. Eu cred că deocamdată ar fi bine s-o cârmim cu guvernul...

— Așa-așa, mai bine cu guvernul, se grăbiră să-și dea părerea Gocioolu și Docioolu.

Bai Ganiu se uită la ei jignit că-i taie vorba și urmă:

— ...Apoi, când om adulmeca și om simți că se clatină pe picioare, le dăm și noi câte-un picior și trecem de partea celor din guvernul ăl nou. Ai?

— S-a făcut! Au făgăduit ceva?

— Se înțelege, fără doar și poate!

— Dacă-i așa, hai să pornim! hotărî avocatul Gunio, și începu să discute despre felul cum se va edita ziarul și despre obiectivele pe care le va urmări organul lor în anumite

chestiuni. Hotărâră să se conducă după vreme și împrejurări, și după chilipir, dacă „o da Dumnezeu”. Pentru Rusia o să-i trântim câte-o frază: „Eliberatoarea noastră, poporul-frate rus, trăiască Țarul Eliberator!” (Dumnezeu să-l ierte!); iar dac-o fi nevoie, îi dăm iar zor cu vechea poveste, cu *„Zadunaiskaia Gubernia”*. Despre Macedonia mai închidem pliscul, că de, nu prea merge, nu-i vremea acum de așa ceva. Cu Austria tot așa, ba una, ba alta, tripla alianță – nu, nu merge, nu se potrivește deloc...

— Da cu tinerii, cu tinerii ce facem? interveni Gocioolu. Au început și ei să se miște!

— Îi ducem cu cobza, ce să facem, c-altfel îți găsești beleaua cu ei. Dacă nu se astâmpără, ne scoatem pălăria-n fața lor. Ce să-i faci, vremuri grele, n-ai încotro! zise oftând bai Ganiu.

— N-ai ce să faci? rânji Danko Ursuzul, și văzu negru înaintea ochilor. Ciomag, colea, cu noduri ca pe mână!... Să pun eu laba pe ei, că...

— Potolește-te, Danko!...

— P... Prraff și pulbere!...

— Ho, mă, lasă-i acu! Stai binișor! Mai e vreme.

— Hai mai repede, bai Ganiule, că m-așteaptă clienții! strigă nerăbdător avocatul Gunio.

— Ia ascultă, Gunio, știi... (mai lasă-i dracului pe clienții tăi)... știi ce? Apucă-te diseară să scrii un articol de fond. Arde-i o supușenie credincioasă, care să-l dea gata pe domnitor. Vârâ acolo: „Copiii Voștri smeriți, Tată și părinte al nostru, depunem la praful picioarelor Voastre auguste”, în sfârșit, ticluiește-le ca pe-un șirag de mătănii, știi tu cum. Și mai toarnă vreo două-trei cuvinte și pentru popor, așa cum îi datina. Ai înțeles? Așa! Și-apoi trage-i o săpunealâ zdravănă opoziției. Zi colo: „*Trădătorii aceia*, acei...”

— *Trădătorii* s-a cam învechit; punem *mârșavii*, îi corectă Gunio.

— Bine, pune *mârșavii*. Și apoi nu uita să pui și acel „fatal pentru poporul bulgar”. Fir-aș al dracului! Grozav de mult îmi place cuvântul ăsta: „fatal”! Când zic f... f... fatal, parcă aș

înșfăca pe cineva de beregată... Grozav îmi place!

— Mie unuia, dacă-i vorba pe-așa, îmi place, mai mult decât toate, când îl bag pe cineva în... de unde-a ieșit... trânti cu toată sinceritatea Danko Ursuzul. Nu știu, da parcă-mi răcoresc bojocii!

— Bravo, mă Ursuzule, să trăiești! strigă entuziasmat bai Ganiu, bătându-l pe umeri pe Danko. Treaba s-a făcut. Mă Gunio, scrie colo, așa cum ți-am spus, articolul de fond, ne-am înțeles? Iar voi, Gocioolu și Docioolu, turnați-mi câte-o informație, două, vreo câteva telegrame, corespondențe...

— Ce fel de telegrame? Ce informații? Ce corespondențe? întrebară amândoi nedumeriți.

— Ce fel? De tot felul. Nu vedeți ziarele celelalte? Scrieți și voi: „Alteța-Voastră, poporul triumfă îngenuncheat la picioarele Voastre și într-un singur glas roagă pe Atotputernicul...” și așa mai departe; vârâți acolo tot ce vă trece prin minte. Puneți acolo: „Poporul bulgar a dat mii de dovezi că, atunci când cineva se atinge de drepturile lui, sare în picioare până la unul și... asta... cu lacrimi în ochi...” și așa mai departe. Și la urma urmelor, nu-i nevoie să-i trageți chiar atâtea palavre; înjurați opoziția și să-i fie de bine! Așa! Ce să ne mai fâțâim de colo până colo cu tot felul de filozofii? Cine o să ne înțeleagă? Facem ce facem doar așa, de ochii lumii, încolo – mână înainte! Nu-i așa?

— Ei, haide, adio, că m-așteaptă clienții! mormăi Gunio, și își luă pălăria.

— Dracii te-așteaptă pe tine... În sfârșit... Hai, pleacă! Da ascultă, Gunio, mâine dimineață articolul de fond să fie gata. Umblă sănătos!

Gunio porni spre ușă. După el se ridicară Gocioolu și Docioolu, cărora bai Ganiu nu uită să le dea ultimele instrucțiuni.

— Stați, măi fraților, uitarăm ce-i mai principal! strigă după ei bai Ganiu. Cum botezăm ziarul nostru?

— Că bine zici, bai Ganiu! Mă' da mari... mai suntem! răspunseră Gocioolu și Docioolu.

— Asta-i o chestie foarte serioasă, se întoarse pe loc

avocatul Gunio, și știți de ce-i serioasă? Pentru că afurisiții ăia au luat numele cele mai frumoase și n-au lăsat niciunul pentru noi. Totuși, s-or mai găsi. După mine, cel mai nimerit ar fi să ne botezăm ziarul *Dreptatea*, cu mențiunea în paranteză: Un *fin dio siecă*[1].

— Ce?

— E o vorbă franțuzească, pe care voi n-o înțelegeți.

— Dă-o-ncolo de franțuzească! Dac-am pune ceva pe latinește, așa, cum e obiceiul?

— Să-i ardem un *Tempora mutantur*[2]... ai?

— Arde-i, dacă se potrivește, cum zici. Tu, Gocioolu, ce părere ai? se întoarse către el bai Ganiu.

— *Dreptatea* e un cuvânt frumos, dar mi se pare că *Înțelepciunea poporului* e și mai și, răspunse Gocioolu.

— Nu-s de părere, se-mpotrivi Docioolu. Numele ăsta prea pare popesc; mai bine să-i zicem *Mândria bulgară*.

— Da tu, Ursuzule, ce zici?

— Eu? Păi, știu și eu?... Să-i trântim un *Vitejia poporului*, și ce-o fi, o fi! Și să-l punem redactor responsabil pe Sar Cizmeli Mehmedia, ai?

— Ei, toate-s vorbe goale. Ia să vă spun eu, zise autoritar bai Ganiu. Botezăm ziarul nostru ori *Bulgaria pentru noi*, ori *Măreția națională*. Alegeți una din două.

— *Măreția națională!* de acord! *Măreția națională!* Așa, așa, să trăiască!

— Ei, acum chiar că plec, bai Ganiu.

— Adio!

Gocioolu, Docioolu și avocatul Gunio ieșiră.

— Tu, Danko, rămâi; noi o să scriem antrefileuri.

— Bine... Comandă acu să ne-aducă niște mastică și ceva mezeluri, și hait, pe lucru! Da să nu-mi aducă cumva bame murate, ci ceva mai ca lumea – că avem de scris un ziar, nu jucărie!

Nu trecu mult, și primiră mastica și aperitivele, deși nu se prea sinchisiseră de întrebarea lui Manolciu, chelnerul, ce fel

[1] Corect: Fin de siècle – sfârșitul veacului (fr.).
[2] Vremurile se schimbă (lat.).

de aperitiv să le aducă; căci, de, lucrul de căpetenie pentru bai Ganiu și Danko Ursuzul era să-și suflece mânecile și să-și scuipe în palme pentru buna conducere a opiniei publice.

— Mă Danko mă, am un vecin, grozav mi se umflă în pene că ar fi om învățat, cult, cinstit și mai știu eu ce alte tâmpenii. Ce zici, îi ardem o mușteluială?

— Ce mușteluială? Să-l facem una cu pământul, declară specialistul în înjurături.

Și se puseră pe scris: „Suntem informați că...” începu bai Ganiu, și înșiră pe o foaie albă atâtea ocări negre împotriva vecinului său, câte-n lună și-n stele, cum nici prin vis nu i-ar fi trecut vreodată. Scria bai Ganiu, scria de zor și ștergea, mereu nemulțumit de mânia săgeților sale: *hoț* era un cuvânt gingaș pentru el, banalizat, așa că adăugă *de drumul mare* și-l însoți și cu un *fatal*. Vecinul, soția lui, copiii, și toți ai lor ieșiră de sub condeiul lui bai Ganiu niște monștri fenomenali... Apoi începu să-și citească opera proaspăt scrisă lui Danko Ursuzul. Danko, cu ochii strălucind de mastică, încuraja din când în când cu însuflețire pe maestrul antrefileurilor:

— Așa, dă-i înainte, dă-i! Lovește, mama lor, nu te sinchisi de nimic, nu te lăsa, nu da înapoi din fața nimănui! Izbește-e-e! tuna Danko Ursuzul, de parc-ar fi condus un duel de artilerie.

*

— Iată, domnilor, cum a luat naștere ziarul lui bai Ganiu! își termină povestirea Ghedros.

Noi deschiserăm iar ușa salonului interior, în vreme ce orchestra ataca minunata operă a lui Wagner[1] – *Tannhäuser*.

*

Iartă-mă, îngăduitorule cititor! Ai să dai în cărțulia asta de unele cuvinte și întâmplări cinice; nu le-am putut evita; dacă poți să-l descrii pe bai Ganiu fără cinism, poftim de-ncearcă!

Iartă-mă și tu, bai Ganiu! Martor mi-i Dumnezeu că în descrierea năzdrăvăniilor tale am fost însuflețit întotdeuna de sentimente frumoase și bune. Niciun sentiment de ură, de

[1] *Richard Wagner* (1813-1883), cel mai mare compozitor german din secolul al XIX-lea.

dispreț, și nicio ușurință, bătaie de joc n-au călăuzit condeiul meu. Și eu sunt un copil al vremii mele, și poate că unele evenimente m-au îndepărtat de stricta obiectivitate, dar m-am străduit să redau în esență trista realitate. Cred că frații tăi nu-s așa cum te-am zugrăvit pe tine, bai Ganiu; dar ei rămân deocamdată pe al doilea și al treilea plan; ei abia de-acum încolo încep să vorbească despre existența lor, pe când tu, tu ești aici, prezent, spiritul tău zboară și cuprinde tot regimul social, și își pune pecetea și pe politică, și pe partide, și pe presă. Port în mine credința că va veni ziua când tu, după ce vei fi citit cărțulia asta, vei rămâne pe gânduri, vei suspina și vei zice:

„Suntem noi europeni, dar nu chiar până-ntr-atâta!...” Adio, bai Ganiu, nu-i de mirare să ne mai întâlnim.

Sofia, 17 martie 1895

BAI GANIU LA PALAT

— Păcat! Trebuia să fii la recepția de Paști de la palat, acolo, să afli material...

— Oo! Bai Ganiu, Cristos a înviat! Ai fost de Paști la palat?

— Cine, eu? Păi dacă n-aș fi fost eu, cine altul putea fi? mi-a răspuns bai Ganiu, răsucindu-și mustața stângă și făcându-mi șiret cu ochiul, adică: „Cât or mai fi dobitoci pe lume, află că bai Ganiu nu scapă chilipirul!”

— Ei, cum ai petrecut? A fost veselie mare?

— Da cui îi ardea de veselie, mă? Ce chilipir! Nu glumă! M-am cherchelit... știi... așa... ca... Păi, de, săptămâna patimilor – post gros, mă umflasem de fasole și varză murată. Flămânzisem ca o ploșniță, în sâmbăta aia nu luasem nicio firimitură în gură. Și unde mai pui că fixaseră cina la orele două noaptea... Simțeam, cât am stat în biserică, de parcă o sută de lipitori mă sugeau de burtă. Scuip eu în dreapta, scuip eu în stânga, până la ultimul strop de scuipat. Dădui să fumez, da simțeam amar al dracului în gură... În sfârșit, se făcu miezul nopții... Se strigă „Cristos a înviat!” Cum să

aștepți până la ceasurile două?... Am spus alor mei să meargă să ciocnească ouăle singuri, iar eu am intrat la Racul roșu. Acolo, ce să-ți spun, puzderie de oameni, toți ca mine – jobene, epoleți, decorații. Așteptau și ei să bată orele două. Mă așezai la o masă lungă, și văzui cum niște holtei se îndopau în lege. O masă întinsă cu gustări, purcelușI, și pe deasupra vin de Varna, să-ți lase gura apă. Numa cât privii la șoriciu purcelușului, și era să-mi sară o doagă. Ei, și ce m-ar fi costat să-i întreb pe burlacii ăia: „Ce mâncați acolo, măi? Purceluș? Bravo! Ia... așa... o bucățică cu șorici... așa... puțintel...” Și oamenii mi-ar fi dat. Da... așa-s eu, rușinos de când eram copil... (Ia dă încoa tabachera, tu fumezi tutun bun, al lui Ivan nu face două parale, miroase a mahorcă!) Și plescăiau din limbă necăpătuiții, că-mi făcuseră o poftă... da îmi întorsei capul într-o parte. Încercai să scuip – nici strop de scuipat! Mi se lipiseră mațele. Mă gândii să comand o bere, da m-am lăsat păgubaș. La ce dracu am stat flămând aproape două zile?... Mă întorsei iar să mă uit la ăia, și ei, lua-i-ar dracu, parcă înadins se îndopau de zor, lăudând purcelușul. Îmi venea, știi, să sar și să le smulg purcelul ăla blestemat din gură... Dacă m-aș fi putut apleca să-mi apăs nițeluș burta, n-aș fi simțit așa de mult foamea; dar nu puteam să mă îndoi. Fracul, strâmt, mi-ar fi plesnit în spate. Hei, a dracului treabă! Gulerul scrobit și tare de la cămașă îmi freca ceafa ca un fierăstrău... Vedeam negru înaintea ochilor. Ieșii de la Racul roșu și pornii spre palat. De intrat, însă, nu-mi venea să intru, că nu era frumos să te duci prea devreme. Aveam eu un prieten, un gavaz[1]. Prieten bun – dacă vrei să știi, chiar rudă de departe; dar, oricum, îmi era peste mână, și apoi, chiar dacă te-ai duce mai devreme n-o să te poftească la masă când vrei. Mă învârtii, mă tot sucii pe lângă porțile de intrare, până când începură să mă doară picioarele. Of, de la o vreme aud venind o trăsură... trr... peste puțin trr... altă trăsură, și intrară, slavă Domnului, la palat. Îmi răsucii mustățile, tușii, și hai și eu după ele. Intru înăuntru, mă uit: ofițerii de gardă, convoiul se și înșiraseră. Un flăcău ras se repezi la mine să

[1] Santinela.

mă ajute să-mi dezbrac paltonul, dar eu i-am mormăit un „Scuzați, domnule, vezi-ți de treaba ta”, și nu-l lăsai să mă dezbrace. El se rușină și plecă să dezbrace pe alții. Cum să-l las să mă dezbrace, bre? Mânecile paltonului meu, adică nu mânecile, ci căptușeala dinăuntru, ruptă ca... ce mai încoloncoace... ferfeniță! În sfârșit, urcai sus, dar înainte de a urca aruncai o privire și înspre camerele de jos, aranjate, ce să-ți spun, o grozăvie. Lumea se adunase. Așteptarăm și aici câteva minute până când intră prințul și prințesa. De rândul ăsta se prezentară și ei creștinește ca stăpân și stăpână. Neau dat câte-un ou...

— Și le-ați sărutat mâinile?

— Ei, firește... Păi eu, mă, pentru o masă ca aia sărutam și-o sută de mâini. În sfârșit... Trecu și vama asta, și când ne repezirăm ca nebunii pe scări în jos... mă crezi, ori ba, da eu săream câte trei trepte, gata să intru pân oglinzi, dar nu lăsai pe nimeni să mi-o ia înainte. Smulsei farfuria cu icre, și dă-i adânc cu lingura în ea... Dacă oi fi vânturat mai puțin de-o jumătate de chil, să nu-mi spui pe nume... Apoi peștele ăla cu maioneză, gustările alea, nu știu cum le zice, și când căscai o gură... Ce mai tura-vura... mâncai, mă, pă-ndopatelea... că mă mir și-acum cum de nu mi-a plesnit rânza. D-apoi băutura!... Să mă tai dacă știu când am plecat și cum am plecat de-acolo. Off! Și-acu mă doare capul de șampania aia îndrăcită... Dar asta ca asta... Apoi, când m-apucai să-mi înfund și buzunarele cu tot felul de prăjituri și dulciuri – moi, lua-le-ar dracu, că se fleșcăiră în buzunar... Ei, hai, rămâi cu bine!

— Umblă sănătos, bai Ganiu!

Sofia, 5 aprilie 1895

BAI GANIU ÎN DELEGAȚIE

Se putea și fără el, dar ce să-i faci?... Nu erau oare destui delegați oficiali care să rezolve treaba? Ce-a mai fost nevoie să-și vâre nasul și bai Ganiu? Nu erau ei oficialii în stare să arate și singuri lumii dinafară ce înseamnă un bulgar și ce-i

patriotismul bulgăresc? Păi personalități și caractere ca *omul cu barbă rusească stufoasă*, ori unu ca ăla care seamănă a franțuz și vorbește o *franțuzească mai grozavă decât un francez adevărat*, ori, în sfârșit, un diplomat bulgar renumit erau câți vrei! Dacă m-ați întreba, chiar ultimul dintre ei să fi fost, și era de-ajuns pentru ruși. Persoana pe care presa rusească o numește *diplomat bulgar*, în realitate nu-i decât un săpunar din Plovdiv. Va să zică, o națiune progresistă! Apoi, dacă săpunarii bulgari trec în Rusia drept diplomați, închipuiți-vă ce-ar fi să se prezinte în fața Matușcăi un adevărat diplomat bulgar! Oricât de modest ai fi, nu se poate să nu te mândrești! Într-adevăr, dreptatea cere să recunoști că francezii seamănă nițeluș cu noi: Felix Faure[1] al lor, din pielar a ajuns președintele republicii. Chiar la romani avem pilde asemănătoare: Cincinat[2] n-a fost și el plugar? Noi, însă, o să-i întrecem și pe unii, și pe ceilalți. Încercați, de pildă, să vă duceți în mijlocul pieței legați la ochi, și vă încredințez că primul bulgar pe care l-ați prinde și l-ați întreba „Vrei să fii domnitor bulgar?” n-ar sta nicio clipă la îndoială și ar răspunde afirmativ. S-ar putea numai să pună condiția ca toate darurile și bacșișurile pe care le împarte să fie plătite nu din lista civilă, ci din tezaurul țării...

Dar, era vorba despre bai Ganiu... Nu se putea trece oare peste el? La ce mai era nevoie să reprezinte el poporul bulgar? O să-mi spuneți, poate, că nu-i delegat oficial. Totuna-i. Din moment ce corespondenții ziarelor importante se duc la el să-i ia interviuri, iar cuvintele lui sunt răspândite prin presă în lumea întreagă, ca o prezicere de oracol, apoi mai încearcă să-mi spui că prin gura lui bai Ganiu nu vorbește poporul bulgar... Eu, un optimist incorigibil, cred însă că soarta l-a vârât pe bai Ganiu în această misiune numai și numai ca delegația să-și păstreze adevăratul ei caracter național

[1] *Francisc-Felix Faure* (1841-1899), politician francez, de mai multe ori ministru. Pe când era președinte al Republicii, s-a încheiat alianța franco-rusă de la Kronstadt (1897).

[2] *Lucius Quinctus Cincinatus*, consul și dictator roman, model de virtute și modestie. A fost chemat ca dictator (în 458) de la coarnele plugului.

bulgar. Orice-ați zice, cuvintele *„barbă rusească stufoasă, diplomat care seamănă cu un franțuz”* numai bulgărește nu sună. Iar că bai Ganiu a ținut sus și cu demnitate steagul patriotismului bulgar, asta o să vadă limpede oricine din interviul ce urmează. (N-avem să mai pomenim că primul domn, îmbrăcat în frac, care a intrat în camera lui bai Ganiu și înaintea căruia eroul nostru a izbutit să-și verse sentimentele frățești nu era un corespondent, ci chelnerul de la restaurant. O mică încurcătură, dar ce să-i faci?! Cu pieptul clocotind de sentimente sincere, cu ochii încețoșați de lacrimi înduioșătoare, era firesc să se întâmple o boroboață.)

Corespondentul intră. Nu știu dacă bai Ganiu își pregătise din timp o ceapă tocată, habar n-am, dar pot afirma sus și tare că ochii îi lăcrimau.

— Oo, să trăiești, *bratușka*[1], să trăiești! Îs nouă ani, *bratușka*, nouă ani de când nu ne-am văzut! Nu-i o zi, nu-s două – nouă ani!

Și bai Ganiu începu să plângă.

Firește, oricine ar fi putut să creadă că întâlnirea frățească, după o despărțire lungă și tristă, umplea sufletul lui bai Ganiu de sentimente duioase și că sentimentele acestea gingașe se revărsau în lacrimi și mai duioase; dar nici mirarea corespondentului nu fu mică văzând cum fața convorbitorului său se luminează deodată și auzi din gura lui următoarele cuvinte, rostite oarecum în taină, făcând cu ochiul:

— Ah, dacă ai ști ce coroană am comandat, ce lucru minunat! Nu din aramă ori din argint, ci din aur sadea. Și știi cât costă? Eh, *bratușka*, ce știi tu?! Dacă rușii mi-ar da drept model o coroană ca asta, le-aș pupa picioarele! Păi, ce gândești?... E aur, nu glumă! Și curat, nu așa...

— Știți că pe la noi a-nceput o mișcare macedoneană, schimbă vorba corespondentul. Socotiți că mișcarea-i oportună?

— Mișcare?! Ce mișcare?! se miră bai Ganiu, ca și cum auzea pentru prima oară de așa ceva. Ia nu te mai prăpădi cu firea! Nu-i nicio răscoală... Treabă de derbedei! Tâlhari!

[1] Frățioare (rus.).

Numai vreme de răzvrătire nu-i acu! Și cam ce doresc haimanalele astea, nu pot înțelege. Dumneata știi ce?... Poate nu știi că e un firman din 1870 pentru șase vlădici din Macedonia. Trei din ei au plătit, o să plătească și ceilalți trei, și răsculații o să se astâmpere, o să se așeze cu toții pe... fund. Asta-i soarta lor!

— Dar Tratatul de la Berlin?

— la s-o mai slăbim cu chestiile astea încurcate... Să vorbim despre altceva... Spune-mi, îl cunoști pe Dragan Țankov[1]?

— Da, cred că-l cunosc destul de bine.

— Ei? și bai Ganiu își sublinie întrebarea cu o mișcare din degete. Ce soi de om ți se pare?

— Cred că-i un bun patriot.

Bai Ganiu zâmbi forțat și dădu din cap.

— Pa-tri-ot? Ehei, dac-ai știi ce poamă e! Crezi că s-a gândit măcar o singură zi la patria lui? Nu urmărește decât să se căpătuiască pe el și pe gineri-su. Așa-l cunosc încă de mic. Dacă-i vorba de patrioți, apoi mai patrioți ca noi n-ai să găsești. Uită-te bine la mine! Dă-mi nu două sute, ci numai o sută cincizeci de mii de ruble pe lună, și ai să vezi ce poate capul lui bai Ganiu... Păi, cu mine te pui, stimabile? Aici nu suntem în Abisinia...

— Ați luat masa, domnule Balkanski?

— De ce mă întrebi? Te pomenești că mă inviți la prânz, ai?... Primesc. Ce, nu suntem amândoi slavi?

Aici interviul s-a întrerupt.

Sofia, 1 iulie 1895

BAI GANIU ȘI OPOZIȚIA.
MĂI, SĂ FIE-AL DRACULUI!

Domnule redactor,

Un oarecare domn, știind ca sunt prieten cu ăla de adună material pentru bai Ganiu, mi-a dat scrisoarea alăturată ca să i-o înmânez. Scrisoarea e atât de originală și caracteristică,

[1] Șeful partidului rusofil.

încât n-ar fi rău s-o publicați ca foileton în ziarul *Steagul*. Cum a căzut scrisoarea în mâna acestui domn – nu știu.

Sofia, 30 octombrie 1895

Fericitul[1]

*

Domnului redactor al ziarului *Nu-i acu timpul*,

Mă puțoiule mă, de ce mă acuzi în ziarul *Nu-i acu timpul* că fac parte din opoziție, ai? Atât te taie scăfârlia? Mă băiete, cum crezi tu că bai Ganiu poate fi opoziție? Ori, ce ți-ai zis: „Unul mai puțin, ca să fie pentru noi mai mult”. Știu că nu ești prost! Dar, să-ți spun drept, tot prost ești. Adică, nu ești prost, dar încă nu ți s-a copt glagolea. Despre chestiile astea, întreabă-l pe nen-tu! De-abia ai pus mâna pe ciolan, pe când nen-tu îl roade de nouă anișori și nici prin gând nu-i trece să-l scape din labă până la sfârșitul vieții. Și apoi, să-ți spun pe șleau, mă băiete: este pleașcă și pentru mine, și pentru tine. Trăiască partidul național-liberal! Eu, încă de pe vremea când mă duceam la Sofia ca delegat ca să-l rugăm pe spânzuratul ăla să nu-și dea demisia, încă de pe atunci – îți amintești de hanurile din Vrajdebna? – încă de pe-atunci am priceput că nu-i niciun chilipir să fii în opoziție. Poate mă întrebi de ce. De ce? Foarte simplu: fiindcă rămâi la coada măturii, iar stimabilii își chivernisesc coșnița fără tine. Și ce oameni! Numai pehlivani, lână-n lână, învățați, dați dracului. Ăia, *ai noștri*, pe vremuri erau o marfă de speriat. Furau pe față, cu anasâna, prostește, se țineau numai de crailâcuri, necinsteau femeile, fetele oamenilor... Nu-i așa, băiete? Și până la urmă, s-au prins cu amândouă picioarele în capcană. Vezi, *ai noștri* de azi nu-s așa. Nu-s buni de curvăsării! Adică, cum să-ți spun, nu că n-ar fi buni, dar cine dracu să mai urce dealul până la bordelurile din Gedem-tepe, ori Nebe-tepe? Cine să mai umble după hamami, să-i descoasă ce s-a mai întâmplat? Și apoi, cui îi mai arde de așa ceva?... Dar în privința coțcăriilor sunt grozav de pricepuți! Ce-i al lor e-al lor! Își fac afacerile în așa chip, că, lăsând rușinea la o parte, îți mărturisesc că m-au uluit chiar și pe mine. Bravo, stimabililor! Iată ce-i în stare să

[1] Pseudonim folosit de Aleko Konstantinov.

facă știința. Să ai de-a face cu oameni d-ăștia, mai înțeleg și eu! Ai noștri, ăi dinainte, o luaseră cu ghiotura, ca tâlharii: au stâlcit, au spânzurat, au împușcat, au dat gata o lume-ntreagă. Și pentru ce? De florile mărului. Dar azi, vezi? Numai de alegeri nu-ți dau voie să te atingi, încolo – deplină libertate! Urlă, înjură, dă-i zor cât poftești, nimeni nu-ți spune nimic. Și de ce să se agațe de opoziție? Las-o să facă gălăgie, cine-o ia în seamă? *Ai noștri* își răsucesc mustața și le râd în nas. Au puterea în mână, și puțin le pasă. Și acum, când e vorba să se croiască atâtea căi ferate, să răsară atâtea societăți, atâtea porturi, să se facă atâtea construcții, tocmai acum ți-ai găsit să mă ponegrești și să mă acuzi că sunt cu opoziția? Nu te mai purta așa, frate! Atâta ți-a fost prietenia?... Mă invidiezi, ori ce altceva?... Adicătelea tu te-ai pricopsit mai puțin decât mine? Ia fă-ți socoteala, și vezi de la câte vaci mulgi. Pe când eu – ce? Îmi văd de negustorie, și-atâta tot. Și-apoi, la urma urmelor, știi și tu că treburile astea se fac între noi. Dacă mă ajuți să intru într-o afacere mai grasă, n-am să te fac nici eu de rușine. Știu eu cum merge treaba! Și-apoi, ar veni la rând alte și alte ciubucuri; dar te-ai apucat, afurisitule, și-ai ticluit scrisoarea-n așa fel, că omul care-o citește crede că sunt și împotriva Tronului. Cine? Eu? Așa de necredincios mă crezi? Ne-am dat doar cuvântul, amândoi, că *nu-i acu vremea de așa ceva*. Aș mai înțelege, dacă puterea n-ar fi în mâinile noastre, și ne-am suge unghiile, stând la o parte – atunci firește că am fi văzut negru înaintea ochilor și am fi lovit la nimereală, chiar și în Tron. Dar acușica, când am pus mâna pe ciolan, pe friptură, și încă cu amândouă labele, și când e pontu să ne asigurăm bătrânețile, acum vrei să spun un cuvânt nesăbuit la adresa Tronului? Nu-i prost bai Ganiu, el știe când e vremea să strige „trăiască”. Un singur „trăiască” – și hop un ciubuc! *Iar când o fi la adicătelea,* știm noi să strigăm și pe alte căi. Așa merge lumea. Dacă nu altceva, dar filozofia asta am învățat-o până la fund, bat-o păcatele!

Mă băiete, nu cumva ai *noștri* și-au făcut de cap cu cei din Lom? Am auzit: răniți, morți!... Măi, ar trebui să ne băgăm

mințile-n cap... că ăluia[1] i-au tăiat mâinile, și să nu se întoarcă cumva iar roata...

Hai, ajunge deocamdată! Trăiască Alteța-Sa Prințul!

Vezi cum strig *să trăiască*, și tu te-apuci să spui că-s contra. Mă pizmuiești, lua-te-ar dracu! Apoi, frățioare, dacă-i vorba pe strigate, nu se știe care pe care, cine-o striga mai bine. Și dacă e vorba și de *stimă*, nici aici nu mă las. Dacă tu pupi o mână, află că eu le pup pe-amândouă; tu ai să pupi scutul, eu picioarele; vrei să pupi în altă parte, n-ai decât! Eu am să pup în cu totul altă parte. Păi, cu mine vrei să te iei la întrecere, mă puțoiule?

Ganiu Balkanski

BAI GANIU ÎNTEMEIAZĂ O SOCIETATE DE ABSTINENȚĂ

Taki Berarul dormea încă, deși razele soarelui pătrunseseră de mult prin ferestrele încețoșate de murdărie ale odăiței sale năbușitoare; treptat, razele îi luminară picioarele, îi scăldară burta, îi rumeniră buza de jos, crăpată și uscată de un foc lăuntric, năvăliră prin gura lui căscată și-i pătrunseră în gâtlej, din care țâșneau valurile unui horcăit îngrozitor. Tocmai în vremea asta, poștașul bătu de trei ori la ușă; dar ce pricepe urechea lui Taki din niște semnale atât de gingașe?... Dacă ar fi fost zi de lucru, calea-valea, dar s-a brodit să fie sărbătoare. Și știți că în ajun de sărbătoare omul își mai face de cap: ciocnești cu unul, cu altul și te pomenești și tu ciocnit. Cu bai Taki s-a întâmplat la fel. Din dorința de a-și recomanda berea, s-a cherchelit turtă. Vă spun asta ca să nu vă fie de mirare că poștașul repetă bătaia la ușă; când văzu însă că nu-i răspunde nimeni, începu să dea niște lovituri așa de zdravene în ușa nevinovată, că dacă în stomacul lui bai Taki ar fi intrat un butoiaș întreg de bere, tot s-ar fi trezit. Și într-adevăr se trezi. Își deschise ochii, clipi la soare și, cu un glas vrednic de un gâtlej de om mahmur, întrebă:

— Cine-i acolo?

[1] Aluzie la dictatorul Stambolov.

— Poșta! răspunse factorul.

Apoi intră în cameră, păși până lângă pat, întinse o scrisoare și se grăbi să scape cât mai repede din atmosfera înnăbușitoare a odăiței neaerisite. Bai Taki tuși, după cum îi rânduiala, se frecă la ochi, deschise scrisoarea. O invitație!

„Stimate domn, sunteți rugat a pofti mâine, duminică – la ora 5 după amiază – la depozitul «Vinuri din Suhindol», unde se va discuta problema întemeierii unei societăți de abstinență.

Cu stimă:

În numele inițiatorilor, Tanas Docioolуy crâșmar”

O! Dumnezeule! Ce bine picase această invitație! Tocmai în clipa aceea, gâtlejul și buzele uscate ale lui bai Taki erau adevărați stâlpi ai abstinenței, încât își însuși cu entuziasm nobila idee și nu mai rămânea decât să aștepte ora cinci după amiază ca să se declare unul dintre cei mai înfocați apărători ai abstinenței.

Peste zi, bai Taki bău apă. (La drept vorbind, îi mai trase și două păhărele de vin, da așa vine vorba.)

N-apucă să bată ora cinci, și bai Taki trecu pragul uriașului depozit: Vinuri din Suhindol.

— E-aici bai Atanas? întrebă el pe băiatul care stătea la tejghea.

— Poftiți, sunt aici, în odăiță, răspunse respectuos băiatul, și-i deschise ușița.

Tanas Docioolu, proprietarul, își întâmpină amabil confratele și-l pofti să ia loc. Aproape de perete stăteau țepeni, tăcuți, câțiva cetățeni din cei însuflețiți și atrași de nobila idee a viitoarei societăți. Bai Taki îi salută pe toți, după care se lăsă iar aceeași tăcere, tulburată numai din când în când de câte-o tuse discretă. Era clar că cei adunați erau în așteptarea unei persoane fără de care nu se hotărau să înceapă ședința. Nu trecu mult, și ușa de afară se deschise. Docioolu se repezi să vadă dacă nu cumva vine oaspetele dorit, dar se întoarse îndată cu un aer îmbufnat. În cameră pătrunse pe neașteptate Danko Ursuzul. „A dat norocul peste noi!” șopti bai Tanas lui bai Taki. De bună seamă că nu asta

era persoana mult așteptată. Danko deschise gură să spună ceva, da ce putea spune Danko? Doar să înjure pe cineva, dar, neavând nimeni poftă să-l asculte, tăcu. Mai trecură câteva minute, și (slavă Domnului!) băiatul dădu buzna în odaie, strigând speriat:

— Vine! Vine!

Toți săriră în picioare. Ușa de afară se dădu în lături. În pragul ei apăru, în toată măreția lui, prietenul nostru comun, bai Ganiu Balkanski.

— Oo! Să ne trăiască! strigă cu însuflețire mult-așteptatul musafir, fără a lămuri cine „să trăiască”, dar chiar fără explicație, lumea înțelese că-i vorba despre viitoarea societate.

— Trăiască! strigară cei adunați, și începură să strângă, pe rând, mâna lui bai Ganiu.

Danko Ursuzul, mojic ca totdeauna (auziți?), își permise să-l bată pe ceafă pe bai Ganiu, dar domnul Balkanski îl săgetă din ochi atât de cumplit, că bietul Danko o sfecli și se pitulă iute într-un colț.

— Nu i-o lua în nume de rău, bai Ganiu, șopti stăpânul casei. Îl cunoști doar, tot Danko bețivanu rămâne.

Ședința se deschise. Eh, domnilor, păcat că n-ați avut norocul să luați parte la o asemenea adunare! Când își căscă o dată gura bai Ganiu, zău dacă mai știai dacă vorbește un om, ori cântă o privighetoare... Se putea să nu te convingă bai Ganiu?... Te-ar convinge nu numai de rostul societății, dar și că tată ți-e Musala[1] iar mamă Vitoșa... S-o lăsăm însă baltă! Cei adunați se încredințară într-adevăr că tocmai acum e momentul să se întemeieze o societate care să promoveze abstinența, numai Danko Ursuzul – să te miri și să te crucești! – era Toma Necredinciosul în carne și oase. O-ntoarseră și pe față, și pe dos, dar el – nimic! Stătea în colț, zâmbind pe sub mustăți, scăpând din când în când câte-un cuvânt de îndoială. „A venit timpul potrivit să... asta... înțelegeți, o societate...” și Danko scăpa câte-un: „Fie!” „Beția, stimabililor, argumenta bai Taki, se răsfrânge rău asupra muncii noastre, asupra

[1] Pisc pe munții Staraplanina (Balcani).

sănătății, asupra generației.” „Fleacuri”, își șoptea, zâmbind pe sub mustăți, Danko. Ei, atâta pagubă! Și fără cocoș se face ziuă! N-o să renunțăm acu la o idee așa de înălțătoare pentru un Danko. Îl lăsară deci pe Danko să-și sugă mustățile și porniră să se ocupe de constituirea societății. Hotărâră să boteze societatea Abstinența și să-l roage pe învățător să scrie statutul. Învățătorul, vrând-nevrând, trebui să întocmească statutul, pentru că el cel dintâi aprinsese fitilul pentru societatea asta. Deocamdată, inițiatorii se mărginiră să aleagă, după cum se obișnuiește de când lumea, un comitet. Președinte, firește, fu ales bai Ganiu, iar vicepreședinte – Tanas Docioolu; casier – Taki. Și cu asta, basta! Da când s-a mai pomenit alegere fără băutură?... Nu se poate. Așa a fost, așa este și așa va fi. Vicepreședintele, în calitate de gazdă, fu cel dintâi care nu se făcu de rușine: îl chemă pe băiat și-i șopti: „Repede două chile de vin din ăl vechi!” Sosi și vinul. Și ce mai vin! Vin de Suhindol, lua-l-ar dracu – cristal, nu alta!...

— Ei, hai să ciocnim, să fie cu noroc! Trăiască președintele, ura!

— Mulțumesc, trăiască alteța-sa domnitorul și onoratul guvern!

— Uraaa!

— Jos beția!...

Nu se lăsă mai prejos nici bai Ganiu. Făcu cinste și bai Taki.

Unul un rând, altul un rând... și așa mai departe până seara.

Când am trecut cu prietenul meu pe strada Treaba curată, era întuneric. Cârmind pe lângă Vinuri din Suhindol, deodată ne atrase atenția un zgomot neobișnuit ce venea dinăuntru, și ne stârni curiozitatea. Intrarăm în depozit și, prin fereastra deschisă a camerei din dos, văzurăm următorul tablou: cea mai mare parte dintre cei adunați acolo horcăiau întinși de-a valma pe scaune; bai Taki, cu mâinile încrucișate pe scumpa sa burtă, sforăia adânc, cu capul atârnat în jos și cu ochii întredeschiși; un ins lung și subțire, cu haine lustruite și ochelari albaștri, se răsucea ca un titirez și urla în văzduh: „Eu

sunt împotriva mașinilor, orice-ar zice careva, sunt împotriva mașinilor!” Docioolu ședea la masă, băiatul îi ținea o lumânare, iar el scria cu mâna tremurândă socoteala în registru. Bai Ganiu izbea cu toată puterea în masă și, aruncând niște priviri de fiară, urla: „Eu? Am să le dovedesc eu; am să-i fac eu să priceapă cine-i bai Ganiu!...” Iar Danko Ursuzul, însuflețit de acest ton energic, părea că-l întreabă provocător din ochii-i sticloși: „Spune-mi, mă bai Ganiule, spune-mi, mă frate, pe cine să-l iau de gât, pe cine să-l arunc pe ușă afară?...”

Băiatul ieși cu lumânarea.

— Mă băiete, ce-i cu adunarea asta? întrebă prietenul meu.

— Societate împotriva beției, îl lămuri băiatul.

Dacă ar fi existat premii pentru râsul cel mat lipsit de griji și nestăpânit, prietenul meu și cu mine am fi luat în momentul acela premiul întâi.

Sofia, 12 mai 1895

SCRISOAREA LUI BAI GANIU CĂTRE KONSTANTIN VELICIKOV

Bai Velicikov,

Bravo, măi bai Velicikov! Vezi, așa mai zic și io! De ce să amăgim generația tânără?... Hai să dăm cărțile pe față! Idealuri? Vorbe goale! Mulțumirea noastră personală, aici pe pământ – iată idealul pe care trebuie să-l urmărim. Mă bucur că ai ajuns la acest adevăr. Și apoi, merită oare acest popor de mișei să ne prăpădim cu firea pentru el? Cât eram mai tineri, treacă-meargă; dar acum – când suntem trecuți de patruzeci de ani – trebuie să ne mai gândim și la noi. M-am săturat de atâta mâncătorie! Și tu, sărmanul de tine, destul ți-ai mâncat amarul pe străzile Stambulului și... ale Italiei... N-a fost oare o vitejie fără seamăn? Când văzuși cum turbase Stambolov, ți-ai luat tălpășița din Bulgaria și i-ai părăsit pe acești robi, să-și scuipe bojocii în sclavie. Ei sunt hârșiți cu asta. Tu nu ești deprins să suferi și, ca orice cavaler, ai spălat putina, ai șters-o de-aici. Și câte alte pățanii n-ai îndurat în

blestematul acela de Halki, când uneori n-aveai nici măcar o leţcaie în pungă ca să-ţi cumperi doftorii! Bobcev şi Magiarov tăceau chitic. Ei bine, ajunge cu vitejiile! Şi-apoi, ştii ce? Mai dă-o dracului şi lasă-te de poezia ta blestemată! Bună-i când îţi suflă vântul în pungă... da acum, slavă Domnului, de bine, de rău, ne-am căpătuit. Ştiu, de-acum o să se apuce fel de fel de mucoşi, fel de fel de socialişti, idealişti, să te muşte, să te scarmene, dar ţie nu-ţi pese! Fă-te că n-auzi, vezi-ţi de chefuri şi bate-ţi joc de glagolea lor... Aşa! Şi-apoi, ce-ar putea spune? Ce-ar putea să latre, să urle? Pentru ce? Dezamăgiţi de vreo trădare ori coţcărie de-a ta? Nuu! Din invidie! Se înţelege. Fără îndoială! Negreşit că din invidie! Şi pentru ce? Foarte simplu, pentru că în timp ce oasele lor se măcinau, şi gâturile li se sfâşiau, tu (mare hoţ, mânca-te-ar pustia!) ai profitat de situaţie, te-ai întors din surghiun şi mi te-ai cocoţat unde era mai bine. Ei, văzuşi? Te-ai convins acum? Nu-ţi spuneam eu că pe lumea asta cel mai frumos lucru e să-ţi fie călduţ?... Luptă socială, idealuri şi mai ştiu eu ce alte tâmpenii, toate-s mofturi! Acum, poftim: când ai să-ţi întinzi, la sfârşitul lunii, traista, o să vezi cum îţi pică în ea o mie cinci sute de levişoare... Bun lucru, fir-ar al dracului! Ţine-te bine! Ai pus laba pe ciolan, nu-l slăbi! Şi nici nu te gândi din a cui piele sunt jupuite părăluţele astea... Bate în sacul cu făină, mama lui... Scuturǎ-l bine! Mai curge din el... Te miri poate că-ţi trimit scrisoarea asta! Ţi-o scriu ca să te laud pentru discursul tău de alaltăieri în parlament. Bravo, măi Kocio! Drept să-ţi spun, m-au podidit lacrimile de bucurie. Cât p-aci să vin la tine, să te sărut în faţa deputaţilor. Dar cred c-ar fi-nceput să bată din picior, să mă contrazică adică... Da ghiceşti pentru care discurs? Cum să nu ghiceşti?! Toată lumea vorbeşte de el. Păi ai dreptate, măi Kocio! Ce dracu, douăzeci de jandarmi şi o haită de cincizeci de derbedei să nu le vie de hac alegătorilor? Mare lucru, jandarmii erau să împuşte vreo sută de alegători. Mare lucru, nu-i aşa? Una peste alta, s-ar fi îndoliat vreo două sute de case. Să zicem că duminica viitoare o să vie şi armata, să tragă şi ea cu puşca, să cotonogească cel mult încă trei sute. Câte case năpăstuite!

– cinci sute! Mare lucru!...

Da ei, nătărăii, s-au pus să îmblânzească gloata, să nu cadă niciun fir de păr! Apoi, să nu te indignezi?... Mulțumită unor nătărăi molâi că ăștia ai zăbovit tu opt anișori la Halki... Să le scrii atâtea versuri despre stele și suspine, și ei să mi te lase să aștepți opt ani în șir... Opt ani! Rușine poporului bulgar! De-ar fi pierit măcar o sută de mii de alegători din toată Bulgaria, ai fi putut mult mai devreme să-ți ocupi locul gras de azi! Dar – ce vrei? Popor nătâng! Fricos! La ce naiba mai există legea și libertatea astă, dacă nu ies măcar o mie de alegători cotonogiți?... Ține-te bine, dragă Kocio, așa te vreau. Dă-i cât mai des cu discursuri d-astea, ca să insufli o încredere mai mare poeților de seamă... Și vezi-ți apoi de treabă! Nu zic, s-ar putea ca generația tânără să se revolte, sau poporul să se tulbure – ție nu-ți pese! Poporul! Poporul e o turmă, arată-i bâta... Și la urma urmelor, eu să te învăț cum se fac treburile astea?...

Ceea ce mă bucură din cale-afară este faptul că tocmai tu te-ai grăbit să ții acest discurs și că nimeni n-a putut să ți-o ia înainte. Dacă nici acum nu le-ai insuflat încredere, atunci nu mai știu când!... Toți ciorbagiii[1] te laudă! „Bravo, zic ei, Kocio s-a dat cu noi, i-a venit, în sfârșit, mintea la cap.” Ia seama bine și de data asta, nu te lăsa, nu te teme!... Oricum, însă, caută, măi Kocio, și mai pune-ți câte-un gologan deoparte; că, de, nu se știe – lumea-i ca floarea!

Kocio, după ce citești scrisoarea asta, rupe-o, să nu cadă în mâinile ăluia de-a scris cum am cutreierat Europa, că iar m-ar putea tipări pe undeva. L-am auzit deunăzi spunând unuia: „Măi, păcat, nu m-așteptam să aud asemenea vorbe din gura lui Velicikov al nostru...” Eu îl ascultam și mă miram de prostia lui. Bătea câmpii... Mă Kocio, de ce mai scoateți blestematul ăla de *Progres*? Lasă-l dracului de ziar! Unde mai pui că și titlul ăsta fistichiu nu te mai prinde acuma, om cu vază! Dacă ai așa mare mâncărime de-a scrie, nu zic să te-oprești – dă-i înainte, dar cel mai potrivit ar fi să-ți botezi ziarul *Nu-i acu timpul*, iar pe partizanii noștri să-i numim *nuiacutimpiști*.

[1] Ciorbagiu – chiabur.

Am adus în desagi câteva sticluțe cu esență de roze. N-ai putea să întocmești o lege ca să se stropească edificiile publice cu ulei de trandafir?

Al tău, Ganiu Balkanski

Sofia, 28 octombrie 1894

DIN CORESPONDENȚA LUI GANIU BALKANSKI

I

Stimate domnule Balkanski,

Poate că m-ați uitat, dar eu o să vă amintesc unele împrejurări și cred că o să vă amintiți cine sunt. Vă aduceți aminte când călătoreați prin Europa și v-ați abătut și la Praga, unde toți studenții bulgari s-au purtat atât de rece cu dumneavoastră, împreună cu Irecek. Numai eu v-am poftit și ați dormit câteva zile acasă la mine. Vă aduceți aminte când m-ați surprins cu fiica gazdei? Vă amintiți când ați rămas singur, cum v-au ospătat și cum ați cântat *Ce noapte grozavă!?* Eu sunt același Bodkov, am terminat universitatea și m-am întors în patrie. Deoarece n-am printre prietenii mei o persoană influentă în afară de dumneavoastră, mă adresez dumneavoastră cu rugămintea să interveniți pe lângă cineva de la redacțiile vreunui ziar guvernamental să publice alăturata corespondență, din care vă trimit și dumneavoastră o copie, dacă întâmplător s-ar pierde la redacție. Eu cred că corespondența asta e îndestulătoare ca să-și facă guvernul o părere despre ideile mele; mă simt capabil să scriu mai mult decât atât, dacă va fi nevoie. Am terminat Filozofia, domnule Balkanski! Afară de asta, mai am o rugăminte față de dumneavoastră: tata e antreprenor și i-au respins niște ghete în valoare de cincizeci de mii de leva, trecându-le la rebut. Vă rog să interveniți ca să i le primească, așa după cum au fost acceptate ghetele, din același material, ale unui furnizor evreu. Vă întreb, e aceasta patriotic? Să nu credeți că am scris corespondența ca să fac pe placul guvernului.

Nicidecum! Respingerea comenzii de ghete n-are nicio legătură cu corespondența mea, și, în sfârșit, trebuie să știți că eu nu sunt omul care face trafic cu convingerile sale.

Primiți încredințarea stimei mele celei mai distinse.

Al dumneavoastră, Bodkov

P.S. Redacția poate schimba corespondența mea cum va găsi de cuviință, nu-s un om pretențios.

Același

P.P.S. Ghetele au fost trecute la rebut acum trei zile.

Același

Iată și corespondența de care se pomenește în scrisoarea de mai sus:

Copie

Scrisoare către redacție

Domnule redactor,

Sângele îmi îngheață în vine, creierul mi se sleiește în țeastă, inima-mi încetează de a mai bate, și cu sufletul înfiorat apelez către multstimatul guvern și îl rog să răspundă dacă răbdarea lui va avea un sfârșit față de deșănțarea mârșavă a presei opoziționiste. Poporul dorește să știe (îndrăznesc să afirm asta) când vor fi strivite ghearele profanatoare ale opoziției, care cutează să se atingă – o, ce grozăvie! – de persoana sacră și virgină a părintelui nostru, zălogul buneistări și al fericirii noastre. În locul îngenuncherii și prosternării în fața celui care întruchipează independența noastră, în locul unei supuneri oarbe și pline de venerație față de dorințele și poftele auguste, există bulgari (degenerați ai poporului bulgar) care îndrăznesc să atribuie slăbiciuni omenești infailibilului nostru suveran!... Una ca asta-i mai mult decât o trădare a intereselor patriei. E un nemaipomenit desfrâu în istorie! S-au găsit chiar tâlhari ai condeiului care s-au răzvrătit și au încercat să oprească, să murdărească și să profaneze cea mai mare virtute a primăriilor noastre, aceea că dăruiesc suveranului lor iubit păduri comunale, insule și grădini. Splendoarea tronului e și splendoarea poporului, și în loc să fim mândri că primăriile ne arată în mod concret dra-

gostea lor față de coroană și dinastie, în loc să fim fericiți că patria noastră, sălbatică până mai ieri, se acoperă de palate și vile somptuoase, se mai găsesc bulgari – închipuiți-vă, bulgari – care, după toate astea, să fie nemulțumiți! Astfel de nemulțumiți seamănă desfrâu în societate, și poporul bulgar trebuie să-i privească cu dezgust. Ei sunt pricina decăderii morale a societății noastre și a neîncrederii care se naște între guvern și societate, influențând atât de rău existența poporului. Din cauza acestei neîncrederi suferă interesele particulare ale celor mai respectabili și cinstiți cetățeni, cum e cazul cu multstimatul nostru cetățean N.N., căruia zilele acestea, dintr-o neînțelegere, i-au fost trecute la rebut ghete din cel mai bun material, în valoare de cincizeci de mii de leva. Guvernul trebuie deci să ia măsuri să se astupe pentru totdeauna gura opoziției. Aceasta-i cea mai arzătoare dorință a poporului bulgar.

H.U.

Domnule redactor,

Vă făgăduiesc pentru viitor să vă scriu astfel de corespondențe împotriva opoziției, oricâte ați dori, numai vă rog ca numele să-mi rămâie *incognito* pentru public. Eu am terminat Filozofia.

Cu deosebita stimă, Bodkov

II

Domnule Bodkov,

Îmi amintesc cine erai domnia-ta, cum să nu țin minte, te țin minte și pe tine, țin minte și pe logodnica dumneavoastră, și pe mama ei, care era naivă, că doar eu le învățam să gătească ba una, ba alta, ba am cântat și la pian, mi-aduc aminte foarte bine. Văd că ai glagole multă, te văd eu; adică, filozofia, de, nu-i făcută pesemne să scoată numai prostovani. Iar cât despre ghetele de care îmi scrii, n-ați prea brodit-o; treaba asta nu se face cu corespondențe. Vezi că evreului de care îmi vorbești i-au fost acceptate ghetele, pentru că el știe

ca osia neunsă scârțâie și deci trebuie să-ți deschizi chimirul. Ți-am citit scrisoarea de la un capăt la altul și am înțeles ce păs ai; dar ca să fii furnizor, asta nu-i de nasul oricui, nu seamănă cu filozofia și trebuie să-ți dai singur seama de cine depinde să-ți primească ghetele, adică ale lui tat-tu. Iar ceea ce spui despre dinastie, în sfârșit, dă-i înainte, așa-i moda acum, în sfârșit, vorba gaură nu face.

Vă salut,

al dumneavoastră Ganiu Balkanski

III

Multstimate domnule Ganiu!

Mă adresez vouă, dumneavoastră sunteți deputat, și rugăm ca de-acum înainte să nu se mai repete asemenea treburi, ca un regiment întreg să umble prin pădure și să latre ca câinii, iar domnii ofițeri să vâneze iepuri, pentru că pe noi nu ne-au trimis ca să învățăm să lătrăm, ci să păzim patria noastră, și istoviți la culme, abia ținându-ne pe picioare, cu lacrimi în ochi, flămânzi, ca să te puie să latri cu de-a sila; dar frumos, ca un copoi, altminteri bătaie, că nu te pricepi să latri ca un câine de vânătoare și că au ucis numai cinci (5) iepuri. Bine că n-au rănit vreun soldat, că tot pe el l-ar fi bătut, pentru că nu s-a ferit bine. Afară de asta, m-au numit și ordonanță, și spăl izmenuțele copilului și ale trăsurii tot eu. Asta-i ceva rușinos și vă rugăm să scoateți o lege, și pentru că nu mai am ce vă scrie, rămân. Rupeți scrisoarea.

Supusul dumneavoastră,

Trăpko Trăpkov, soldat caporal

IV

Domnule Trăpko,

Nu ești cumva fiul comitagiului Trăpko? Îl cunosc pe tat-tu. Ceea ce îmi spui, că v-au pus să lătrați la iepurii din pădure, am auzit și eu, dar *răbdare* – salvare, vorba aia, împotriva vântului nu te poți... opune. La urma urmelor, am răbdat sub

turci o viață întreagă, nu-i mare lucru să răbdăm și sub bulgari vreo doi ani, iar despre izmenuțe nu-i frumos pentru un bărbat, e treabă de femeie, dar ce să-i faci, spală mai departe izmenuțele și întoarce-ți capul într-o parte, așa cere politica. Îi cunoști doar cum sunt, dar tu închide ochii, rabdă, și nu uita să-l saluți pe tat-tu. Răbdare, ș-atâta tot; lucrurile astea se îndreaptă cu răbdare, nu cu gălăgie. Știi: capul plecat, sabia nu-l taie.

Binevoitorul tău,

Ganiu Balkanski

V

Iubite unchiule Ganiu,

Vreau ca anul ăsta s-o duc pe Rada noastră să învețe în străinătate, și ca să nu mă încarc cu prea multe cheltuieli te rog să intervii acolo pe lângă cei mari să mă delege pentru ceva, să studiez acolo unele chestiuni, ori pentru vreo afacere oarecare; s-ar putea, de pildă, să studiez chestia dacă se poate cumva să furnizăm postavul nostru armatei belgiene, ori să studiez în Elveția etnografia cuțovlahilor[1], ori ceva cam așa. Ei, dacă vor, pot născoci nouăzeci și nouă de delegații. Sunt de acord și trei napoleoni pe zi. Răspunde-mi cât mai curând cu putință.

Adeptul și ruda ta credincioasă,

Vasile

P.S. Și nici tu n-ai să rămâi fără folos din delegația asta. Dacă te întreabă cumva despre studiile mele, spune-le că, deși n-am diplomă, am citit foarte mult, ceea ce înseamnă că am studii superioare,

Același

La scrisoarea asta n-am găsit niciun răspuns în mapa lui bai Ganiu, dar în plic am dat peste conceptul următoarei telegrame:

[1] Nume dat populației aromâne din Macedonia de către populația greacă localnică.

Urgent.
Jeravna
Vasile Mangov

Prea târziu, Vasile; alții mai învățați ca tine au fost delegați pentru treburile astea.
Balkanski

VI

Preastimate unchiule Ganiu,

Omul propune, dar Dumnezeu dispune; toate planurile pe care le-am croit pentru viitorul meu s-au făcut praf și pulbere. Cariera mea e distrusă definitiv. M-au dat afară din școală și sunt sortit unei sclavii de trei ani în plutoanele de arestați, și asta numai din cauza blestematei ortografii bulgare: în ultima vreme a apărut o modă nouă, cuvintele și numele străine să fie scrise așa cum se pronunță, de pildă să nu scriem *ministre*, ci *ministăr*, să nu scriem *ansamblu*, ci *ansambăl*; să nu scriem *Bokle*, ci *Bokăl* – pentru că asta ar fi mai propriu limbii bulgare, ca și cum limba noastră trebuie să aibă neapărat o apropiere cu limba afganistană. Noi ne-am împotrivit pedagogilor noștri de la școală, iar ei ne-au declarat rebeli. Și iată-ne acum în ajunul nașterii lui Isus Cristos, mântuitorul omenirii, escortați de jandarmi călări, mânați fără voie ca niște turiști pedeștri pe drumurile înzăpezite ale mamei Bulgaria, pășind de la o etapă la alta, dormind pe la secții, întâmpinați de comisarii poliției, dându-ne iar pe mâna jandarmilor; dar unde ne mână, nici noi singuri nu știm. Ne spun că, pentru triumful ortografiei bulgare, ar fi de mare folos să ne instruiască câte trei ani în detașamentele de arestați. Cine știe?! Poate că se-ntâmplă să se înfăptuiască și minunea asta. Și m-au adus acum aici, în orașul matale, iar scrisoarea ți-o scriu în odaia de arest. Dacă vrei, vino să ne vedem și adă-mi și un doctor, că – nu știu, din cauza drumului, ori de frig – zilele astea am început să scuip sânge.

Nepotul matale, Stoiko

P.S. Am auzit, unchiule, că turcii aveau obiceiul ca de sărbătorile mari, ca Paștele și Crăciunul, să dea drumul creștinilor arestați, pe cauțiune, spre a-și vedea rudele apropiate și să petreacă laolaltă sărbătorile divine. Unchiule, să fie oare adevărat?

Același

VII

Iubite nepoate Stoiko,

Ce-ai căutat, aia ai găsit, băiatu unchiului. Cine ți-i de vină? Mă mir că nu v-au tras și câte-o bătaie pe deasupra! Se înțelege. Noi aici ne jucăm de-a baba oarba, ori conducem un stat? Ce înseamnă libertinajul ăsta? Ce-mi bați tu capul că turcii ar fi mai milostivi? Nu-s milostivi, ci prostănaci. Dacă ar fi fost cuminți nu și-ar fi dat țara altuia. Dacă mă întrebi, mie îmi pare chiar bine că v-au înhățat. Scuipă acum prin secții și cazărmi, ca să-ți intre mintea bine în scăfârlie și să ții minte, când ai ridicat capul. Din scrisoarea ta n-am putut înțelege care ar fi pricina; îmi scrii acolo nu știu despre care Bokăl-Mokăl, dar eu nu te cred, deși habar n-am de gramatică. Cine știe ce pocinog ați făcut?! Eu n-am timp să alerg pe la secții ca să mă compromit în fața ălor mari, că mă întâlnesc cu rebeli. De câte ori nu te-am învățat că: capul plecat, sabia nu-l taie. Nu m-ai ascultat, acum fă ce știi. Ce-ai căutat, băiatul unchiului, aia ai găsit.

Binevoitorul tău,

Ganiu Balkanski